

דרך אגדה

ביטאון המרכז להוראת האגדה
מכללת אפרתה

יג

הפיוט

‘פורים אָדום’* –

מערכת פיוטים של קהילת אלג'יר לפורים שני

אפרים חזן ורחל חיטין־משיח

עורכים

אפרים חזן וסיגלית רוזמרין

הוצאת אפרתה

מיסודה של מכללת אפרתה

ירושלים, תשע"ו (2016)

ועדת המערכת

ד"ר צבי גסטוירט, ד"ר יהודית הנשקה, הרב ד"ר אבי וולפיש,
פרופ' אפרים חזן, ד"ר גבריאל חיים כהן, פרופ' חיים מיליקובסקי,
ד"ר מרדכי סבתו, ד"ר ציון עוקשי, פרופ' רלה קושלובסקי,
פרופ' ישראל רוזנסון, פרופ' מיכאל רוזנק,
פרופ' אביגדור שנאן

עריכה לשונית

ד"ר סיגלית רוזמרין, רכזת פרסומי המכללה
חנה פורטגנג

מזכירת המערכת

שלומית זמיר

ISSN: 1565-0529

©

כל הזכויות שמורות להוצאת אפרתה

מיסודה של מכללת אפרתה

רח' בן יפונה 17

ת"ד 10263 ירושלים 9110201

מס' טל': 02-6717744; מס' פקס: 02-6738660

דוא"ל: efrata@emuna-efrata.ac.il

תוכן העניינים

5	דבר העורכים	
7	'שופך שיחי' – קדושתא על חילות הנצרים לרשב"ץ	אתי בן־סעדון
31	'אביר אזרחים לאור עולם כְּיָצָא' קדושתא לראש השנה קרוב לוודאי מאת מנחם המאירי	בנימין בר־תקוה
67	'פורים אָדום' – מערכת פיוטים של קהילת אלג'יר לפורים שני	אפרים חזן ורחל חייטין־משיח
151	שמונה פיוטים לא־ידועים ליחיא בן מֶפְצֶל	יוסף יובל טובי
175	מבחר קינות לנפטרים מתוך הקובץ 'נאות מדבר' לרבי רפאל אהרן מונסוניגו	תמר לביא
201	הפיוט 'אדון מועד כתקח מישרים לשפוט בְּתַעֲצָמִיקָה' בזיקתו למדרשים ולדברי אגדה	תמר לביא ויהושפט נבו
223	פאנל פורים בבית הכנסת בדורא אירופוס בראי המדרש והשיח הבין־דתי	יעל מאלי
261	רבי יוסף מקרטוש – אגדות ופיוטים	ישראל רוזנסון

רשימת המשתתפים בחוברת

אוניברסיטת בראילן	ד"ר אתי בן־סעדון
אוניברסיטת בראילן	פרופ' (אמריטוס) בנימין בר־תקוה
אוניברסיטת בראילן	פרופ' (אמריטוס) אפרים חזן
מכללת לוינסקי	פרופ' רחל חיטין־משיח
אוניברסיטת חיפה	פרופ' יוסף יובל טובי
המכללה האקדמית חמדת הדרום והמכללה האקדמית גבעת וושינגטון	ד"ר תמר לביא
מכללת אפרתה	יעל מאלי
אוניברסיטת חיפה	ד"ר יהושפט נבו
מכללת אפרתה	פרופ' ישראל רוזנסון

פֹּרִים אָדוּם* –

מערכת פיוטים של קהילת אלג'יר לפורים שני

אפרים חזן ורחל חיטין-משיח

המנהג לקבוע יום חג על שום נס והצלה מקומיים רווח בקהילות ישראל במזרח ובמערב. יהודים בתפוצות ישראל קבעו חג לדורות לזכר אירועים היסטוריים שבהם ניצלה הקהילה מגזרות קשות ואף מאבדן ומכיליון – ימים אלו נקראים 'פורים שני'.¹ פורים שני נחוג במשתה ושמחה, במשלוח מנות ובמתנות לאביונים. יש שהקדימו לו תענית, ויש שנהגו לבטל מלאכתם ולא אמרו ביום זה 'יודו' ו'תחנון'. על השמחה והחגיגות ביום 'פורים אדום' נוכל ללמוד מדבריו של רבי אליהו גיג בספרו **זה השלחן**:

ועושים בו משתה ושמחה ויום טוב והיחידים המהדרים סוגרים חנויותיהם ואין עושים בו מלאכה ואוכלים ושותים ושמחים הם ובניהם וכל אשר להם. וגם עושים מיני מתיקה מינים ממינים שונים ולשלוח מנות איש לרעהו כפורים אסתר [...] שמשים בבתי הכנסת מחלקים אגודות של מיני וורדים הנקראים "קרנפול" למספר כל בעלי הבתים ואוגדים הוורד עם הדסים. וגם בשבת שקודם הפורים שמש בית הכנסת מייפה את בית הכנסת בוורדים.²

לכבוד ימי 'פורים שני' מקומיים נתחברו בקהילות השונות מגילות מיוחדות ופיוטים.³ חיבור פיוטים ומגילות על אירועי נס והצלה כמו גם קיום 'פורים שני' חובה הם על כל בני הקהילה לדורות. דברים ברורים בעניין זה הביא רבי יוסף משאש בספרו **נר מצוה**:

וכתב כמוהר"א מזרחי ז"ל, שבכל מקום שנעשה בו נס, החובה רמייה על רבני העיר לכתבו על ספר הקהל לזכרון, שלא ישכח מפי זרעם, להודות לה' עליו תמיד, ולא יהיו כפויי טובה למקום

* 'אָדוּם' – כינוי קבוע לנוצרים. 'פורים אדום' (= 'פורים אנצארה', 'פורים הנוצרים') הוא כינוי לפורים שני שחגגו בני קהילת אלג'יר לזכר מפלת הספרדים במתקפה על העיר אלג'יר בשנת 1541.

1. לרשימת פיוטי 'פורים שני' בקהילות ישראל ראו למשל: שמרוק, 1978, עמ' 1396-1400; מרכוס, 1977. 'פורים אדום' הוא מן הראשונים (מבחינה כרונולוגית) שיש עליהם תיעוד; ראו שם. יש החוגגים פורים שני גם בעקבות אירועי הצלה אישיים ומשפחתיים. יש להבדיל בין 'פורים שני' של קהילות ובין 'פורים קטן' (שנהגו לציינו בי"ד באדר א של שנה מעוברת).

2. ראו גיג, תרמ"ח-תרמ"ט, סימן לט.

3. ראו לוינסקי, תשכ"ה, עמ' 297-321; קפלן, תשל"ה, עמ' 541-542; מרכוס, 1977, עמ' 182.

ב"ה ח"ו. וכתב כמוהר"מ לשקאר ז"ל, שצריכים בני העיר לתקן בהשכמה וחרם עליהם ועל בניהם, הבאים אחריהם, לעשות פורים על שנעשה נס, ואף שהולכים לעיר אחרת להשתקע, חל עליהם ועל זרעם אחריהם, וכש' שחובה עליהם לכתבו על ספר בני העיר, וכן עשו מרדכי הצדיק ואסתר המלכה, וכן כל יחיד ויחיד מצוה עליו לכתוב על ספר, מעשה ה' ונפלאותיו, אשר עשה עמו ועם אחרים, וכן נמצאו ספרי מעשה נסים, שחברו גאוני קמאי ובתראי זיע"א.⁴

בקובץ הפיוטים של יהודי אלג'יריה המכונה 'קרובץ'⁵ מצויות שתי מערכות פיוטים המיוחדות ל'פורים שני'. שתי המערכות נתחברו על רקע ניסיונות כושלים של האימפריה הספרדית להשתלט על העיר אלג'יר, והן זכר לשני אירועי רווח והצלחה מקומיים: האחת – מערכת פיוטים ל'פורים אדום' (=פורים אנצארה; 'פורים הנוצרים'), זכר למפלת הספרדים בחשוון שנת ש"ב (1541), והאחרת – מערכת ל'פורים תמוז', על שום מנוסתם של הספרדים בתמוז שנת תקל"ה (1775). מערכות הפיוטים הללו עומדות על תשתית שירית ספרדית שהונחה באלג'יריה בידי הדורות הראשונים – נמלטים שהגיעו מספרד עקב גזרות קנ"א (1391) ומגורשי רנ"ב (1492) – והן משתלבות סביב תפילת 'נשמת כל חי'.

מנהג שילוב פיוטים במהלך התפילה ראשיתו בפיוט הקדום והמשכו בשירת ספרד. הפיוטים השתלבו בתפילה ונקראו על פי ייעודם בה: פיוט ה'יוצר' נאמר בפתח ברכת היוצר, עם אמירת 'יוצר אור ובורא חושך'; פיוט ה'אופן' נאמר ב'קדושה דמיושב' (קדושת יוצר), לפני 'האופנים וחיות הקודש'; פיוט ה'מאורה' נאמר לפני 'בא"י יוצר המאורות'; פיוט ה'אהבה' נאמר לפני 'הבוחר בעמו ישראל באהבה', לקראת 'קריאת שמע'; פיוט ה'זולת' – בברכה שלאחר 'קריאת שמע', לפני 'אין אלוהים זולתך סלה'; פיוט 'מי כמוך' – לפני הפסוק 'מי כמוכה באלים ה'' שבברכת הגאולה; ופיוט ה'גאולה' נאמר לפני חתימת הברכה 'גאל ישראל'.

רוב חכמי בבל יצאו כנגד מנהג זה, הממשיך את מסורת הפיוט הארץ ישראלי הקדום,⁶ והוא עורר מחלוקת לאורך הדורות – המתנגדים ראו בפיוטים משום הפסק בתפילה, ואוהבי הפיוט ראו בהם חידוש והתחדשות, בבחינת 'אל תעש תפילתך קבע'. במאה ה'16, עם השתלטות הקבלה על מנהגי התפילה בקהילות יוצאי ספרד ועדות המזרח, גברה ההתנגדות לשילובם,⁷

4. ראו משאש, תשכ"ט, עמ' צ.

5. השם 'קרובץ' הוא כפי הנראה שיבוש שנוצר מן המילה 'קרובות'. יש הקוראים 'קרובץ' כראשי תבות: 'קול רנה וישועה באהלי צדיקים'.

6. ראו פליישר, תשל"ה, עמ' 369-380.

7. על פי עדות רבי חיים ויטאל בשער הכוונות, לא היה האר"י אומר פיוטים "מאלו שסידרו האחרונים, כגון ר"ש בן גבירול וכיוצא לפי שאלו האחרונים לא ידעו דרכי הקבלה, ואינם יודעים מה שהם אומרים וטועים בסדר דיבורם...", וראו שולחן ערוך, אורח חיים, סח, א.

ובעקבותיה הוצאו כמעט כל הפיוטים ממסגרת התפילה, משום שנחשבו להפסק גמור לא רק מצד העניין וההלכה אלא גם מצד השפעת התפילה ופעולתה בעולמות עליונים. בכל זאת קצתם נותרו בסידורים, שכן פיוטים החביבים על הקהל שנעקרו מתחנותיהם שובצו מחדש – בלי להתחשב בסוגיהם – לפני תחילת התפילה, כלומר לפני ‘ברוך שאמר’, ולאחר התפילה – בשעת קריאת התורה ולאחריה, בין עולה לעולה;⁸ ובקהילות צפון אפריקה – סביב תפילת ‘נשמת כל חי’⁹ (העומדת מחוץ לתפילות העיקריות, ‘וצר’ ו‘עמידה’). ארגון זה הביא את משוררי צפון אפריקה להשקיע את כוחם בכתיבת פיוטים לתפילת ‘נשמת’ על כל חלקיה, וכך נוצרה למעשה מערכת פיוטית חדשה, היא מערכת הפיוטים סביב תפילת ‘נשמת’.¹⁰ המערכות הראשונות שנתגבשו סביב תפילת ‘נשמת’ הן מערכות הפיוטים שלפינו, ובהן בולטים פיוטי ה’מי כמוך’ המספרים את נס הגאולה.

הפיוט ‘מי כמוך’, שהיה בראשיתו פיוט קצר ובו ארבעה טורים, ונקשר מלכתחילה למערכת ה‘וצר’,¹¹ התפתח בספרד ונעשה פיוט סיפורי ארוך המספר על בריאת העולם ותולדותיו מבראשית ועד לשירת הים.¹² פיוט זה כתוב במבנה קבוע – הוא פותח במילים “מִי כְמוֹךָ וְאֵין כְּמוֹךָ / מִי דִזְמָה לְךָ וְאֵין דִזְמָה לְךָ”, וממשיך במחרוזות מרובעות טורים, שבהן הטור הרביעי לכל אורך השיר הוא שיבוץ המסתיים במלה זהה.¹³ כל פייטן, לפי ראות עיניו, האריך והדגיש במקום שראה לנכון עד שהגיע ליציאת מצרים, לקריעת ים סוף ולשירת הים. כשהגיע לשירת הים היה מספר שבמעמד זה שורר ישראל “מי כמוך באלים ה’”, וכך בא הקשר מן הפיוט אל התפילה.

משהוצאו פיוטי ה’מי כמוך’ מהקשרם שבברכת הגאולה אבד הטעם באמירתם, ולא נותר מהם בסידורים אלא פיוט אחד – ‘מי כמוך’ של רבי יהודה הלוי לשבת ‘זכור’. פיוט זה, שהיה שונה מן האחרים בכך שסיפר את סיפור המגילה, נתחבב מאוד על הקהל, ונשתמר בסידור לימות השנה בנוסח הספרדים ועדות המזרח וכן בנוסח בני תימן.¹⁴ משום

8. חזן, תשל”ט, עמ’ 39-47.

9. כך בקרב אלג’יר לדורותיו ולמהדורותיו.

10. מאבק הפיוטים על מקומם ותהליך הוצאתם ניכרים בבירור בדיונים ההלכתיים סביב דברי השולחן ערוך, אורח חיים, סח, א – ראו למשל ויכוחו של החיד”א עם דברי מהר”ד קורנידלי: החיד”א, טוב עין, סימן יח.

11. פליישר, תשל”ה, עמ’ 238.

12. כפי שהוכיח פליישר, ראשית תהליך זה בפיוט המזרחי המאוחר (ראו פליישר, תשל”ה, עמ’ 344, 350-353), והוא מגיע לשלמות שירת ספרד, בייחוד בפיוטי רבי יהודה הלוי (יב פיוטי ‘מי כמוך’ ממורשת ריה”ל כלולים במרוכז במהדורת זמורה לשירי ריה”ל כרך א, תל אביב תשכ”ד, עמ’ 16-104).

13. לתיאור מפורט וממצה ראו פליישר, תשל”ה, עמ’ 343-345.

14. מאחר שנתחבב על הקהל, תורגם פיוט זה לכמה לשונות יהודים. על תרגומיו ראו תירוש-בקר, תשס”ז,

עמ’ 315-369, ובעיקר עמ’ 318-321.

שנתייחס בזכות נושאו ובזכות הטעם שמצאו באמירתו, הוא נאמר בכל מנהגי המזרח והמערב לא בהקשרו אלא מחוץ למסגרת התפילה: בקהילות אחדות הוא נאמר לפני 'ברוך שאמר', באחרות – לפני קריאת התורה; יש קהילות האומרות אותו אחרי קריאת התורה, ויש האומרות אותו גם בתפילת מנחה. 'מי כמוך' זה לשבת זכור היה לפיוט ה'מי כמוך' המוכר והשגור ביותר, ולפיכך נעשה דוגמה וסמל לכל המשוררים הבאים לפרסם נס שאירע לקהילתם – כך התגלגל הפיוט לגלגל נוסף ונעשה סוג חדש: פיוט המספר על מעשה הצלה ופזות מקומיים על דרך סיפור המגילה לשבת זכור.¹⁵

במאמרנו נתמקד במערכת הפיוטים המיוחדת לשבת שלפני 'פורים אדום', שהיא מעין שבת 'זכור' לפורים שני זה, ובפיוטים העומדים במרכז סיפור מעשה הנס ופרסומו הנאמרים ביום פורים שני עצמו. המהדורה שלפנינו מבוססת על הנוסח שבכתב יד בימד"ל נ"16¹⁶ מיק. 4544, שהוא אחד מגלגליו הראשונים של ספר הפיוטים הישן הנקרא **ספר הפרשיות**.¹⁷

הפיוטים המיוחדים לשבת שלפני פורים אדום באים בראש הקובץ, ובהם פיוטי 'רשות', 'מוחרך', 'נשמת', 'רשות לקדיש', 'רשות לברכו', 'מי כמוך'.¹⁸ בשלושת פיוטי ה'מי כמוך'¹⁹ מסופר סיפור הנס בפרוטרוט, ומשום כך נודעת להם חשיבות רבה כמקור היסטורי

15. עוד על התפתחות הפיוט סביב תפילת 'נשמת' ועל דרכו של פיוט 'מי כמוך' לסיפורי נס והצלה מקומיים, ראו חזן, תשס"ט, עמ' 33-39; חזן, תשמ"ז, עמ' 67-76. פיוטי 'מי כמוך' על הצלה קהילתית נכתבו גם בשפה הערבית, ראו למשל: טובי, תשנ"א, עמ' 75-82. על פיוטי 'מי כמוך' שנכתבו בצפון אפריקה (באלג'יר, בוואראן, בטריפולי ובמקנאס) בין השנים 1541 ל-1862 ראו בהרחבה חזן וחייטין-משיח, תשע"ג; על פיוטי 'מי כמוך' שנכתבו בעת האחרונה בישראל ראו חזן וחייטין-משיח, תשע"א.

16. בימד"ל נ"1 – בית המדרש לרבנים ניו יורק. על אוצרות התרבות היהודית לסוגיהם השמורים בספריית בית המדרש לרבנים בניו יורק, ראו ממן, תשס"ג, עמ' 303-314.

17. אביטיפוס זה של מנהג אלג'יר מתגלה בכתבי יד נוספים, כגון כ"י ששון 808, כ"י ששון 652, כ"י ששון 664 וכו' לונדון – British Museum (B14) MS 1970, הכוללים אף הם פיוטים של מערכות דומות לפורים אדום לארבע הפרשיות ולמועדים. זוהי המתכונת הליטורגית שעליה הוסיפו פיוטים לשבת חתן ולמסגרות נוספות, והיא שנדפסה אחר כך כמה וכמה פעמים בקרובץ המפורסם של יהודי אלג'יר: 'קרובץ... שירות ותשבחות אשר קיבלו ק"ק ארגיל' (אמטרדס תמ"א, קונדשטנדינא ת"ק, פיסא תק"ד, תקנ"ב, ליוורנו תקפ"ג ועוד), ראו חזן, תשס"ט, עמ' 19.

18. מקצת הפיוטים נמנים עם שירי המעין אזור ושירי האזור. כידוע, שירים הכתובים בתבנית מעין אזורית וכן שירים הכתובים בתבנית אזורית רווחים בשירה הליטורגית. על מקומם של שירי המעין אזור בשירת בית הכנסת, ראו פליישר, תש"ל, עמ' 194-240; על הכנסת שירי האזור לבית הכנסת, ראו סאנז'בדיליוס, תשנ"ו.

19. 'אדיר טובתך תמימה' לרבי אברהם ב"ר יעקב טואה (ראו דוידזון, א 1106), 'אדון אשר לו תאות מלוכה' לרבי משה משיח (ראו דוידזון, א 489) ו'אביר יעקב חסך הפך' לרבי אברהם הצרפתי (ראו דוידזון, א 254).

לברור מאורעות ומהלכים שהיו עלולים להמיט שואה על קהילת יהודי אלג’יר.²⁰ יתר הפיוטים אינם עוסקים בסיפור נס ההצלה כלל.²¹

בדברי ההקדמה, שנוספו כנראה מאוחר יותר, סיפר מעתיק כתב היד:

בשנתנו זאת שנת התקכ”ג חל יום פורים אדום זה בשבת ועלתה בין החכמים בהסכמה לומר פזמונים אלו של שבת ביום פורים בעצמו בצירוף העדתם כמה זקני תורה שכן נהגו מקדם, והתענית גזרו אותו ביום חמישי זולת כשיחול פורים בא’ בשבת שיהיה ביום ג’ מפני שיום ד’ הוא ראש חדש. וכ”כ [=וכך כתב] דודי החסיד כמוהר”ר [=כבוד מורנו הרב רבי] מכלוף עמאר²² בשם רבו הרב משה צור ז”ל.²³

כידוע, המנהג הרגיל הוא על פי סדר פורים הרגיל, לאמור לצום בערב פורים (במקביל לתענית אסתר), ולקרוא את הפיוטים בשבת שלפני פורים בתפילת שחרית ובמנחה (במקביל לשבת ‘זכור’) וביום הפורים עצמו. מדברי ההקדמה שנוספו עולה כי התעוררה השאלה אם בפורים שני החל בשבת יש לקיים את הסדר הרגיל, או שמא הצירוף של פורים ושבת יוצר מסגרת חדשה המחייבת שינוי בסדר הדברים. מהנאמר כאן נלמד שהוחלט לומר את הפיוטים המיועדים לשבת שלפני פורים ביום הפורים עצמו בתפילת שחרית (סביב ‘נשמת’), והפיוטים שיועדו ליום פורים עצמו נוספו על הפיוטים שנאמרו בתפילת מנחה; בכך צירפו את פיוטי השבת לפיוטי הפורים שחל בשבת.

קריאת הפיוטים בתפילת שחרית נסתיימה בקריאת מזמור סה בתהילים, ‘לך דומיה תהלה’, ובקדיש על ישראל. בתפילת מנחה אמרו את פיוטי היום בראשית התפילה, בין ‘אשרי’ ובין ‘ובא לציון’, והמתפלל הופנה לפיוט ‘אל שמחת גילי’ לרבי יהודה הלוי,²⁴ הכלול בין פיוטי שמיני של פסח. פיוט זה מיועד לקדיש ומבחינת התוכן הוא בחירה מוצלחת, שכן מלבד השמחה בקדוש ברוך הוא וציון הקשר בינו ובין עמו יש בו אמירות העשויות להתחבר לסיפור הנס וההצלה של יהודי אלג’יר, כגון ‘ויגַרְשׁ שְׁמָה אוֹכְלֵי הַחֲזִיר / וְנִבְרַךְ שְׁמָה בְּרֹךְ הַפְּחִיזִר’ (טורים 6-7). האזכור המפורש של נוצרים ‘אוכלי החזיר’ ותיאור השעבוד הנוצרי השנוא בהמשך הפיוט התאימו בהחלט לנסיבות ‘פורים אדום’. פיוט אחר

20. ואכן חוקרי תולדות ישראל ובראשם הירשברג עשו שימוש נרחב בפיוטים אלו; ראו הירשברג, תשכ”ה א, עמ’ 324-329.

21. אמנם פיוט ה‘נשמת’ מתייחס להצלת ישראל, אך רק באופן כללי.

22. על משפחת עמאר ראו ביתר־כהן, תשס”ו, עמ’ 8-6.

23. הערות מאוחרות אחרות מציינות שמות של מחברי הפיוטים וכן הוראות בנוגע לביצוע התפילה.

24. ראו ירדן, תשל”ח, עמ’ 387.

שאליו הופנה המתפלל הוא פיוט ל'ברכו': 'השתחוי וברכי לפני צור מעוני', שסימנו דוד כהן. זהו פיוט מפיוטי שבת שירה, ועיקר עניינו תהילה לה'. ברצף זה השתלב אחד מפיוטי ה'מי כמוך' ל'פורים אדום', והוא 'אדיר טובתך תמימה רמה' מאת אברהם בן יעקב טואה.

לאחר פיוטים אלו מגיע שוב עיקר סיפור הנס בפיוט 'מי כמוך' מפורט נוסף שכתב רבי אברהם בן שלמה צרפתי, ותחילתו 'אביר יעקב חסדך הפך'. הוא כתוב באקרוסטיכון א"ב, ובהמשך 'אני אברהם בן רבי שלמה הצרפתי חזק'. האקרוסטיכון בסדר זה נכפל פעם נוספת, ובסופו של דבר מתקבל שיר ארוך המביא את המעשה לפרטיו. עם תום הפיוט, לאחר המחזורת המסיימת: "חֶזְקוּ עִמִּי וְגִילוּ כָּל נְבוּנֵי / כִּי קָרֹב קֶץ חַיִּינִי / וְאֶזְ נָשִׁיר כָּל שָׁרֵי וְנִגְנְנֵי / מִי כְמוֹךָ בְּאֵלִים ה'" – נאמר פיוט לקדיש 'אל יחיד ומיוחד', ואף הוא, כפי שמעיד האקרוסטיכון, משל רבי אברהם בן שלמה צרפתי. עיקר השיר הוא המנון לקדוש ברוך הוא, הפודה והמציל, ובקשה על גאולת ישראל. בעקבות הפיוט נאמר קדיש 'על ישראל', שהוא קדיש דרבנן הנאמר בדרך כלל לאחר לימוד תורה.

גם במרכז מערכת הפיוטים השלישית עומד כצפוי פיוט 'מי כמוך': 'אדון אשר לו תאות מלוכה', ומעשה הנס מסופר בו במתכונת דומה. בפיוט אקרוסטיכון א"ב כפול וחתומת שם המחבר 'רבי משה יצחק משיח חזק'. המחבר מקדים לפיוט מעין רשות ל'מי כמוך' – "מרום לעמך גאלת ועל עדתך יה חמלת" – ובאמצעות החרוז הדקדוקי (צורת העבר לנוכח) הוא מבקש לקשור אותנו לברכת הגאולה שבתפילת יוצר: "...כל בכוריהם הרגת, ובכורך ישראל גאלת, וים סוף להם בקעת, וזדים טבעת, וידידים עברו ים ויכסו מים צריהם". מעמד זה של קריעת ים סוף ואיבוד האויבים בים מקבל בהקשר שלפנינו משמעות נוספת – סיפור המעשה שבמרכז 'פורים אדום' עוסק בעיקר בטביעת האויב על ספינותיו בלב ים.

המערכת השלישית מסתיימת בפיוט 'אם קמי לחרדתי', ועיקרו הבעת ביטחון מלא בישועת האל. בכתובת הראשית הוא מוגדר כ'גאולה', אך בכתובת מאוחרת נוספה המילה 'רשות', שאינה לעניין. עם סיום הפיוט באות ההוראות: "ואומר ובא לציון גואל... ואומר אל שמחת גילי והיא כתובה ביום אחרון של פסח ואומר קדיש ואומר זולת אומר לצפון תני והוא כתוב ביום ב שבועות ואח"כ אומר ואני תפילתי וגו' התפילה".

מעניין כי הפיוט 'אל שמחת גילי' לריה"ל נאמר פעמיים במנחה של שבת שחל בה 'פורים אדום' – בראשית מערכת הפיוטים ובאחריתה, ונלמד מכאן שיש שתי מערכות שנאמרו בשתי הזדמנויות שונות: האחת – בתפילת מנחה של שבת, והאחרת – ביום פורים עצמו. רק בנסיבות המיוחדות של שנת התקל"ג, שבה חל פורים אדום בשבת, נאמר הפיוט

פעמיים בהזדמנות אחת. הבחירה הכפולה נובעת מתוכנו המיוחד של פיוט זה, שכן כפי שציינו לעיל הוא מבקש הצלה מידי הנוצרים, 'אוכלי חזיר'.

מן המסופר בפיוטי ה'מי כמוך' ל'פורים אדום' שנכתבו לזכר הנס וההצלה בחודש חשוון שנת בק"ר, היא שנת ש"ב (1541), נוכל ללמוד כי ה'קיסר' (הוא קרלוס החמישי, מלך ספרד) ניסה לכבוש את העיר אלג'יר. המתקפה ארכה שבוע ימים, ואירועיה – פרטי המתקפה על כל שלביה (לרבות תאריכים, פרטים מזהים על התוקפים ושמות מקומות) ופרטים על תבוסת הצי התוקף – מתוארים בפיוט בפרוטרוט. תיאור האירועים שלב אחר שלב הולם את הדגם שהתגבש בעקבות פיוט ה'מי כמוך' של ריה"ל לשבת 'זכור'.

הפיוטים ומחבריהם

המערכת ל'פורים אדום' בכתב היד שלפנינו מחזיקה 12 פיוטים. הנה הפיוטים לפי סדר הופעתם בכתב היד: 'אל חי משוש לבי', 'כל הנשמה תהלל במיליה', 'נשמת ישראל עמך לביתך משכימים', 'אלהים על שבח רמת', 'יחדו ייחודו יחיד ואין בלעדו', 'בשנת בקר כעלות בקר', 'אדיר טובתך תמימה רמה', 'אביר יעקב חסדך הפק', 'אל יחיד ומיוחד בלבב ידידים', 'מרום לעמך גאלת', 'אדון אשר לו תאות מלוכה', 'אם קמי לחרדתי עלי נוסדו יחד'. סדר זה מעיד על סדר קריאת הפיוטים.

בשלושה פיוטים אין חתימה, ולפיכך מחבריהם אינם ידועים, ואלו הם: 'אל חי משוש לבי' (רשות), 'בשנת בקר כעלות בקר' (פזמון) ו'אם קמי לחרדתי עלי נוסדו יחד'; פיוט אחד, 'אלהים על שבח רמת' (רשות לקדיש), חתום באקרוסיון 'אברהם בן יוסף', ואין אנו יודעים מי האיש; ופיוט אחד, 'יחדו ייחודו יחיד ואין בלעדו' (רשות לברכו), חתום באקרוסיון 'אברם', והוא כנראה מאת רבי אברהם אבן עזרא.²⁵

עמודי התווך של המערכת הם שלושה פיוטי 'מי כמוך' המספרים את נס 'פורים אדום'.

'אדיר טובתך תמימה רמה' מאת רבי אברהם בן רבי יעקב טואה:

ר' אברהם – מגדולי התורה של זמנו ובעל ייחוס רם (נצר להרשב"ץ ומצאצאי הרמב"ן). רק חלק קטן מכתביו הגיע לידינו, ובו 35 תשובות (החוט המשולש', חיבור שהסתפח לשו"ת

25. ראו לוין, תשל"ג, עמ' 451-453. לפי דוידזון, תרפ"ה-תרצ"ג, עמ' 2456, ייחסו צונץ לאבא מארי.

תשב"ץ).²⁶ יש האומרים שחיבר שנים-עשר ספרים וקראם בשמות אבני החושן, מהם נשתמר בכתב יד חיבור השו"ת 'נפך', ובדברי חכמי אלג'ר נזכר חיבור שו"ת נוסף מפרי עטו הנושא את השם 'ספיר'. בחיבוריו הוא יוצא כנגד הראוותנות וחיי המותרות וקורא לקיים אורח חיים צנוע ורוחני. עוד נשתמרה קבוצת פיוטים שחיבר, והיא מובאת כנספח לכתב היד של ה'נפך' (בחלק זה של כתב היד ניכרים פגעי הזמן, והוא קשה לקריאה). הפיוט שלפנינו נשתמר בקרובץ. מפיוטיו עולה שהיה בקיא בעקרונות השירה הספרדית. זמנו: המחצית השנייה של המאה השש-עשרה.²⁷

'אביר יעקב חסדך הפק' מאת רבי אברהם בן רבי שלמה הצרפתי:

ר' אברהם – משורר ומליץ. נראה שעל שמו נקרא בית הכנסת 'בית כנסת צרפתי' באלג'ר. זמנו: ר"ס-ש"ל לערך (1500-1570).²⁸

'אדון אשר לו תאות מלוכה' מאת רבי משה ב"ר יצחק משיח:

ר' משה – דרשן, מורה ופייטן. דרשותיו בבית הכנסת הגדול באלג'ר הותירו רושם עז על ציבור שומעיו. האסמכתא הדרשנית שדרש בדבר הצדקה הניתנת בציבור מובאת בחיבור 'עומר השכחה'. פיוטים אחדים מפרי עטו נכללו במחזורי אלג'ר ובהם שלושה פיוטים לפורים אדום: 'נשמת ישראל עמך לביתך משכימים', פיוט נשמת הכתוב במתכונת הספרדית; 'מרום לעמך גאלת', רשות למי כמוך; ופיוט ה'מי כמוך' הנזכר לעיל. שיר שבח על כשוריו הפיוטיים נתחבר בידי ר' שלמה בן צמח. זמנו: המחצית השנייה של המאה השש-עשרה – ראשית המאה השבע-עשרה.²⁹

עוד ארבעה פיוטים חתומים באקרוסטיכון בכתב היד שלפנינו. שניים מהם מאת משה משיח: האחד – 'נשמת ישראל עמך לביתך משכימים' (נשמת לשבת), הממוקם שלישי ברצף הפיוטים, והאחר – 'מרום לעמך גאלת', והוא בא כפתיחה ל'מי כמוך' מפרי עטו; הפיוט 'אל יחיד ומיוחד בלבב יזידים' (רשות לקדיש) נתחבר בידי אברהם בן שלמה צרפתי, והוא ממוקם אחרי ה'מי כמוך' שחיבר; והפיוט 'כל הנשמה תהלל במיליה' (מוחרך), שנתחבר בידי חייא אלדאודי. מספר הקבלה לרבי אברהם בן דוד נלמד שרבי

26. וינשטיין, תשל"ז, עמ' 139.

27. מרציאנו, תש"ס, עמ' 25; חזן, תשס"ט, עמ' 249.

28. מרציאנו, תש"ס, עמ' 208.

29. שם, עמ' 167; חזן, תשס"ט, עמ' 303.

חייא בן אלדאודי היה מצאצאי דוד בן זכאי. הוא נפטר בקשטיליה בשנת תתקי"ד (1154) ונקבר בליין.³⁰

כתב היד

כתב יד בימד"ל נ"י מיק. 4540 ערוך על פי המתכונת הקדומה בשני חלקים: חלקו הראשון הוא קרובץ לחגי השנה ולשבתות מיוחדות, ובו כלולים בין השאר פיוטי ‘פורים אדום’ (142 דפים); חלקו השני (דפים 143-227) נושא את הכותרת ‘פיוטים לחתנים’, וכולל פיוטים לשמחת חתן וכלה ופיוטים להזדמנויות אחרות. עוד כלולים בקובץ 17 פיוטים המוגדרים ‘בקשות של שבת’ וכ־30 פיוטים תחת הכותרת ‘הבדלות למוצאי שבתות וימים טובים’. בסוף הקובץ מובא מפתח אלפביתי של הפיוטים (דפים 225-227).

מלבד הגדרות סוגי הפיוטים (‘רשות’, ‘מוחרך’, ‘שמת’, ‘ברכו’, ‘קדיש’ וכיוצא בזה) נוספו, כנראה במועד מאוחר, כתובות המציינות את מחברי הפיוטים וכן הערות והוראות הנוגעות לביצוע התפילה. מן ההערה הארוכה שבראש מערכת הפיוטים לפורים אדום (שהזכרנו לעיל, המציינת את מנהג התפילה כשפורים זה חל בשבת) נלמד שכתב היד נכתב לפני שנת התקכ"ג (1763).

הקובץ כתוב בכתב ספרדי רהוט וברור, בהבחנת תבניות השיר ובשמירה עליהן בגבולות מרחב הכתיבה – 10x14 ס"מ, בדף שגודלו 12x18 ס"מ. בכתב היד מצויות מעט מילים מנוקדות. הניקוד חלקי, בלא הבחנה בין קמץ לפתח ובין צירי לסגול, והוא משקף את ההגייה הספרדית. סימני הניקוד נוספו כדי למנוע קריאה שאינה תואמת את כוונת הכתוב.

הגיוון בסוגי הפיוטים ועריכתם בחלקים לפי עניינם מלמדים כי לפנינו קובץ ששימש את בעליו במגוון הזדמנויות, וכי מקום השירה והפיוט היה מרכזי הן במעגל התפילה הן במעגל השנה הן במחזור החיים.

פורים אדום³¹

בס"ד שבת שחל להיות בתורה ארבעה במרחשון אומר בשבת שלפניו סדר זה

(הקדמה): בשנתינו זאת שנת התקכ"ג חל יום פורים אדום זה בשבת ועלתה בין החכמים בהסכמה לומר פזמונים אלו של שבת ביום פורים בעצמו בצירוף העדתם כמה זקני תורה שכן נהגו מקדם והתענית גזרו אותו ביום חמישי זולת כשיחול פורים בא' בשבת שיהיה ביום ג' מפני שיום ד' הוא ראש חדש וכ"כ [ונכר כתב] דודי החסיד כמוהר"ר [כבוד מורנו הרב רבי] מכלוף עמאר בשם רבו הרב משה צרור ז"ל.

אַל חַי מְשׁוֹשׁ לְבִי

רשות: פיוט בן חמישה בתים מרובעים החרוזים ובחרוז מברית.

חריזה: א/א/א/ב/ג/ג/ב (חריגה בבית השלישי)

משקל: _ _ U _ _ / _ _ U _ _ // (המתפשט)

כתובת: רשות

מקור: כ"ו בימד"ל נ"י, מיק. 4540, דף 1 ע"א

נזכר: דוידזון, א 3654

אַל חַי מְשׁוֹשׁ לְבִי / חִילִי וּמְשֻׁגְבִי / שִׁירִים לְךָ אֶצְבִּי* / מֵאוֹת וְרִבּוֹאוֹת כ"ו: ל: אצביא
בְּךָ אֶבְטָחָה צוּרִי / מַעֲמָךְ עֲזָרִי / יִשְׁעֵי וְאוֹר נִירִי / זָמַר לְךָ יְאֹת
אֲדִיר יְקָר הוֹדִי / תְּשִׁיב וּמְחַמְדִי / יוֹם יוֹם לְךָ יוֹסִיף / שָׁבַח וְהוֹדָאוֹת

ביאור ומקורות: 1 **אל חי**: כינוי לקדוש ברוך הוא, על פי תה' פד, ג. **משוש לבי**: כינוי לקדוש ברוך הוא, על פי איכה ה, טו. **ומשגבי**: כינוי לקדוש ברוך הוא, על פי "כי אֶלֶהִים מְשֻׁגְבִי", תה' נט, י. **אצבי**: צ"ל כנראה אצביא (וכך הוא בדפוסים), אאסוף וארבה. 2 **בר אבטחה**: על פי תה' נה, כד. **צורי**: כינוי לקדוש ברוך הוא, על פי תה' יח, ג. **מעמך עזרי**: על פי תה' קכא, ב. **ישעי**... **ירי**: כינויים לקדוש ברוך הוא, ראו תה' כז, א. **יאות**: יאה, ראוי. 3 **אדיר**: כינוי לקדוש ברוך הוא, על פי "אֲדִיר בְּקָרוֹם ה'", תה' צג, ד. **יקר**... **ומחמדי**: תשיב יופיי ופארי קדם. **יום**... **יוסיף**: צ"ל כנראה אוסיף (וכך הוא בדפוסים); ואולי כל יום שעובר יוסיף לך על הנסים והנפלאות הנעשים בכל יום עמנו. **שבח והודאות**: על פי תפילת "שתבח".

31. הוספנו הערות על חילופי נוסח לפי כ"ו לונדון – British Museum (B14) MS 1970 (ומעט מן הדפוסים). עוד הוספנו הערות על ניקוד ספורדי המצוי בטקסט. יצוין כי הניקוד בא לרוב למנוע קריאה מוטעית, העלולה לעתים אף לסתור את כוונת הכתוב.

רוֹמָה נוֹה אֵיתָן / נְבֵא בְּתוֹךְ מִפְתָּן / בֵּיתָן וְקוֹל חֲתָן / נְשָׁמַע וּבְתִשׁוּאוֹת
יְחִישׁ אֶלְהִינוּ / בִּיאַת מְשִׁיחֵנוּ / נְרָאָה בְּעֵינֵינוּ / נְסִים וְנִסֵּי [לְ]אוֹת

4 **רומה:** הרם, הקם, בנה בשנית. **נוה איתן:** כינוי לבית המקדש, על פי יר' מט, יט. **נבא...** **מפתן:** המקדש.
ביתן... **חתן:** הביתן הוא חופת חתנים, וממנו נרמז לגינת הביתן (אס' ז, ח) ולפורים. **ובתשואות:** בקול גדול.
5 **יחיש...** **משיחנו:** יזרז גאולתנו. **נראה...** **ונפלאות:** כמו בימים ההם.

כָּל הַנְּשָׁמָה תִּהְיֶה בְּמִלְיָה / חִיָּא אֶלְדָּאוּדִי

‘מוֹחֲרָזִי’: שִׁיר מַעִין־אָזוֹר בַּעַל מַדְרִיךְ דּוֹטוּרִי דּוֹצְלַעִי (הַטּוֹר הַשֵּׁנִי הוּא רַפְרִין) וְשִׁלּוּשׁ
מַחְרוּזוֹת בַּעֲלוֹת שְׁלוֹשָׁה טוּרֵי עֲנָף דּוֹצְלַעִיִּים
חֲרִיזָה: ש/ת ש/ת א/ב א/ב א/ב ש/ת
מִשְׁקַל: U _ _ / _ _ U _ _ (בַּחֲרִיגוֹת קְלוֹת)
כְּתוּבָת: מַחֲרָךְ
מִקּוּר: כ”י בִּימַד”ל נ”י, מִיק. 4540, דף 1 ע”א
נִזְכָּר: דּוּדִיזוֹן, כ 312

כָּל הַנְּשָׁמָה / תִּהְיֶה בְּמִלְיָה
רוֹקַע אֶדְמָה / מְצִיב גְּבוּלִיָּה

דְּרִי עֲלִיָּה / לְשִׁמוּ יִזְמְרוּ
אֲנִישֵׁי נְשִׂיָּה / גְּדִלוֹ יִסְפְּרוּ
כָּל עוֹף וְחַיָּה / אֲלֵינוּ יִשְׁבְּרוּ

5 תוֹלָה אֶדְמָה / כְּאֶשְׁכוֹל וְסוּבְלִיָּה // רוֹקַע

אֶת מְהַלְלוֹ / אֶזְכּוֹר וְלֹא אֲנַשֶּׂה
עַם רוֹב פְּעָלֵינוּ / בְּיָם וְהוּא מְשִׂיָּה

ביאור ומקורות: 1 **כל...** **תהלל:** על פי תה' קג, ו. 2 **רוקע:** פורש, מוחת. **רוקע אדמה:** כינוי לקדוש ברוך הוא, על פי “רקע הארץ”, יש' מב, ה. **מצבי גבוליה:** על פי תה' עד, ז. 3 **דרי עליה:** המלאכים, שוכני מרום. **עליה:** כינוי לשמים (תה' קד, ג). 4 **לשמו יזמרו:** על פי תה' סו, ד. 5 **אנשי נשיה:** כינוי לדרי ארץ; **נשיה:** כינוי לארץ, על פי וי"ר כט, יא. 6 **אליו ישברו:** ציפו וייחלו, על פי תה' קד, כז. 7 **תולה אדמה:** ראו איוב כו, ז, תולה על בלימה. **וסובליה:** ונושא אותה. **רוקע:** רמז לרפרין, וראו טור 2. 8 **מהלליו:** תהילותיו. **ולא אנשה:** לא אשכח. 9-8 **משה...** **משה:** צימוד שלם; משה – לשון משייה, מוציא מן היים. **אציליו:** כינוי לישראל, על פי “אצילי בני

עֲמֹן אֶצִּילֹי / עַל יַד גְּבִיר מִשָּׁה
דָּגַל אֲיוֹמָה / מִבְּחַר קְהֵלִיָּה 10

יְחִישׁ וְיִקְיִם / אֶמְרִיו וּמִפְעָלָיו
שָׁבְתוּ אֲרָקִים / הַשָּׁם בְּמַכְלוּלָיו
שׁוֹכֵן שְׁחָקִים / אֲרָץ הַדָּוָם רְגֵלָיו
נֹתֵן נְשָׁמָה / לְעַם עֲלֵיָּה

ישָׁרְאֵל, שִׁמ' כד, יא. **על**... **משה**: בידי משה רבנו, רמז ליציאת מצרים. 10 **איומה**: כינוי לכנסת ישראל, על פי שה"ש ו, י. **מבחר קהליה**: קהלה הנבחר. 11 **יחיש**... **ומפעליו**: יקיים דברו ויזרז את הגאולה, מפעליו – מעשיו. 12 **ארקים**: ארצות (מן: אֲרָקָא, יר' י, יא); מילה פייטנית שכיחה, כגון 'קדוש יסד ארקים', ניי (מהדורת זולאי) א, ומצויה הרבה בפיוט הספרדי. **השם במכלוליו**: מניח בין חפצי הפאר. **מכלוליו** – על פי יח' כז, כד. 13 **שוכן שחקים**: כינוי לקדוש ברוך הוא, מתוך התפילה, סדר אשמורת. **ארץ**... **רגליו**: על פי יש' סו, א. 14 **נותן עליה**: על פי יש' מב, ה, מפיוח רוח חיים בדרי ארץ. **נשמה**: רמז ליעוד הפיוט.

נְשֵׁמַת יִשְׂרָאֵל עִמָּךְ לְבֵיתְךָ מְשֻׁכִּימִים / מִשָּׁה מְשִׁישׁ

נְשֵׁמַת לְשֵׁבֶת שֶׁלִּפְנֵי פְּרוּרִים אֲדוּם. תבנית המיוחדת לסוגה: מחרוזות תלת-טוריות עם מילות מסגרת בראש הטור הראשון ובסופו. הטור האחרון הוא סיומת מקראית.
חריזה: א/א/א/ב/ב/ב
משקל: אינו קבוע, בין תשע לארבע עשרה הברות דקדוקיות בטור
חתימה: משה משיש
כתובת: נשמת
מקור: כ"י בימד"ל נ"י, מיק. 4540, דף 1 ע"ב
נזכר: דוידזון, נ 763

נְשֵׁמַת / יִשְׂרָאֵל עִמָּךְ לְבֵיתְךָ מְשֻׁכִּימִים / תִּתְחַדֵּךְ
יֵשַׁע שְׁלַח לָהֶם וַיֹּאמְרוּ בְּעַמִּים
יִשְׂרָאֵל נוֹשַׁע בֵּי תְשׁוּעַת עוֹלָמִים

ביאור ומקורות: 1-2 **ישראל**... **להם**: ישראל יהללו את הקדוש ברוך הוא, האל היחיד והמיוחד, ששלח להם ישועה. **ישראל עמך**: על פי מל"א ח, נב. **לביתך משכימים**: משכימים לבתי כנסיות. **ויאמרו בעמים**: על פי יואל ב, יז, בניגוד. 3 **ישראל**... **עולמים**: על פי יש' מה, יז. 4-5 **מחלים**... **וגואל**: מבקשים את הקדוש ברוך

נְשִׁמַת / מְחֵלִים פְּנֵי אֵל חַי* נְדָרְשׁ לְכָל שׁוֹאֵל / תְּמַלִּיכָה
 יום ה'יה להם לְמוֹשִׁיעַ פּוֹדֵה וְגוֹאֵל
 לוֹלֵי יי שְׁהִיָּה לָנוּ יֵאמֶר נָא יִשְׂרָאֵל

נְשִׁמַת / שׁוֹפְכִים שִׁיחָה לְאֵל נַעֲרָץ בְּכַבּוֹדוֹ / תְּשַׁבְּחָה
 יום לְבֶשׁ בְּגָדֵי נֶקֶם לְהַצִּיל זֶרַע יַעֲקֹב עֲבָדוֹ
 לְעוֹשֵׂה נִפְלְאוֹת גְּדוֹלוֹת לְבָדוֹ כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ

נְשִׁמַת / הַקּוֹרָא לָהּ מִמִּצַר מִבֵּין לוחֲצִיּוֹ וְנוֹגְשִׁיו / תְּהַדְרֶהָ
 יִקְרַב יְשׁוּעָתוֹ וְיִקְיִים דְּבָרוֹ לְחוֹסֵי
 וְעָלוּ מוֹשִׁיעִים בְּהַר צִיּוֹן לְשִׁפּוֹט אֶת הַר עֵשׂוֹ

נְשִׁמַת / מְחֵלִים שָׁם יוֹשֵׁב שַׁחַק בְּאַרְצוֹת שְׁבִיִּים / תְּמַלִּיכָה

הֵם וּבְנֵיהֶם גְּזַעַם וּפְרִים*
 אוֹמְרִים וְאָלוּ פִּינוּ מְלֵא* שִׁירָה כִּיִּם
 בכה"י מנוקד: פרים, לציון קריאה בתנועות a
 בכה"י מנוקד: מְלֵא לציון קריאה בתנועות e-i a

הוא שיהיה להם למושיע. מחלים... אל: על פי מל' א, ט. נדרש... שואל: על פי יש' סה, א, בניגוד. היה...
 למושיע: על פי יש' סג, ח. פודה וגואל: ראו הושע יג, יד. 6 לולי... ישראל: על פי תה' קכד, ב. 8-7 שופכים...
 עבדו: מתפללים, משבחים את הקדוש ברוך הוא שקם להציל את עמו. שופכים שיחה: על פי תה' קב, א. לאל
 נערץ: על פי תה' פט, ח. לבש... נקם: על פי יש' נט, יז, יום נקמה. זרע... עבדו: על פי דה"א טז, יג. 9 לעושה... חסדו:
 על פי תה' קלו, ד. 10-11 הקורא... לחוסיו: ישראל הזועקים לקדוש ברוך הוא יהדרו שמו לכשיקרב את הגאולה.
 הקורא... ממצר: על פי תה' קית, ה. לוחציו ונוגשיו: אויביו. יקרב ישועתו: כדרך התחנן ישועתנו קרבה'. ויקיים
 דברו: כדרך התפילה בשחרית: 'קים... את הדבר'. חוסיו: כינוי לעם ישראל, על פי תה' יז, ז. 12 ועלו... עשו: על פי
 עו' א, כא. מושיעים: נושעים, כינוי לישראל. הר עשו: כינוי לאויב ולארצו. 13-14 מהללים... ופרים: כל ישראל, הם
 ובניהם, מהללים את הקדוש ברוך הוא, מלכו של עולם. יושב שחק: כינוי לקדוש ברוך הוא. בארצות שבים: על פי
 יר' ל, י. געם ופרים: נמשך מן הקודם, ראו יש' יא, א. 15 ואלו... כיים: מתוך תפילת 'נשמת כל חי', רמז לייעוד הפיוט.

אֱלֹהִים עַל שְׁבַח רַמְתָּ / אַבְרָהָם בֶּן יוֹסֵף (אינו ידוע)

‘רשות’ לקדיש. שיר ובו שש מחרוזות – הראשונה היא מחרוזת פתיחה. בכל מחרוזת שני חלקים: בחלק א – שלושה טורים דו־צלעיים, בחלק ב – שני טורים דו־צלעיים. הטור האחרון של חלק ב חורז לכל אורך השיר חריזה: א/ת א/ת א/ת ב/ב/ב/ב/ת ג/ד ג/ד ה/ה/ה/ת משקל: U ___ U ___ / U ___ U ___ (בחריגות קלות)
 U ___ U ___ / U ___ U ___ בטור הראשון של חלק ב

חתימה: אברהם בן יוסף

כתובת: קדיש

מקור: כ"ו בימד"ל נ"י, מיק. 4540, דף 2 ע"א

נזכר: דוידזון, א 4773

אֱלֹהִים עַל שְׁבַח רַמְתָּ / וְגִדַּלְתָּ מֵאֵד

וְנִסְתַּרְתָּ וְנִעְלַמְתָּ / בְּרַב הֶדֶר וְהוֹד

וְעִצְמַתְּ וְאַתָּה / הוּא יְסוּד כָּל הַיְסוּד כִּי מִתְחַלֵּק לִפִּי הַחֲרִיזָה אֲךָ לֹא לִפִּי הַמִּשְׁקָל. כ"ו ל: הוּא

וְאִין קִצָּה וְכִלְיוֹן / לָךְ נִצַּח וְלֹא דְמִיּוֹן

וְאַתָּה הוּא לְבַד עֲלִיוֹן / וְאַל נִעְרָץ בְּסוּד

5

בְּזוֹכְרֵי אֶת יְמוֹת עוֹלָם / בְּעוֹדֵי עֵמֶךָ

בְּהוֹעֵד מְתֵי כָלֶם / לְשִׁמְעֵ שְׁמֵעֶךָ

וּבְגִלִּית וְאַתָּה נִעְלָם / עָלֵי עֵין עֵמֶךָ

הַבְּאֲתָם לָךְ וּרְגָשׁוֹ / וְלַעֲשׂוֹת חֶפְצֶךָ חֲשׂוֹ

וְעוֹבְדֵי הָאֱלֹלִיל בּוֹשׁוּ / וְחִפְרוּ עַד מֵאֵד

10

ביאור ומקורות: 1 על... רמת: נעלה אתה מכל שבח ותהילה. וגדלת מאד: על פי תה' קד, א. 2 ונסתרת ונעלמת: שאין לו גוף. הדר והוד: ראו תה' קד, א. 3 יסוד... היסוד: כינוי לקדוש ברוך הוא, שהכול נעשה בדברו והוא מקור הכול. 4 ואין... וכליון: שאינו נמדד במרחב ובזמן. 4 לך נצח: היה הווה ויהיה. ולא דמיון: אין דומה לו. 5 ואתה... לבד: אחד ויחיד. הכתוב "ונסתרת... עליו" הוא ברוח עיקרים מייג עיקרי האמונה לרמב"ם. ואל... בסוד: על פי תה' פט, ח. 6 בזוכרי... עולם: על פי דב' לב, ז. בעודי עמך: על פי תה' קלט, יח. 7 בהועד מתי: כשנאספו אנשיי במעמד הר סיני. לשמע שמעך: לשמוע דברך. 8 ונגלית... עמך: נגלית לפניהם בעת מתן תורה, ובכל זאת נעלם היית מעיניהם – שלא ראוך ממש. 9 ורגשו: באו בהמון. ולעשות חפצי: על פי יש' מח, יד. 10 בושו וחפרו: ראו תה' עא, כד. רבות... פלאיך: הנסים הרבים שעשה לעמו כשהוציאו ממצרים.

רְבוּת נְסִי פְּלֶאִיָּה / בְּרֵאשׁ מַלְכֵי זְמַן
בְּיַד מִשְׁהַ נְבִיאָה* / גְּבִיר צִיר נְאֻמָּן
וְכִלְכִּלְתָּ צַבָּאָיָה / שְׁלוֹ וּבְאֵר וּמָן*
 וְחָלוּ כָּל בְּנֵי שְׁעִיר / בְּשִׁמְעֵם קוֹל דְּבַר צְעִיר
 וְזָעוּ הַרְרֵי שְׁעִיר / וְלֹא יִכְלוּ עֲמוּד 15

בכה"י מנוקד: נביאך, לציון קריאה בתנועת e
 בכה"י מנוקד: ומן, לציון קריאה בתנועת a

הֵלֵא הוֹד דְּבִרוֹתֶיךָ / בְּלַחֹת נְחֻצְבוֹ
וְצַחוֹת אֲמֵרוֹתֶיךָ / לְעַמְּךָ נִכְתְּבוֹ
וְאוֹתוֹת נְפִלְאוֹתֶיךָ / בְּשִׁמוֹת נִקְבוֹ
וְנִבְלָה שֵׁם שׁוֹפֵת קֶדֶר / וְאוֹרֵם עַד מְאֹד קֶדֶר
וְנִחְשְׁבוּ כְּקוֹץ דְּרָדָר / לְמוֹל אֵשׁ עֵת יְקוּדָה 20

מְקוֹרֶךָ הֵיטוּד נְעֵלָה / וְתִשְׁכַּן אֶהְיֶה
וְהִרְבַּצְתָּ דְבִיר אֶהְיֶה / בְּתוֹךְ כְּתָם חַלִּי
וּבְחֶרֶת בִּשְׁהַ עוֹלָה / לְכַפֵּר מֵעָלַי*

כ"י ל: מקורך היסוד נעלה / ותשכן אהלי
 ובחרת בשה עולה / לכפר מעלי
 ובחרת דביר אהלה / בתוך כתם חלי

11 **מלכי זמן:** השוו סודרוס, 'הנגעה המארה במאורות', גן החידות והמשלים, כאן – כינוי לפרעה, שהוא ומעלליו אינם נשכחים עם הזמן. 12 **ציר נאמן:** על פי מש' כה, יג, שליח נאמן. **צבאיך:** צבאות ה', כינוי לעם ישראל. 13 **שלו...** ומן: מזונותיהם במדבר. 14 **חלו...** **שעיר:** נבהלו דרי שעיר, בני עשיו. **קול דבר:** סיפור קורות ישראל ביציאת מצרים ועת מתן תורה. **צעיר:** כינוי לעם ישראל, על פי "וְיָרַב יַעֲבֹד צְעִיר", בר' כה, כג. 15 **הררי שעיר:** מקום מושבו של עמלק (בר' לו, ח, ראו תנחומא בשלח, כה). 16 **הלא...** **נחצבו:** עיקרי תורתך חצבת בלוחות לתיתם לנו. 17 **וצחות אמרותיך:** דבריך הצחים, ראו תה' יב, ז. 18 **בשמות נקבו:** על פי במ' א, יז. 19 **ונבלה...** **קדר:** כנגד צחות אמרותיך נראית לשון בני קדר כנבולה ומבולבלת (דברים אלה עומדים כנגד השקפת הערבייה, ולפיה הערבית היא הלשון הנבחרת שבה דיבר האל אל נביאו). **קדר:** כינוי לבני ישמעאל. **ואורם...** **קדר:** חשך עליהם עולמם. 20 **כקוץ דרדר:** ראו בר' ג, יח. **אש:** היא התורה. **אש עת:** נראה שצ"ל "אש דת", על פי דב' לג, ב. 21 **מקורך...** **אהלי:** מקורך נעלה, ובכל זאת תשכון באוהלי, ודומים דברים אלה לנאמר בתפילת שלמה: "כִּי הָאֲמִנָם יֵשֵׁב אֱלֹהִים אֶת הָאֲדָם עַל הָאָרֶץ, הִנֵּה שְׁמִים וְשָׁמַיִם הַשָּׁמַיִם לֹא יִכְלְקֻךְ אִף כִּי הִבִּיתִּי הַזֶּה אֶשֶׁר בְּנִיתִי", דה"ב ג, יח; והשוו ריה"ל, 'ה אנה אמצאך' (חזן, תשס"ט, עמ' 524): "גלגל לא ישאך / אף כי חדרי אולם". **היסוד:** פנייה לקדוש ברוך הוא שהוא יסוד הכול, וראו טור 3. **ותשכן אהלי:** ראו תה' עח, נה. 22 **והרבצת:** יש' נד, יא. **והרבצת...** **אהלה:** בקשה לבניין הבית בפאר והדר. **אהלה:** כינוי לעם ישראל, על פי יח' כג, ד. **כתם חלי:** על פי מש' כה, יב. 23 **ובחרת...** **עולה:** לעקדו. **לכפר מעלי:** שיש במעשה העקדה כדי לכפר על עוונות ישראל, ראו איכ"ר פתיחות, כד ועוד.

כ"י ל: אשיר

אֶשֶׁר קִדְשָׁךְ בְּמִקְהֵלוֹת / אֶהוּדִינִי בְּשִׁיר מַעְלוֹת
 25 עָלֵי תּוֹפִים וּבְמַחְלוֹת / וְאוֹתָךְ לְעִבּוֹד

כ"י ל: נס

כ"י ל: בעד

בְּהַר קִדְשׁ לְךָ תַעֲמִיד / נְסִי* יֵשַׁע לְאוֹת
 וְעֵד* תִּיּוֹ פְּלֶאָה תַצְמִיד / בְּהַרְאוֹתֶיךָ נִרְאוֹת
 תִּזְק קוֹרְאִים לְךָ תַמִּיד / וְגִלְהֵ נִפְלְאוֹת
 וְלֹא יִדָּל וְלֹא יִחַדֵּל / שְׁמֶךָ לְעֵד אֶבְל יִגְדֵּל
 30 עָלֵי הַכֹּל וְיִתְגַּדֵּל / וְיִתְקַדֵּשׁ מֵאֵד

24 **במקהלות:** בחבר משוררים (תה' סח, כז). **אהודינו בשיר:** על פי תה' כח, ז, אחבר שיר על תשועות ה' ובו אביע תודה לו. 25 **עלי...** **ובמחולות:** ראו שמ' טו, כ. 26 **בהר קדש:** על פי יש' כז, יג, בהר המוריה. 27 **ועד...** **נראות:** נפלאותיך ייראו לעיני כול, והם יהיו עדים 'צמודים'. **נראות:** (דב' י, כא) דברים נשגבים. 28 **נפלאות:** (שמ' לד, י) צפונות ונצורות. 30 **יתגדל ויתקדש:** מתוך הקדיש, קשר לייעוד הפיוט.

יְחַדּוּ יִיחֻדּוּ יִחִיד וְאִין בְּלַעְדּוּ / רַבִּי אַבְרָהָם אֲבֵן עֶזְרָא

'רשות' ל'ברכו'. שיר אזור, ובו מדריך וארבע מחרוזות בנות ארבעה טורים. בכל מחרוזת שני טורי ענף דו־צלעיים ושני טורי אזור דו־צלעיים
 חריזה: א/א א/א ב/ב ב/ב א/א א/א ג/ג ג/ג א/א א/א
 משקל: שש הברות דקדוקיות בצלע (בחריגות קלות)
 חתימה: אברם
 כתובת: ברכו
 מקור: כ"י בימד"ל נ"י, מיק. 4540, דף 2 ע"ב
 נזכר: דוידזון, י 2456 (דוידזון מעיר כי צונץ ייחסו לאבא קארי, מפיטני אלג'יר)
 נדפס: לוין, תשל"ז ב, 451-453

יְחַדּוּ יִיחֻדּוּ / יִחִיד וְאִין בְּלַעְדּוּ
 קְדָמוֹן וְאִין נִגְדּוּ / בְּרוּךְ שְׁמוֹ וְכְבוֹדּוּ

ביאור ומקורות: 1 **יחדו...** **בלעדו:** הכריזו על הקדוש ברוך הוא כאחד ויחיד ואין בלתו, כדרך ההכרזה ב'קריאת שמע'. **ייחודו:** מעיקרי האמונה, השוו לפיוט 'גדל אלוהים ח': "אחד ואין יחיד כיחודו". **יחיד:** כינוי לקדוש ברוך הוא. 2 **קדמון:** כינוי לקדוש ברוך הוא, ואחד מעיקרי האמונה. **נגדו:** אין עמו מי שקדם. **ברוך...** **וכבודו:** על פי "בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹדּוֹ לְעוֹלָם", תה' עב, יט.

אָפּס לַיֵּשׁ הַיּוֹדֵעַת / וְשָׁמִי מְרוֹם רְקַעַת
 נָהָר וַיִּם בְּקַעַת / מְשַׁפֵּט וְדִין הַשְּׁמַעַת
 וְנָהָר מַעוּדוֹ / יִתְבָּרַךְ מֵהוּדוֹ 5
 מְלֹאכֵי צָבָא תַעֲיִדוּ / כִּי הֵם מְלִיצֵי חֲלָדוֹ

בְּאַהֲבָה לַעֲמוֹ נִמְצָא / בְּחִנּוּס כְּגִבּוֹר יִצָּא
 לַיְלָה וְלִשְׁמוֹ חֲצָה / כִּי הוּא גְדוֹל הָעֵצָה
 שְׁלַח מֹשֶׁה עֲבָדוֹ / אֶהְרֵן אִישׁ חֲסִידוֹ
 לַעֲלוֹת תַּנִּין בְּצִידוֹ / לָהֶם שׁוּעַ בְּפִידוֹ 10

רֹאשֵׁי עַל אוֹיְבֵי תָרִים / יַחֲיוּ שְׁאָר נִקְבְּרִים
 תַּהְדוּף בְּעוֹזָף צָרִים / לַיְלָה כְּלִיל שְׁמוּרִים
 זָכוֹר שְׁלַח יְדוֹ / לְשַׁחוּט בְּנוֹ יַחֲיִדוֹ
 כְּעַקוּד אֵיל עַקְדוֹ / בְּלִבּוֹ וּבְכָל מְאוּדוֹ

מְטִיב וְגַם מְשַׁגֵּיחַ / יִשְׁלַח* כְּאוֹר זֶרְחַם 15
 תְּשֻׁבֵי וְגַם מְשִׁיחַ / שְׁלוֹם בְּלִי יֶרַח

כ"י ל: שלח

3 אפס... הודעת: ה'אין' הפך ל'יש' באמירתך. רקעת: לשון פרישה ומתיחה (יש' מב, ה). 4 נהר וים: נהר הירדן וים סוף. וים בקעת: על פי נחמ' ט, יא, חצית, פילסת לעמך דרך בנהר ובים. משפט... השמעת: רמז למעמד הר סיני, לתורה ולמשפטיה. 5 ונהר... מהודו: אינו ברור, ואולי כוונתו לומר כי כל מקור מים מאז ומעולם – ברכתו מעם ה'. 6 מלאכי צבא: סמיכות הפוכה: צבא מלאכיו, ולפי פירוש ראב"ע לתה' קג, כא "הם צבא השמים העליונים". מליצי חלדו: הם המספרים לעולם כולו על גדולתו, והוא על פי תה' יט, ב: "השמים מספרים כבוד אל ומעשה ידיו מגיד הרקיע". 7 חנס: כינוי למצרים, על פי יש' ל, ד. כגבור יצא: על פי יש' מב, יג. 8 לילה... חצה: בליל מכת הבכורות שהחלה בחצות הלילה בדיוק, ראו מכילתא דרבי ישמעאל, יג. גדול העצה: כינוי לקדוש ברוך הוא, על פי יר' לב, יט. 9 משה... חסידו: על פי "שְׁלַח מֹשֶׁה עֲבָדוֹ אֶהְרֵן אִשְׁרֵךְ בְּחַר בּוֹ", תה' קה, כו. 10 לעלות... בציוד: להעלות בחכתו תנין השרוי במצוקה גדולה וללכדו. תנין: כינוי לפרעה, על פי שמ"ר ט, ד. להם... בפיוד: על פי איוב ל, כד. שוע: שוועה ותפילה, וכיוון לישראל שזעקתם השמימה ותפילתם למפלת האויב נתגשמה. בפיוד: בצרתו (של פרעה). 11 ראשי... תרים: ראו תה' כז, ו. יחיו... נקברים: יחיה את ישראל, שבהיותם בגלות משולים למתים. נקברים: כינוי לישראל. 12 כליל שמורים: על פי שמ"ר יב, מב, כמו בליל יציאת מצרים. 13 זכור... יחידו: זכור את אברהם אבינו במעשה העקדה (בר' כב, י"ב). 14 בלבנו... מאודו: על פי דב' ו, ה. 15-16 מיטיב... משגיח: כינויים לקדוש ברוך הוא. משגיח: על פי "מְשַׁגֵּיחַ מִן הַחַלְלוֹת", שה"ש ב, ט. ישלח... משיח: יביא גואל לעמו. תשבי: אליהו הנביא. שלום... ירח: על פי תה' עב, ז, וכונתו – תמיד.

יוֹסִיף שְׁנֵית יָדוֹ / לְקִנּוֹת שְׁאֵר יְדִידוֹ
וּלְבוֹשׁ נָקֵם הוּא מְדוֹ / מִי הוּא זֶה בְּאֵ בְּסוּדוֹ

17 יוסיף... ידידו: על פי יש' יא, יא; כוונתו לגאולה נוספת, שבה ייגאלו כל ישראל. ידידו: כינוי לישראל, על פי דב' לג, יב. 18 ולבוש נקם: כלוחם הלובש בגדו בצאתו למלחמה, על פי יש' נט, יז. מדו: בגדו. מי... בסודו: על פי יר' כג, יח.

בְּשֵׁנֵת בְּקָר כְּעֵלוֹת בְּקָר

פזמון. שני טורי חתימה המקשרים את הפזמון לפיוט 'מי כמוך'. בכל הטורים שתי צלעות, והצלע הראשונה במדרוך ובמחרוזות מתחלקות לשתי צלעיות. חריזה: במדרוך – א/א//ב; במחרוזת הראשונה – ג/ג//ד/ה/ה//ד (בחריגות קלות); במחרוזת השנייה – ט/ט//ב/י/י//ב בטורי החתימה: ש/ש//ת/ת משקל: הברות דקדוקי. בטורי המדרוך והאזור: ארבע / ארבע // שמונה; בטורי המחרוזות: שלוש / שלוש // שש; בטורי החתימה: שש / שש כתובת: פזמון מקור: כ"י בימד"ל נ"י, מיק. 4540, דף 3 ע"א נזכר: דוידזון, ב 1891

בְּשֵׁנֵת בְּקָר / כְּעֵלוֹת בְּקָר // הַשְּׁקִיף לָהֶם בְּאֲשֵׁמוֹרוֹת*
לְחִיל שְׁלִישִׁי / בְּיוֹם שְׁלִישִׁי // טַבַּע אוֹיְבִים בְּמַצּוֹלוֹת
וּבִיבְשֵׁת / בְּעֵת* גְּשֵׁת // אוֹתָם לְשִׁפוֹךְ סוּלּוֹת
וּנְקָרְבוּ / וְלֹא אָרְבוּ // מְרֹב עִם וַחֲיִילוֹת
הַמְטִיר עֲלֵיהֶם / הַפֶּךָ לָהֶם // הַיָּמִים כְּמוֹ לִילוֹת

ביאור ומקורות: 1 בשנת בקר: היא שנת ש"ב (1541). השקיף... באשמורות: כדרך סיפור יציאת מצרים – "וַיְהִי בְּאֲשֵׁמֶרֶת הַבֶּקָר וַיִּשְׁקֶף ה' אֶל מַחֲנֵה מִצְרַיִם", שמ' יד, כד. 2 לחיל שלישי: חילות ספרד המגיעים בפעם השלישית לכבוש את אלג'יר. ביום שלישי: יום ג' בשבוע, שבו הוכרע האויב משום סערה גדולה. טבע... במצולות: כפי שעשה לפרעה, ראו שמ' טו, דה. 3 וביבשת... אותם: בגשתם מכיוון היבשה. לשפוך סוללות: ראו שמ"ב כ, טו, לערום עפר סמוך לחומה. 4 ונקרבו... ארבו: ראו יהוש' ח, היז, בניגוד. ונקרבו... וחיילות: מאחר שהיו רבים מאוד לא נזקקו למארבים ולתחבולות. חיילות: גדודי צבא. 5 המטיר... לילות: סערת גשם גדולה גרמה לחושך והיום נראה כלילה.

סְכַל עֲצָתָם / בְּלִבְלֵ אֹתָם // וְלֹא קָרְבוּ אֲלֵינוּ
מֵאֵת ה' [הֵיטָה זֹאת / הִיא נִפְלְאֵת בְּעֵינֵינוּ]

תִּזְמְנוּ / אֶלְהֵינוּ // כִּי רַב שִׁבְעֵנו צָרוֹת
הֵן לְעַד / וְאֵל תִּמְעַד // רְגִלֵנוּ וְנִשְׁמָרוֹת
וְחִישׁ נִצַּח / אִישׁ צִמַח // יבֹא נָא בְּבִשׁוּרוֹת 10
הֲלֹא סָלָה / בְּתִהְלָה // יֵאִירוּ בְּמֵאוֹרוֹת
וְאֵז וְעַד / לֵב סוֹעֵד // בְּתוֹשְׁבֹחוֹת וּבְשִׁירוֹת
וְנִרְאָה חִישׁ בְּמִהְרָה / בְּבִנְיַן בֵּית הַבְּחִירָה
וְאֵז נְשִׁיר מִי כְמוֹךָ / אֶלְהִים אֵין כְּמוֹךָ

6 סכל עצתם: השוו "סכל עצתם וחזק לבבם ליכנס ביים", רמב"ן לשמ' יד, ד. **בלבל אותם**: סכסך ביניהם, ראו רד"ק ליש' יט, ב. 7 **מאת ה'**: קיצור הפסוק: "מאת ה' הֵיטָה זֹאת הִיא נִפְלְאֵת בְּעֵינֵינוּ", תה' קיח, כג. 8 **כי... שבענו**: על פי תה' קכג, ג. 9 **ואל תמעד**: ראו תה' לז, לא. **רגלינו ונשמרות**: ראו מש' ג, כו. 10 **נצח**: פנייה לקדוש ברוך הוא. **איש צמח**: כינוי למשיח, על פי זכ' ו, יב. **יבא... בבשורות**: יבשר על הגאולה. 11 **סלה**: מילת קריאה. **בתהלה**: באור זוהר, השוו "אם אֶרְאֶה אוֹר כִּי יִהְיֶה", איוב לא, כו. **יאירו במאורות**: יאירו באור תורה, כנאמר בברכות ז' ע"א: "לברך יהגה תבונה... ולשונך ירחיש רננות... עיניך יאירו במאור תורה... ופעמיך ירוצו לשמוע דברי עתיק יומין". 12 **ואז ועד**: מאז ועד עולם. **הלב סועד**: הלב נתמך ומתחזק, ראו תה' צד, יח: "תִּסְדְּדָהּ ה' יִסְעֲדֵנִי", כלומר יסעד לבי ולא תמוט רגלי, או תיאור ציורי לתשבחות ולשירות שהלב מכין כביכול כסעודה וכמטעמים לקדוש ברוך הוא. **בתושבחות ובשירות**: על פי ברכת הגאולה. 13 **חיש... הבחירה**: ראו רמב"ן לבמ' טז, כא: "שהיה עונש על ישראל בהתאחר בנין בית הבחירה", בניגוד. 14 **מי... כמוך**: על פי "מי כְּמוֹךָ בְּאֵלֵם ה'" שמ' טו, יא; בא בסוף פיוט זה כהכנה לפיוט 'מי כמוך' שאחריו, הפותח במילים "מי כמוך ואין כמוך".

אֲדִיר טוֹבֶתֶךָ תְּמִימָה רָמָה / אברהם בן יעקב טווא

פיוט 'מי כמוך' בסיפור מעשה הנס. פותח במוטו הקבוע לסוג זה, ואחריו 97 מחרוזות
 בנות ארבעה טורים:
 שלושה טורי ענף + טור שהוא סיומת מקראית החותמת במילה קבועה או בחרוז "יה'יה".
 חריזה: א/א/א/ת/ב/ב/ב/ת
 משקל: אינו מכוון, כמקובל בסוגה זו
 סימן: א"ב כפול, תשר"ק, אני אברהם הקטון בר יעקב, אברהם טוא חזק לעד נצח ועד סלה
 מקור: כ"י בימד"ל נ"י, מיק. 4540, דף 3 ע"ב
 נזכר: דזידזון, א 1106

מי כמוך ואין כמוך / מי דומה לך ואין דומה לך

אֲדִיר טוֹבֶתֶךָ תְּמִימָה רָמָה

לְאֹמְתֶךָ שְׁלִימָה וְתִמָּה

לְכֵן כָּל הַנְּשָׁמָה

תִּהְלֵל יְהוָה הַלְלוּיָהּ

5

בְּיֹרָא חֲסִדְךָ לְמִשְׁוֹכַת חֲדָק

בְּכָל עַת אַתָּה מַחְזִיק הַבְּדָק

לְכֵן פִּתְחוּ לִי שַׁעְרֵי צְדָק

אָבֵא בָּם אֹדָה יְהוָה

גְּדוֹל אֱהִיָּה אֲשֶׁר אֱהִיָּה

הִיָּה וְהָיָה יְהוָה

10

ביאור ומקורות: 1 מי... לך: פתיחה קבועה לפיוטי ה'מי כמוך'. מי כמוך: על פי שמ' טו, יא. ואין כמוך: על פי תה' פו, ח. מי... לך: מתוך ברכת גבורות בתפילת העמידה. 2 אדיר: כינוי לקדוש ברוך הוא, על פי "אדיר בְּמָרוֹם ה'", תה' צג, ד. 2-3 אדיר... ותמה: על דרך הפתיחה של ריה"ל לפיוט ה'מי כמוך' לשבת זכור – "אדון חסדך בל יחדל" – ועניינו חסדי ה' לישראל. 4-5 כל... הללויה: על פי תה' קג, ו. 6 למשוכת חדק: על פי מש' טו, יט, במקור היא מכשול קוצים, כאן – תיאור ציורי לישראל בגלות שדרכם רצופה קוצים ומכשולים. 7 מחזיק הַבְּדָק: מחזק את ישראל בחולשתם ובגלותם, על פי מל"ב יב, ו. 8-9 פתחו... יה: על פי תה' קית, יט. 10 אהיה... אהיה: כינוי לקדוש ברוך הוא, על פי שמ' ג, יד. 11 היה... ויהיה: כינוי לקדוש ברוך הוא, על פי הפיוט 'אדון עולם'.

בְּשָׂרְנִי לֹא אָמוּת כִּי אֶחְיֶה
וְאֶסְפֹּר מַעֲשֵׂה * יְהוָה

כ"ו ל: מעשי

דְּנִי אֱלֹהִים וְגַם הִבְהִילֵנִי
15 פְּעַם רֵאשׁוֹנָה שְׁתִּימִים וְשִׁלְשׁ הַכְּאִיבֵנִי
אֶבֶל לְמֹנֹת לֹא נִתְּנִי
יִסוּר יִסְרְנִי יְהוָה

הָיֵאל הַעֹשֶׂה נִפְלְאוֹת
וְתִשׁוּעוֹת גְּדוֹלוֹת וְנוֹרָאוֹת
20 הַלְלוּהוּ וְאָמְרוּ עַל כָּל אוֹת
יְיָ אֱלֹהִים צְבָאוֹת מִי כְמוֹךָ חֲסִין יְהוָה

יְהִי בְיוֹם בָּא תוֹגְרָמִי לְאַרְצִי לְמַעֲוֵנִי
שְׁנַת עַרְזוֹ עַד הַיְסוּד בְּאַרְמוֹנִי
בָּאוּ אָדוּם לְלִפְוֹד הָעִיר בְּעֹנִי
25 לוּלִי יְיָ שְׁהִיָּה

אָדוּן לְבָבִם הַשְּׂיֵאָם * פְּעַם רֵאשׁוֹנָה וְשְׁנִיָּה
שְׁנַת עַרְזוֹ * בָּאוּ בְּאֶנְיָה

כ"ו ל: ליתא

כ"ו ל: שנת עז"ר נאספו ובאו באניה

12-13 לא... יְהוָה: על פי תה' קית, יז, אספר את נפלאותיו בימינו. 14 **דני אלהים**: על פי בר' ל, ו, ובר"ר פרשה עא נאמר: "דני וחיבני דני וזכני". 15 **פעם... ושלש**: רמז לשלוש הצלות מניסיונות הכיבוש של הספרדים. 16-17 **למות... יְהוָה**: על פי תה' קית, יח, הצילני מיד האויב בעת מצוקתי. 18 **האל... נפלאות**: על פי תה' עז, טו. 19 **ותשועות גדולות**: על פי שמ"א יט, ה. **גדולות ונוראות**: על פי דה"א יז, כא. 20 **הללוהו ואמרו**: על פי יר' לא, ו. **כל אות**: כל אחד מהאותות והמופתים שעשה לנו. 21 **... יְהוָה**: על פי תה' פט, ט, ורד"ק במקום אומר: "ואמר יְהוָה, כי הוא השם המורה על הַיְוִי העולם כולו, כי הוא מאתו, וחסין מורה כי הוא קיום העולם אחר הווייתו, כמו שנקרא חי העולם". 22 **תוגרמי**: כינוי לאויב הבא מתוגרמה, כינוי קבוע לתורכיה, אך כאן כוונתו לקורסרים של ברבוסה, שהיו בני ברית לתורכים. 23 **שנת ערזו**: היא שנת רע"ז (1516). **ערזו... היסוד**: על פי תה' קלז, ז, והגרשיים מדגישים את משחק הלשון בין 'ערז' שהיא לשון החרבה, ובין התאריך. 24 **אדום**: כינוי קבוע לנוצרים. 25 **לוּלִי... שהיָה**: שהיָה לצדם ולחם את מלחמתם, על פי תה' קכד, ב. 26 **אָדוּן... השיאם**: על פי עו' א, ג, התפתו בודון לבם. **פעם... ושניָה**: רמז לשתי מתקפות – האחת בשנת רע"ו והאחרת מיד אחריה בשנת רע"ז. 27 **שנת עז"ר**: היא שנת רע"ז (1517), והגרשיים מדגישים את משחק הלשון בין המילה 'ערז' שהיא לשון עזרה, ובין ציון התאריך. **באו באניה**: בצי אניות.

- וְהָאֵל עֲזָרְנוּ וְהִכֵּם בְּצַדִּיקָה
פְּשָׁעֵ* וְחַבְרָה וּמִכָּה טְרִיהַ
- כ"ו ל: פצע
- 30 **חָשְׁבוּ** בְשִׁלִּישִׁית לַעֲשׂוֹת מִלְחָמָה מוֹנִי
וְלִהְפִּיל מִגְדָּל חֵיל וְחוֹמָה לְפָנַי
וַיֵּי אָמַר לֹא תִהְיֶה תִקְוָה לְשׂוֹטְנֵי
הַנְּהַ יְדִי הַיְהִיהַ
- כ"ו ל: וירד
- 35 **טָעָה** קִיסָר שְׁנַת קַרְ"ב עֶרְדִּ* עַל פְּנֵי
הַשָּׂדֶה אָמַר אֶכֶּה אוֹתָם וְלֹא אֶשְׁנֶה
וַיֵּי אָמַר גַּם אֶל הָעִיר לֹא יִקְרַב הַמַּחְנֶה
עֲנִי בַמֶּרְחָב יֵה
- 40 **יָזַם** לְהַשְׁחִית גּוֹלַת אֶרֶץ אֵל
וְלֹא נִשְׁאַר לָהֶם יוֹרֵשׁ וְגוֹאֵל
וְהִצִּיקוֹתֵי לְאֶרֶץ אֵל*
וְהִיתָה תֵּאֲנִיָּה וְאֲנִיָּה
- כ"ו ל: להריאל
- כָּכָה** חָשַׁב לַעֲשׂוֹת קִיסָר
חֶסֶר יִרְאֶה וּמוֹסָר

28 **והאל עזרנו:** על פי שמ"א ז, יב. **בצדיקה:** (במ' לה, כ) במתכוון. 29 **פשע...** **טריה:** על פי "פצע... טריה", יש' א, ו. 30 **חשבו...** **מלחמה:** ראו מש' כ, יח. כאן כוונתו שתכננו מתקפה בשלישית. **מוני:** שונאי (ראו יש' מט, כו). 31 **חיל וחומה:** על פי איכה ב, ח, ביצורים וחומה. 32 **לא...** **לשוטני:** ראו ו' כו, לז; במקור מכון לישראל, כאן – לאויב. 33 **הנה...** **הויה:** על פי שמ"ט, ג, כאן – ה' בכוחו יסכל את מזימת האויב. 34 **קיסר:** הוא קארל החמישי, מלך ספרד (וגרמניה). **שנת קר"ב:** היא שנת ש"ב (1541-1542), והגרשיים מדגישים את משחק הלשון בין המילה 'קרב' מלשון התקרבותו ובין ציון התאריך. **ערד:** ערד הוא העמלק – ראו רש"י לשמ"א טו, ו; כאן – כינוי לאויב. 35 **ולא אשנה:** על פי שמ"א כו, ח, אכחו מכה ניצחת. 36 **גם...** **יקרב:** ראו יהוש' ח, ה, והשוו לפיטו 'בשנת בקר כעלות בקר' (שורה 4). 37 **עניי...** **יה:** על פי תה' קיח, ה, והשוו "עניי אלהי צדקי בצר הרחבת לי", תה' ז, ב. 38 **גולת אריאל:** כינוי לישראל. **אריאל:** כינוי לירושלים על פי יש' כט, א. 40-41 **והציקות...** **ואניה:** על פי יש' כט, ב, איסר אותם. 42 **חשב לעשות:** על פי יר' יח, ח, כאן – התכוון לפגוע. 43 **חסר...** **ומוסר:** שאין בו יראת ה', והוא בו למצוות, ראו מש' א, ז.

כ"י ל: זעקתי

זַעֲקֵנוּ* הַיָּד יי תִּקְצֹר
מִן הַמְצַר קָרָאתִי יְהוָה 45

לְחִילוֹ צָוָה אָף אִם יִרְבֶּה מְחִירוֹ
לֹא תַחֲסֹס עֵינֶיכֶם וְהִתְרִיבוּ דְבִירוֹ
לְזֹאת בָּאוּ בְעֵצָה עֵין לֹא יֵאִירוּ
וְלֹא יִשְׁאִירוּ מְחִיָּה

כ"י ל: ליחא

מְשֻׁמְעָתוֹ מְאָרָץ מְרַתִּים וּמְזַכְרוֹן 50
פְּחַדְנוּ יוֹתֵר פְּעָמִים מִיִּתְרוֹן
כִּי בָא בְסִפְיֹנוֹת מְאֻתִּים כְּפָלִים* עַל אֲבִיוֹן
לְמִרוֹת עֲלִיוֹן בְּצִיָּה

בְּבִהְלֵה הָעִיר בְּעִלּוֹתוֹ עַל אֲגָפִיָּה
מִכְלֵי מִלְחָמָתוֹ צָר וְאוֹר חֲשֹׁךְ בְּעִרְפִּיָּה 55
בְּרָזֶל וְנִחְשָׁת מְמוֹרֵט וְחִנִּית רְשָׁפִיָּה
רְשָׁפִי אֵשׁ שֶׁלְהִבֶּת יְהוָה

סְפִינוֹתָיו הוּא וְחִיָּלָיו בְּהֵם נֶעְזְרוּ
יִשְׁתַּבְּחוּ! יִתְהַלְלוּ! יִתְאַמְרוּ!

44 היד... תקצר: להצילנו מיד אויב? על פי במ' יא, כג. 45 מן... יה: על פי תה' קיח, ה, במצוקתי. 46 ירבה מחירו: ראו תה' מד, יג, וכוונתו לומר כאן שגם אם המלחמה תגבה מחיר כבד, לא אחוס עליהם. ואפשר שכוונתו לומר שאם יבקשו הנצורים לפדות נפשם בכסף, לא אחוס עליהם. 47 לא... עינכם: על פי דב' יג, ט. והתריבו דבירו: הרסו את קודש הקודשים של בית מקדשו. 48 באו בעצה: על פי יש' טז, ג, החליטו ברוע לבם. 49 ולא... מחיה: על פי שופ' ו, ד, ישחיתו הכול. 50 משמועתו: לכשהגיעה השמועה הרעה על כוונת הספרדים. מארץ מרתים: על פי יר' ג, כא, כאן כוונתו לספרד – ארץ שהאכילה את ישראל מרורים. ומזכרון: משום הזיכרון של הימים הקשים ההם של גזרות וגירושים תחת שלטון ספרד. 51 פחדנו... מיתרון: פחדנו כפל כפליים. 52 אביון: כינוי לישראל המותקף. 53 למרות... בצייה: על פי תה' עת, יז, להכניס את הקדוש ברוך הוא. 54 אגפיה: מכל אבריה. 55 מכלי מלחמתו: על פי יר' כא, ד, וכוונתו שהאויב היה מצויד בכלי מלחמה משוכללים ביותר. צר... בערפיה: על פי יש' ה, ל, ורד"ק במקום אומר: "זאור השמש חשך לו לישראל בשמים, כלומר קדרו לו השמים ממעל מרוב הצרה". 56 ברזל ונחשת: על פי דב' לג, כה, מהם עשויים כלי המלחמה. נחשת ממורט: מל"א ז, מה, נחושת צרופה ומזוקקת. 56-57 רשפיה... יה: על פי שה"ש ח, ו, כאן – אש קונקרטי, והיא אש המלחמה. 59 יתאמרו: יתנשאו (תה' צד, ד).

- 60 וּבְפִסְלֵיהֶם בָּטְחוּ וּבָהֶם יִתְגַבְּרוּ
וַיֹּאמְרוּ לֹא יִרְאֶה יְהוָה³²
- פֶּה פָתַחוּ בְעֵלּוֹתֵם עַל הַהָרִים בְּעֶצְמָה
יַחַד הַפְּחוֹת וְהַסְּגָנִים בְּמִזְמָה
וְדַבְּרוּ דְבָרִים קָשִׁים בְּיַד רָמָה
מָה אִמְרוּ לְבִיא* 65
- כ"ל: לביה
- צֹרֵר בְּרֵאוֹתוֹ הָעִיר חֲשֵׁבָה כְּשָׂרָץ
נִמְלָא חֲמָה וְאָמַר הִי הִיא כְּחָרָץ
הַלְזֹאת בָּאוּ כָּל בְּנֵי שַׁעִיר בְּמָרָץ
אָרָץ מֵאִפְלִיָּה
- קָרָא לְעַבְדָּיו וְאָמַר הַזֹּאת הִיא הַקְּרִיָּה
אֲשֶׁר מִמֶּנָּה כָּל אֶרְצֵי הוֹמֵיָה
מָחַר לֹא אֲשָׁאִיר בָּהּ בֵּית וְעֵלְיָה
וְשִׁתִּיָּה כְּאָרָץ צִיָּה 70
- רָפוּ יְדֵי אֲנָשֵׁי הָעִיר וְאֶחָזֵם סַעַר
כָּל רוּמֵי קָשֶׁת וְשׁוֹלְפֵי סַכִּין מִתַּעַר 75

61 ויאמרו... יה: על פי תה' צד, ז, לא יבין את כוונותיהם המרושעות. פה פתחו: בדברי רהב וכוונת רצת, על דרך יח' כא, כז: "לִפְתַח פֶּה בְּרִצְחַח לְהָרִים קוֹל בְּתְרוּעָה [...] לְשִׁפְףֵי סִלְלָה לְבָנוֹת דִּיק". 63 הפחות והסגנים: על פי יח' כג, ו, יועצי המלך. 64 ודברנו... קשים: כנגד הקדוש ברוך הוא. ביד רמה: על פי במ' טו, ל, כאן – בהתנשאות. 65 מה... לביא: על פי יח' יט, ב. לביא: האומה הספרדית, שהיא כחית טרף מסוכנת. 66 חשבה כשרץ: שאפשר לרמסו בנקל. 67 כחרץ: כמי שנחרץ גורלו לכליה, צורה פייטנית; והשוו: 'דרך קשתו וכלה בחרץ', איכה תפארתי ל'ט' באב (הקליר). 68 הלזאת... במרץ: וכי בשביל מקום זה, שאינו אלא קטן כשרץ, נתגייסו ובאו כל חילות הנצרים. 69 ארץ מאפליה: על פי יר' ב, לא, ארץ חשוכת אל. 70-71 הקריה... הומיה: ראו יש' כב, ב, הזאת היא העיר שחששנו מפניה? – המשך דברי הרבה. 72 מחר... ועליה: אחריב הכול, ולא ייוותר מקום לגור בו. 73 ושתיה... ציה: על פי הושע ב, ה, אהפוך אותה למדבר. 74 רפו ידי: על פי יר' ג, כד. רפו... סער: נתרפו ידיהם של הלוחמים עד שהפקירו את משמרתם על העיר. אחזו סער: על פי "אֶחָזוּ שַׁעֲרָ", איוב יח, כ, חרדה וחלחלה. 75 רומי קשת: על פי יר' ד, כט, הירום בקשת. רמה = ירה, והוא לשון

32. טורי האות ע"ן חסרים (וכך גם בכ"ל ל).

בְּרוּחוֹ אֶל הָעִיר וְנִשְׁאַרָה הָעִיר כִּיעֵר
 יוֹכֵת שְׁעַר וְשֹׁאֵיָהּ

כ"ו ל: רחמים חן ורוח וחנינה

שְׂדֵי אֱלֹהֵי קָדָם מְעוֹנָה
 נְתַמְלֵא רַחֲמִים וְרוּחַ חַן וְחֲנִינָה*
 לְעַמּוֹ אָמַר אֶהְפּוֹךְ קִינָה לְנִגְינָה
 שְׁמְעֵי נָא זֹאת עֲנִיָה

80

כ"ו ל: הרה, והוא נראה יותר

תְּשׁוּעָתִי הִיְתָה בְּנִסְעֵ אֵיב מֵהֶם וְרַחֵם
 וְאֶל הָעִיר* קָרַב הַבְּהִילִם וְדַחֵק
 הַשְּׁפִיל גִּאֲוָתוֹ כִּי הִלְעִיג לָעִיר מִמְרַחֵק
 יִשְׁחַק לְהַמּוֹן קַרְיָה

85

כ"ו ל: זעם

אֱלֹהִים בְּאֲשֻׁמוּרֵת הַשְּׁקִיף בְּזַעַם* וְעִבְרָה
 וְהִכֵּם מִכָּה קָשָׁה בְּגִבְרָה
 חִבְרָה תַחַת חִבְרָה
 כְּנִיָה תַחַת כְּנִיָה

כ"ו ל: חייליו

בְּיָם שִׁבַר סְפִינוֹתָיו וְטַבַּע חִיָּלָיו
 כִּי רָאָה מַחְשַׁבְתּוֹ* הִרְעָה וּמִפְעָלָיו
 וַיִּפֹּן בְּחֶרוֹן אֶף אֱלֹיו
 הַשְּׁלִיךְ עָלָיו בְּצַדִּיָהּ

90

זריקה והשלכה; ראו שמ' טו א-ג: "רְמָה בָּיָם [...] יָרָה בָּיָם". 76 ונשארה... כיער: נטושה ועזובה. 77 יוכת... ושאיה: על פי יש' כד, יב, שער העיר נשבר והתפורר. 78 אלה... מעונה: כינויים לקדוש ברוך הוא, על פי דב' לג, כז. 79 נתמלא רחמים: על עמו. ורוח... וחנינה: על פי זכ' יב, י, חמלה. 80 לעמו: על עמו הנתון בסכנה. אהפוך... לנגינה: אהפוך צרה לשמחה. 81 שמעי... עניה: על פי יש' נא, כא. עניה: כינוי לישראל, המעונה בייסורים. 82 תשועתי היתה: פתיחה לסיפור פרטי ההצלה. 84 השפיל גאותו: על פי יש' כה, יא. 85 ישחק... קריה: על פי איוב לט, ז; כאן – 'שחק' בתקבולת להלעיג' (שורה 84). 86 אלהים... השקיף: על פי שמ' יז, כד, דרך משל. בזעם ועברה: על פי תה' עח, מט. 87 והכם... קשה: ראו יהוש' י, י. 88-89 חבורה... כניה: על פי שמ' כא, כה, הכם מכה כנגד מכה על שום מזימותיהם הרעות. 90 וטבע חייליו: ראו שמ' טו, ד. 91 מחשבתו הרעה: על פי יח' ל, י. מ. ומפעליו: מעשיו. 92 ויפן: הקדוש ברוך הוא. 93 השליך... בצדיה: על פי במ' לה, כ, השליך עליהם במתכוון.

- 95 **גִּאֲוֹתוֹ הַשְּׁפִיל וְהַמִּית גְּבוּרִים**
רְשָׁעֵי אֶרֶץ אֲשֶׁר מִדְּרָךְ סָרִים
אֲנָשֵׁי חֵיל מְתוּלָעִים כְּשֵׁנֵי עֶפְרַיִם
תְּאֹמְרֵי צְבִיָּה
- 100 **דָּן אוֹתָם בְּסַעַר וְחֶמֶה**
וְעָשָׂה בָּהֶם מִשְׁפָּט וְנִקְמָה
עַד* אֲשֶׁר זָעַקוּ לְבוּשֵׁי מְכָלוֹל וְרִקְמָה
שֶׁלְמָה אֶהְיֶה כְּעוֹטְיָהּ
- 105 **הַחֲלִיף לָהֶם הַדְּרָךְ וְהַסְדֵּר**
עַד אֲשֶׁר פָּחְדוּ וּבָאוּ חֶדֶר בְּחֶדֶר
וְהָיוּ נִפְוִצִים עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה כְּעֶדֶר
גֵּדֵר הַדְּחִיָּה
- וּבִיעַת שִׁבְר סְפִינוֹתָיו וְכִלֵּי קָרֵב בְּיָם הַוְשִׁלָּךְ**
אָמְרוּ לוֹ עַבְדֶּיךָ זֹאת יְדִי מִלָּךְ
מֵה יִתֵּן לָךְ וְמֵה יוֹסִיף לָךְ
לְשׁוֹן רְמִיָּה
- 110 **זָעַף וְהִתְמַלֵּל בְּאַלְהֵיוּ וּבְמַלְכּוֹ**
וַיַּדַּע כִּי הֶבֶל דָּתוֹ וְשִׁקְר נִסְכּוֹ

94 **גאותו השפיל:** על פי יש' כה, יא. 95 **רשעי ארץ:** על פי תה' קיט, קיט. **מדרך סרים:** הסוררים (ראו רש"י ליש' א, כג).
96 **אנשי... מתולעים:** על פי נח' ב, ד, אנשי חיל שמלבושיהם צבועים אדום, כצבע תולעת השני. 97-96 **כשני... צביה:**
על פי שה"ש ז, ד, כאן – משל להופעתם המהודרת. 98 **בסער וחמה:** על פי יר' כג, יט, הביא אליהם בזעמו סופה
חזקה מן הים. 99 **ועשה... ונקמה:** על פי רש"י למל"א ח, מה: "ועשית משפטם – נקמתם באויביהם". 100 **לבושי**
מכלול: על פי יח' כג, יב, בעלי השררה הלובשים בגדי פאר. 101 **שלמה... כעוטיה:** על פי שה"ש א, ז, בזעקתם
שאלו מדוע עטו מדים ולבוש מיוחד לקראת מלחמה זו, שנכשלו בה. 102 **החליף... והסדר:** נתבלבלו ולא ידעו את
דרכם משום שהפכו מתוקפים למותקפים. 103 **ובאו... בחדר:** על פי מל"א כ, ל, חיפשו מחסה ומסתור מפני זעם
ה'. 104 **והיו... כעדר:** ראו זדה"ב יח, טז, תיאור ציורי לצבא האויב התועה ומאבד את דרכו. 105 **גדר הדחיה:** על
פי תה' סב, ד, כגדר המטה לנפול – דימוי לאויב, 107 **אמרו... עבדיו:** כדרך סיפור המגילה, אס' ג, ג, התפכחות
האויב. **"מלך":** מלכו של עולם. 108-109 **מה... רמיה:** על פי תה' כק, ג. **לשון רמיה:** לשון מדברת גדולות. 110 **זעף...
ובמלכו:** צבא האויב שהתפכח זעם על מלכו ועל אלוהיו.

כ"ו ל: עובד

אֲשֶׁר עָבַד* מִיּוֹם הַיּוֹתוֹ עַד כֹּה
פָּקֹז מוֹרֵי פְּלִילְיָה

כ"ו ל: ומסע

115 תְּרִדָה אֶתְּזוּתוֹ וּמַעַל הָעֵיר נָסַע
וְהַשְׁלִיכוֹ בַּחֲפֹזִים כְּלֵי יָקָר וּמִצָּע*
וְכָל אָבֹן יִקְרָה מִסָּע
חֲנִית מִסָּע וְשָׂרְיָה

120 טָפְלוֹ שֶׁקָּר וְאָמְרוֹ עִם נָבֵל וְסָכֵל
שׁוֹב לְזֹאת הָעֵיר לֹא נֹכֵחַ
כִּי הֶלְנֶצַח חָרַב תֹּאכַל
וְאוֹהֲבִיָּה יֹאכַל פְּרִיָּה

כ"ו ל: ולכלה וחרץ

125 יְתָר הַמַּחֲנֶה אֲשֶׁר עַל הָאָרֶץ
פָּרַץ בּוֹ הָאֵל פָּרַץ עַל פְּנֵי אָרֶץ
וְלִבְהֶלָּה הִיָּה לְכֹלָה וְלַחֲרָץ*
הַפָּרֶס וְהַעֲזִינְיָה

כָּלֶם אָמְרוּ הִנֵּה זֹאת גְּזָרָה
וְהִיָּה לֵב גְּבוּרֵי אָדוּם כָּלֵב אֲשֶׁה מְצִירָה
נִלְכְּדוּ וְכָל אֲשֶׁה נִמְכָּרָה בְּעֵשָׂרִים גְּרָה
וְהִסִּירָה אֶת שִׁמְלַת שְׂבִיָּה

111-112 כי... כה: סוגדים לאלוהי שווא מאד ומעולם. ושקר נסכו: על פי יר' י, יד. 113 פקוז... פליליה: על פי ש"גו ברא"ה פקוז פליליה", יש' ח, ז, כשלו במשפטם. 114 ומעל... נסע: הסתלק. 115 והשליכו בחפוזים: על פי מל"ב ז, טו. כלי יקר: על פי מש' כ, טו. 116 וכל... יקרה: על פי דה"א כט, ב. 117 חנית... ושריה: על פי איוב מא, יח. חנית מסע היא חנית כבדה (רש"י) או חנית הנוחה לטלטול (אבן ג'נאח), שריה – חוד החץ. 118 טפלו שקר: על פי איוב יג, ד, בדו דברי שקר. עם... וסכל: כינויים לאיוב. 119 לזאת... נוכל: ראו במ' יג, לא, הודו באזלת ידם. 120 הלנצח... תאכל: על פי שמ"ב ב, כו, כאן כוונתו לחרב צבא השמים. 121 ואוהביה... פריה: על פי מש' יח, כא, ייהנה מפרי הארץ; ורש"י במקום אומר: "אוהב את לשונו ומרגיל לתורה אוכל שכרה". 122 המחנה... הארץ: המחנה שצר על העיר. 123 פרץ... פרץ: על פי שמ"ב ו, ח, הקדוש ברוך הוא הכה גם בהם. 124 היה... ולחרץ: על פי יש' י, כג, השמדו. 125 הפרס והעזיניה: על פי דב' יד, יב, עטו על פניהם. 127 והיה... מצירה: על פי יר' מת, מא, נבהלו כנשים. 128 וכל... נמכרה: אפשר שכוונתו לגבירות הספרדיות שנלקחו בשבי. בעשרים גרה: על פי במ' יח, טז, בפרוטות. 129 והסירה... שביה: על פי דב' כא, יג, שמלתה המפוארת שלבשה בעת שנשבתה.

- 130 **ל**א הָשִׁיב הָאֵל* יְדוּ וְקַפּוּ
עַד מַתְּ כָּל אֶחָד מְוֹשְׁלָךְ עַל עַרְפוֹ
בְּכָל זֹאת לֹא שָׁב אַפּוֹ
וְעוֹד יְדוּ נְטוּיָה
- כ"י ל: ליתא
- 135 **מ**את יי הִיְתָה זֹאת הִיא נִפְלֶאת בְּעֵינֵינוּ
בְּנִפּוֹל אֲנַפְרָאדוֹר אֲנַדְרִי דוֹרִיִּיא וּבִרְנַדִּירו*
הַכֹּל אוֹמְרִים בְּרָכוּ* שֵׁם אֱלֹהֵינוּ
וְאַנְחָנוּ בְּבָרַךְ יְה
- כ"י ל: וברנדינו
כ"י ל: כל אומרים הללו
- 140 **נ**דחים על פְּנֵי הַשָּׁדָה בְּסוּפָה וְסַעְרָה*
וּבּוֹשׁוּ מִפְּסָלָם כָּל עוֹבְדֵי* זָרָה
וַיִּדְעוּ כִּי אֱלֹהִים עֲלִיוֹן נוֹרָא
אֲזַכְּרָה אֱלֹהִים וְאַהֲמִיָּה
- כ"י ל: וכסערה
כ"י ל: עובדי
- 145 **ס**וסיהם בְּעֲצֻמוֹתָם הַשְּׁלִיף אִשׁ מִמָּרוֹם
וְאָמַר עֲתָה אָרוֹם בְּאַרְץ וְאָרוֹם בְּגוֹיִם*
כִּי בְחַרְפָּה וּבְזִיוֹן* הִלַּךְ הָרָשָׁע וְהָעָרוֹם
עִירוֹם וְעָרְיָה
- כ"י ל: ובגוים ארום
כ"י ל: ובבזיון
- ע**ליון תאות לו הגְּבֻרָה וְהַגְּדוּלָּה
כִּי הוּא תַחֲלָה כָּל תַּחֲלָה

130 **לא**... **ידו**: על פי איכה ב, ת, לא הניח ולא הרפה. 132-133 **בכל**... **נטויה**: על פי יש' ה, כה, הביא עליהם מכות נוספות. 134 **מאת**... **בעינינו**: על פי תה' קיח, כג. **נפלאות**: נבצר מבינתנו. 135 **אנפראדור**... **דורייא**: המצביא הגיבור, האדמירל המפורסם Andrea Doria. 136 **ברכו**... **אלהינו**: על פי תה' סח, כז. 137 **ואנחנו**... **יה**: על פי תה' קטו, יח. 138 **נדחים**... **השדה**: מוסב על האויבים – סוזרים כצאן בלי רועה. **בסופה וסערה**: על פי נח' א, ג, כאן – תיאור תנאי מזג האוויר בקרב ההוא. 139 **ובושו**... **זרה**: נאשו משום אזלת ידי אלוהיהם. **עובד זרה**: כינוי לאויב הנצרי. 140 **וידעו**: הבינו בעקבות מפתחם הקשה. **אלהים**... **נורא**: על פי תה' מז, ג. 141 **אזכרה**... **ואהמיה**: על פי תה' עז, ד, בצערי אני זוכר את אלוהים ופונה אליו בקול אנחה ובגעגועים. 142 **סוסיהם**... **ממרום**: קטל את סוסיהם במכת הברק. **בעצמותם**... **ממרום**: על פי איכה א, יג. 143 **ארום**... **בגוים**: על פי תה' מו, יא, אגלה את כבודי בארץ לעיני כל הגוים. 144 **בחרפה**... **הלך**: נמלט כשהוא מבוזה. **הרשע והערום**: כינוי לאויב הנוקט תחבולות זדון. 145 **ערום ועריה**: על פי יח' טז, ז, חסר כול. 146 **תאות לו**: תהלוך אותו. **הגבורה והגדולה**: על פי דה"א כט, יא. 147 **הוא**... **תחלה**: על פי יג העיקרים, והשוו' אדון עולם: 'הוא ראשית'.

כ"ו ל: הם לו

עמו יַעֲרִיצוּהוּ כִּי הֵם* אֲנָשֵׁי סָגוּלָה
עֲגָלָה יִפְיִיפִיָּה

כ"ו ל: העמים והשרים

150 פְּעוּלְתוֹ אֲשֶׁר רָאוּ אוֹיְבֵים וְקָמִים
לְהוֹדִיעֵנִי כִּי הוּא אֵל רָם עַל כָּל רָמִים
וּמְלָכָתוֹ מְלָכּוֹת כָּל עוֹלָמִים
לְהִרְאוֹת בְּעַמִּים וּבְשָׂרִים* אֶת יִפְיָיָה

כ"ו ל: תחתיות ועליות

כ"ו ל: האיה (במקום "החיה")
כ"ו ל: האיה והדאה והראה

155 צוּרֵי הַמְּלִיכָוָה מְאֲמִינֵי שְׂכִיזוֹת מוֹרָאָה
עוֹבְדֵי תַחְתִּיּוֹת* נְגוּאָלָה וּמוֹרָאָה
הַבְּהֵמוֹת וְהַחַיִּוֹת הַחֲזָה וְהָרָאָה
הַדָּאָה* וְאֶת הָאָיָה

כ"ו ל: בקדשה

160 קוֹל נִתְּנָה וְהַקְדִּישׁוּהוּ בְּקוֹדֶשֶׁה*
וְכָל עוֹבֵד זָרָה כִּסְתָהּ בּוֹשָׁה
וְאָמְרוּ תְהִי עַל לִבָּהּ חֲרוּשָׁה
לְהַצִּילָהּ מֵאֲשֶׁה זָרָה מִנְּכַרְיָהּ

148 עמו יַעֲרִיצוּהוּ: מלאו יראת ה' והתחזקו באמונתם. **אנשי סגולה**: כינוי לישראל, על פי שמ' יט, ה.
149 **עגלה יפייפיה**: כאן – כינוי לישראל, על דרך 'עגלה יפהפיה מצררים', יר' מו, כ. 150-151 **פעולתו**...
רמים: הנסים שעשה לעמו לעיני הגויים מעידים כי הוא הגדול מכולם. **פעולתו**: מעשיו האלוהיים. **אויבים**
וקמים: ראו שמ"ב כב, מט. **רם**: כינוי לקדוש ברוך הוא, על פי יש' נז, טו. **רם**... **רמים**: על פי יש' סו, ב;
וראו פירוש רד"ק למקום: "מביט אל השפלים והענוים והחרדים אל דברי לקיים מצותי". 152 **ומלכותו**...
עולמים: על פי תה' קמה, יג. 153 **להראות**... **יפיה**: על פי אס' א, יא; כאן – לרומם את כנסת ישראל
ולהראות את יופייה לעיני כול. 154-157 **צורי**: כינוי לקדוש ברוך הוא, על פי תה' יח, ג. **המליכוהו**: בעקבות
הנס הכול הכירו בגדולת ה' והמליכוהו עליהם לאלוהים. **מאמיני**... **מוראה**: כינוי לגויים. 155 **עובדי תחתיות**:
הסוגדים למלאכי שאל. **נגואלה ומוראה**: מורדת ומלוכלכת – כינוי לאויב, על פי צפ' ג, א; הו"ו במילה
'נגואלה' יתרה. 156-157 **הבהמות**... **האיה**: כינויים לעמים נבערים מדעת. **והראה**... **האיה**: על פי דב' יד, יג.
158 **קול נתנו**: על פי דה"ב כד, ט, הכריזו את שמו בקול גדול. **בקדשה**: כנראה צ"ל 'בקדושה'. 159 **וכל**...
בושה: בושו נכלמו עובדי האלילים. **עובד זרה**: כינוי לאויב הנוצרי העובד עבודה זרה. **כסתהו בושה**: על
פי מיכה ז, י. 160 **על**... **חרושה**: על פי יר' יז, א, חקוקה בלבך. 161 **להצילך**... **מנכריה**: על פי מש' ב, טז,
וכאן במובן של דת זרה והרחקה מן הנצרות.

רַחֲמִים נִתְמַלֵּא שׁוֹכֵן שָׁמַיִם
 רָאָה זַעֲמַת כָּל עוֹלָל וַיֹּנֶק* שְׂדֵיִם
 וַדָּן צְרִינוּ בָּאֵשׁ וּבַמִּים
 כִּי כְּפָלִים לַתּוֹשֵׁיָהּ 165

כ"י ל: ויונק

שָׁמַע זַעֲמַת עַמּוֹ וְאָמַר בְּאַרְצָם לֹא יִדְרוֹךְ עוֹד
 הֵצִר וּבְמִלְחָמָה לֹא יַעְרוֹךְ עוֹד
 צִידוֹ צִיד רְמִיָּה לֹא יַחְרוֹךְ וְלֹא יִשְׂא כְבוֹד
 אֲשֶׁר יִצוּד צִיד חַיָּה

תִּפְלֵת יִשְׂרָאֵל וְזָכַת חֲסִידָיו הַמֵּתִים 170
 הַפִּל* בְּלִבָּם וְהָיוּ בְּדָרוֹךְ חַתְחַתִּים בְּכֹה"י מְנוקֵד הַפֶּל לְצִיּוֹן קְרִיאָה בַתְּנוּעַת e; כ"י ל: הַפִּיל מוֹרֵךְ
 כִּי שָׁם אֲדוֹם נִחְתִּים
 וַיִּאָּסְפוּ פְּלִשְׁתִּים אֶל* חַיָּה
 כ"י ל: על

תִּפּוֹל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה אוֹכֵל חֵלֶב וְדָם 175
 תְּרוֹמוֹת* יִכְסִּימוּ וּלְתַעֲשֶׂה תּוֹשֵׁיָהּ*
 וְלַעֲבָדָיו יִהְיֶה בְּעֶזְרָם וַיִּגַּן בְּעֶדָם
 וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה

כ"י ל: תהומות; ולא תעשה תושיה ידם

163-162 **רחמים**... **שדים**: הקדוש ברוך הוא נתמלא רחמים למראה מצוקתם של ישראל. **שוכן שמים**: כינוי פייטני שגור לקדוש ברוך הוא. 163 **עולל**... **שדים**: על פי יואל ב, טז. 164 **ודן**... **ובמים**: עשה בהם שפטים בסער ובברק. **באש ובמים**: על פי תה' סו, יב. 165 **כי**... **לתושיה**: על פי איוב יא, נ, תשועה גדולה כפולה ומכופלת. 166 **שמע**... **עוד**: נענה לזעקת עמו, ופסק שלא תבוא עליו רעה עוד. **בארצם**... **ידרוך**: ראו מיכה ה, ד. 168 **צידו**... **יחרוך**: על פי מש' יב, כז, תיאור מנהגי האויב לאכול את הבשר חי. 169 **אשר**... **חיה**: על פי ו' יז, יג. 170 **תפלת ישרים**: על פי מש' טו, ח, תפילתם של ישראל להצלה. **ישרים**: כינוי לישראל. **וזכות**... **המתים**: זכות אבות. 171 **בדרך חתחתים**: על פי קה' יב, ה, דרך עקלקלה רצופת מכשולים. 172 **כי**... **נחתים**: על פי מל"ב ו, ט. **נחתים**: יורדים וחונים. 173 **ויאספו**... **חיה**: על פי שמ"ב כג, יא, נאספו אל המחנה. 174 **תפול**... **אימתה**: על פי שמ' טו, טז. **אוכל**... **ודם**: כינוי לגויים, האוכלים חלב ודם האסורים לעם ישראל. 175 **תרומות יכסיומו**: צ"ל תהומות יכסיומו, על פי שמ' טו, ה. **ולתעשה תושיה**: לבני עמך, אלה שעשית להם תשועה גדולה. 176 **ולעבדיו**: עבדי ה', כינוי לישראל. **ויגן בעדם**: על פי תה' ג, ד. 177 **ויהי**... **חיה**: על פי בר' ב, ז.

- שְׁמַעו עַמִּים וְשִׁכְנוּ אֶרֶץ תְּלֵאוּבוֹת
שְׁמַה אָדוּם וְסִיכְיָה מְלִכְיָהּ וּבְקִרְבָּם חֹרְבוֹת
יִדְוִי אֶמְרוּ* אֶלְפֵי רַבּוֹת 180
סוּלוּ לְרוֹכֵב בְּעֵרְבוֹת בְּיָהּ
- רוֹעַ הִתְרוֹעְעָה אֶרֶץ לְקוֹל מַפְלַת צוֹרִים
רָעָה חֲשָׁבוּ עָלֵינוּ וְלִהְיוֹת צָרִים
נִהְרְגוּ בְּחֵרְבוֹת צוֹרִים אֲשֶׁר לָעִיר צָרִים 185
וְאֵף סוֹרְרִים לְשִׁכּוֹן יָהּ
- קִינָה קוֹנְנָה הַגּוֹיִם בְּכוֹת עֲלֵיהֶם*
מִכּוֹשׁ וּמִשְׁנַעַר וּמֵאֶרֶץ מִרְתִּים
כִּי שָׁמַע זַעֲקַת דְּלִים וְעַנְיִים
בְּאֶרֶץ הַחַיִּים יָהּ
- צֵאן הִהְרִיגָה קְרָאוּם וְעַם בְּזִי וְגוֹלָה 190
צָר חוֹצֵב בּוֹרוֹת נְשִׁבְרִים וּמִים דּוֹלָה

כ”י ל: יודו ויאמרו

כ”י ל: קינה קוננו עליהם בכות הגוים

178 **שמעו עמים:** על פי שמ’ טו, יד, שמעו על גודל מעשיו ומעליו. **ושכנו... תלאובות:** הסתתרו בשימון. **ארץ תלאובות:** על פי הושע יג, ה, ישימון צרוב שמש. 179 **שמה... חורבות:** שם בשימון בין עיי חורבות. **שמה... מלכיה:** על פי יח’ לב, כט. 180 **אלפי רבבות:** על פי בר’ כד, ס, המון רב. 181 **סולו... ביה:** על פי תה’ סח, ה, פנו דרך ה’. 182 **רוע... צוררים:** הארץ הזדעזעה והוצצה בעת מפלת האיוב. **רוע... ארץ:** על פי יש’ כד, יט, הוצצה. **לקול מפלת:** על פי יח’ כו, טו. 183 **רעה... עלינו:** על פי תה’ מא, ח, חרשו מזימות. 184 **נהרגו... צרים:** אלה שזממו לפגוע בעיר הם שנקטלו. **בחרבות צורים:** על פי יהוש’ ה, ב, בחרבות אבן משוננות. 185 **ואף... ינה:** על פי תה’ סח, יט, כדי לטהר את מקום משכנך החרבת את רשעים. **חרבות צורים:** על פי יהוש’ ה, ב, במקור אלו חרבות חדות ששימשו למילה, כאן – חרבותיהם החדות של בני העיר (שכולם נימולים). **אשר... צרים:** ראו שופ’ ט, לא. 186-187 **קינה... מרתים:** קינת הגויים בעת מפלתם נשמעה מקצה הארץ ועד קצה. **קינה... הגוים:** ראו יח’ לב, טז. **מכוש ומשנער:** על פי יש’ יא, יא. **ומארץ מרתים:** על פי יר’ ג, כא. 188 **זעקת דלים:** על פי מש’ כא, יג. **דלים:** כינוי לישראל. 189 **בארץ... ינה:** על פי יש’ לח, יא. **ארץ החיים:** מקום משכנו של האל. 190 **צאן... קראום:** ראו זכ’ יא, ז, החשיבוּם כצאן המובל לטבח. **עם בזוי:** על פי תה’ כב, ז. 191 **צר... נשברים:** הוא האיוב העובד עבודה זרה, ראו זוהר, פרשת ואתחנן רסו ע”א: “בורות נשברים דהא עמין עובדי עכו”ם אקרו בורות נשברים ודישראל אקרי באר מקור מים חיים”.

הנה הוא צועק מוקה וחולה
על אלה אני בוכיה

195 פניי יי חלקם וכצפוני בהם נושך
לא השיב ידו מבליע ונגדום קשות* מושך
עד אומרם שדי נודע* בחשך
פלאך וצדקתך בארץ נשיה

כ"י ל: קשת

כ"י ל: היודע

כ"י ל: הכם האל

200 עזרם פתנור נכמר כי הכם* בחרבו
הקשה ביום אפו כי בקרבו ישים אורבו
חשך משחור תארם ועוף אוכל על גבו
וחלבו האליה

205 ספקו כפים הכל יומם ולילה
כי היתה אדום לשמה ולקלה
וארצם אבלה נבלה נתנה קולה
התשכח בתולה עדיה

נבהלו אדום כי האל רדפם עד חובה
כסמו ים הספינות והמרכבה

192 הנה... וחולה: הנה הוא עצמו זועק בכאב משום מפלתו. 193 על... בוכיה: על פי איכה א, טז, זעקת האויב המתאבל על כל מה שאירע לו. 194 פניי... חלקם: ה' פיזרם בחרון אפן, על פי איכה ד, טז. וכצפוני... נושך: על פי מש' כג, לב, פגיעת הקדוש ברוך הוא בהם היא כפגיעת הנחש. 195 לא... מבלע: על פי איכה ב, ח, לא חדל מלפגוע בהם. קשתו מושך: על פי יש' סו, יט, שעליהם כיוון חציו. 196-197 עד... נשיה: עד שיכירו בצדקת ה' ובגדולתו. נדע... נשיה: על פי תה' פח, יג. 198 עורם... נכמר: על פי איכה ה, י, עורם השחיר. 199 בחרבו הקשה: על פי יש' כז, א, בחרב אלוהים. ביום אפו: על פי תה' קי, ה, כשעלה חרון אפן, קצפו וזעפו. בקרב... אורבו: על פי יר' ט, ז. אורבו: שיארו בו. 200 חשך... תארם: על פי איכה ד, ח, מראם הושחת משום שהוכו בקרב. 201-204 ועוף... האליה: עוף השמים יאכל בשרו כמעדן. וחלבו האליה: על פי יו' ג, ט. ספקו כפים: על פי איכה ב, טו, ספקו כפיים בצר להם. היתה... ולקלה: על פי מל"ב כב, יט. 204 וארצם... נבלה: על פי יש' כד, ד, שממה וחרבה. 205 התשכח... עדיה: על פי יר' ב, לב; כשם שבתולה לא תשכח להתקשט ביום נישואיה, כן ייזכרו לעד ימי האימה ההם. 206 נבהלו אדום: על פי שמ' טו, טו. רדפם... חובה: על פי בר' יד, טו. 207-208 כסמו... כעופרת: כבסיפור יציאת מצרים, ראו שמ' טו, י. ושמתם ערבה: על פי יש' כד, יא, הפכה לאבל.

צָלְלוּ כַעֲסֹפֶרֶת וְשִׁמְחֶתֶם עֶרְבָה
וְעוֹד בָּה עֲשִׂירִיה

210 **מִי** כְּמוֹךָ בְּאֵלִים יי מַלְכִי וְצוּרִי
מִי כְּמוֹךָ נֶאֱדָר בְּקִדְשׁ הַנִּפְרָע מִצָּרֵי
לְשִׁמְךָ וּלְזִכְרֶךָ יוֹדוּ בְּאֶבְדָן בֵּית מְרִי
הָעֵבְרִי וְהָעֵבְרִיָה

215 **לֹא** הָאֱמִינוּ מַלְכִי אֶרֶץ בְּנִפְלֵם כְּגִלְל
עַל פְּנֵי הַשְּׂדֵה אַחַר חֲשִׁבוּ לְחִלְק שְׁלָל
מוֹשְׁלָכִים וְכוֹבֵד פֶּגֶר חָלָל
וְאִין קִצָּה לְגוּיָה

220 **כֹּל** עֲמָה נֶאֱנַחִים וְלִמְכָתֶם אִין שִׁיעוּר
כִּי הָאֵל מְמַעוֹן קִדְשׁוֹ נְעוּר
וְהִכֵּם בְּאוֹנָם* בְּנִפְשׁ וּבְגוּף* וְבַעוּר
תַּעוּר עֶרְיָה

כ"ו ל: בהונם; בגוף

יְמִינֶךָ יי* נֶאֱדָרִי בְּכַח כִּי נִפְלֹו מְהֵרָה
יְמִינֶךָ יי תַּרְעֵץ אוֹיֵב אֲמוּר לְמַלְךְ וּלְגִבְיָרָה

כ"ו ל: לה'

209 **ועוד** ... **עשיריה**: על פי יש'ו, יג, ונותר מאנשיהם עשירית בלבד. 210 **מִי** ... יי: על פי שמ' טו, יא. **מלכי וצורי**: כינויים לקדוש ברוך הוא. 211-223 **מי כמוך** ... **תרעץ אויב**: רשת של שיבוצים ורמיזות לשירת הים (מתקשר לייעוד הפיוט, כנאמר). **מִי** ... **בקדש**: ראו שמ' טו, יא. **הנפרע מצרי**: על פי הברכה שלאחר קריאת מגילת אסתר 'הנפרע לנו מצרינו', מגילה כא ע"ב. 212-213 **לשמך** ... **והעבריה**: כל בית ישראל יכירו בגדולתך, על שלחמת את מלחמתנו באויב הסורר. **לשמך** ... **יודו**: ראו תה' קמ, יד. **בית מרי**: על פי יח' ב, ה. **העברי והעבריה**: על פי יר' לד, ט. 214 **לא** ... **ארץ**: על פי איכה ד, יב. **בנפלים כגלל**: כצואת החיה. 215 **על** ... **השדה**: על פי ו' יד, ז. **חשבו** ... **שלל**: ראו שמ' טו, ט, הם שתכננו לחלק שלל כמנצחים. 216-217 **מושלכים** ... **לגויה**: מושלכים מתים מחמת מפלתם הקשה. **וכובד** ... **לגויה**: על פי נח' ג, ג. 218 **כל** ... **שיעור**: כל לוחמי אדום החבולים נאנקים מעוצם המכה שספגו. **כל** ... **נאנחים**: על פי איכה א, יא. 219 **כי** ... **נעור**: על פי זכ' ב, יז, כי ה' קם ממקום מושבו ויצא להכותם. 220 **והכם** ... **ובעור**: מכה גדולה שפגעה בכוחם – בנפשם, בגופם ואף בעורם. 221 **תעור עריה**: על פי חב' ג, ט, תיחשף במערומיה. 222 **ימינך** ... **בכח**: על פי שמ' טו, ו. **כי** ... **מהרה**: נפלו מיד משום חוזק ירך ומכתה הקשה. 223 **ימינך** ... **אויב**: על פי שמ' טו, ו.

הַשְּׁפִילוּ שְׁבוּ כְּאִשָּׁה מְצִירָה
זָכְרָה יְרוּשָׁלַם יְמֵי עֲנִיָּה

225

כ"ו ל: טבח לאדום וזבח ליי
כ"ו ל: כי עת היא צוקה וצרה

טֹבַח בְּאֵדוֹם וְזָבַח יֵי * בְּבַצְרָה
כִּי רָאָה כִּי הִיא עֵית צָרָה וְצוּקָה *
אָמַר עוֹרָה כְּבוֹדִי עוֹרָה לְשָׂה פְּזוֹרָה
נַעֲרָה מוֹאֲבִיָּה

חֶרֶב לֵי מְלָאָה דָם עַד כִּי נִשְׁחַתוּ
הַפְּסִיד אֹתָם וְנִדְאַבוּ וְנִכְרְתוּ
וְלֹהֲשִׁפִילָם חֲשָׁה הַשְּׁמֶשׁ בְּצִאתוֹ
וְיָרַח לֹא יִגִּיהַ

230

זְלַעְפָּה אַחְזַתְּם וְסִלְדוּ בְּחִילָה
וַיִּדְעוּ כִּי אֱלֹהִים נֹרָא עֲלִילָה

235

כ"ו ל: כי הציל קהלה

כִּי הִצִּילָה הָאֱלֹהִים * וַיִּשׁוּר לְפָנֶיהָ מְסֻלָּה
וְאֶת אֲשֶׁר לָהּ הִחְיָה

וּבְיוֹם אֲשֶׁר סָכַל עֲצַת זָרַע הָאָח
הוּא עֲשׂוֹ הַרְשָׁע וְלֹא אָמַר הָאָח

224-223 אמור... שבו: על פי יר' יג, יח, הורה להם לשבת שפופים. **כאשה מצירה:** על פי יר' מח, מא. 225 **זכרה... עניה:** על פי איכה א, ז. 226 **טבח... בבצרה:** על פי יש' לד, ו. 227 **צרה וצוקה:** על פי מש' א, כז, עת מצוקה לעמו. 228 **עורה... עורה:** לזירוז עצמי, על פי תה' נז, ט. **לשה פזורה:** כינוי לישראל, על פי יר' נ, יז. 229 **נערה מואביה:** על פי רות ב, ו; כינוי לכנסת ישראל לפי מדרש 'מואביה' = מְּאֲבִיָּה, כלומר שייכת לקדוש ברוך הוא. 230 **חרב... דם:** על פי יש' לד, ו, דמו של האויב. **נשחתו:** הושמדו. 231 **הפסיד אותם:** הזיק להם, השחיתם לבלתי הכר. **נדאבו ונכרתו:** כאבו כאב עז ורוצצו עד עפר. 232-233 **חשך... יגיה:** על פי יש' יג, י, חשך עליהם עולמם. 234 **זלעפה אחזתם:** על פי תה' קיט, גג, תחושת צינה ורעד אחזה בם. **וסלדו בחילה:** על פי איוב ו, י, נרתעו, סרו ברעדה. 235 **אלהים... עלילה:** על פי תה' סו, ה, הכירו בכוחו של האל הגדול והנורא. 236 **כי... אלה:** הציל את כנסת ישראל מיד אויביה. **וישור... מסלה:** על פי יש' מ, ג, החזיר את חייה למסלולם. 237 **ואת... החיה:** על פי יהוש' ו, כה, הציל מיד אויב את כל אשר לה. 238 **סכל עצת:** על פי שמ"ב טו, לא. 239-238 **זרע... הרשע:** אחייעקב, והוא אֲבִי־אָדוֹם. **ולא... האח:** ראו תה' מ, טז, כאן – ולא זכה לשמוח לאידם של ישראל.

240 אָבֵל נֶאֱנַח נְשׂוּרָף זֹעֵק הָאֵח
אֲבֹתָת חָרַב אֵח עֲשׂוּיָה

הִכֶּם הָאֵל בְּאִשׁוֹ הַגְּדוֹלָה שׂוּרָף בְּכַח
בְּאִפּוֹ וּבְחֻמָּתוֹ שׂוּרָף בְּלִי מְנוּחַ
וְהִסְפִּימוּ לְבִהְלֵם אוֹפֵן וְשׂוּרָף לְבְרוּחַ
רוּחַ הַחַיָּיה 245

דָּרַךְ קִשְׁתּוֹ כְּנִגְדָם וְאַחֲזַתֶּם חִלְחָלָה
וְלֹא נִשְׁאַר בְּהֵם* כֹּחַ וּבְלִשׁוֹנָם מְלָה
כִּי הַגְּבוּוֹה הַשְּׁפִיל וְאוֹתִי הִצִּיל וְהֶעֱלָה
הַשְּׁפִלָה הַגְּבִיָּה

כ"ו ל: במ

250 גָּדַע בְּחָרִי אֵף וְהִכֶּם מִכָּה גְלִיָּה
וְלֹא הִיָּתָה לָהֶם מְנוּחָה וְחֻנְיָה
עַל זֶה שׂוּרָרְוֵה הַפֶּל שִׁירָה נְקִיָּה
הָאִיָּה וְאֵת הַדָּיָה

בְּאִפּוֹ וּבְחֻמָּתוֹ תַעֲיִר אַחֲרֵיהֶם דּוֹלֵק
עַד אֲשֶׁר טָפַם וְשָׁלְלָם מִחֶלֶק
כִּי מִלְחָמָה לִי בַעֲמָלֵק
כִּי יָד עַל כֶּסֶף יָה

240 זועק האח: קורא קריאת צער. אח היא מילת קריאה לכאב (ראו יח' ו, יא). 241 את... עשויה: על פי יח' כא, כ, טבח ובעקבותיו זעקת יגון. המחרוזת בנויה על משחקי לשון בצימודים 'אח' 'האח'. 242 באשו הגדולה: על פי דב' ז, לו. 243 באפו ובחמתו: על פי דב' כט, כב. לבהלם: להבהילם או לזרז אותם במנוסתם. 244 אופן ושרף: מלאכים (שהבריוחום). 245 רוח החיה: על פי יח' א, כ (כמעשה המרכבה). 246 דרך קשתו: על פי איכה ב, ד. ואחזתם חלחלה: ראו תה' מח, ז. 247 ולא... כח: על פי דל' י, ת. ובלשונם מלה: על פי תה' קלט, ד. 248-249 הגבוה... הגביה: על פי יח' כא, לא, מוטט את החזקים ורומם את החלשים (בבחינת נהפוך הוא). הגביה: הקריאה הגביה, והיא מתאימה לחריזה. נמצא כך גם במקומות אחרים. 250 גדע... אף: על פי איכה ב, ג, היפוך גורלות. 251 ולא... וחנייה: לא מצאו מנוח לרגלם. 252-253 על... הדיה: על הנס כל היקום כולו שר שירי תהילה לה', ואפילו בעלי החיים שדרכם לקונן הצטרפו לשירה זו; ורמז גם לשירת הים. האיה... הדיה: על פי דב' יד, יג. 254 באפו ובחמתו: על פי דב' כט, כב. דולק: רודף. שללם מחלק: על פי שירת הים (ראו שמ' טו, טז); כאן – חלקו את השלל שלקחו מהאויב במנוסתו. 255-257 כי... יה: על פי שמ' יז, טז.

- כ"י ל: אתה
- 260 **אֱלֹהֵי הַמְּשַׁלְּחֵנִי מִחֶטְאֵי חַפְּשִׁי**
 כִּי אַתָּה* הוּא תְּמִיד מַצִּילִי וְדוֹרְשִׁי
 אֲשִׁיר לְךָ בְּמִיטֵב רַחֲשִׁי
 וְנִפְשִׁי כִּי בְּךָ חֲסִיָּה
- כ"י ל: תקוה
- 265 **אֲנִי נִפְלְאוֹת אֵל אֲזְכִּיר כִּי לְךָ תְּהִלָּה נְאֻמָּה**
 גַּם רְ[נֹב] צִהְלָה רְנָה וְחֻדְוָה
 כִּי מְשַׁאֲלוֹת לְבוֹ יִרְאֶה אִישׁ אֲשֶׁר לוֹ קוֹרָה*
 תִּאֻמָּה נְהִיָּה
- 270 **אִוְדָה אֲזַמֵּר אֱלֹהֵי שׁוֹכְנֵי שְׁמֵי עָרָץ**
 כִּי הִבִּיא עֲלֵיהֶם מִצָּפוֹן קָרָץ
 בְּזָכֹת הַנְּאֻמָּר לוֹ לְךָ לְךָ אֵל אֶרֶץ
 הַמּוֹרִיָּה
- 270 **בְּחֶסֶד־וְהַצִּיל אֶת עַם קְדוֹשׁוֹ**
 וְהִכְנִיעַ אוֹיֵב הַפִּיל וְהִשְׁפִּיל רֹאשׁוֹ
 וְלֹא הִשְׁיִג חֶפְצוֹ וְלֹא רָאָה מְבֻקָּשׁוֹ
 וְנִפְשֵׁוֹ לֹא חָיָה
- 275 **רְאוּתֵינוּ כִּי הִצִּיל עַמּוֹ מִכַּף מַעֲבִידִים**
 זָרַע אֲדוֹם הָיוּ מְבוֹהָלִים וְחֹרְדִים

258 **אלהי...** חפשי: הסולח ומוחל לי תמיד. 259 **מצילי ודורשי:** מציל אותי מכל רע ודורש בטובתי. 260 **אשיר...** רחשי: אהללך בשירים נאים הבאים מהלב. **רחשי:** דברי משורר (ראו ראב"ע לתה' מה, ב). 261 **ונפשי...** חסיה: על פי תה' נז, ב, נפשי חוסה ומוצאת מסתור. 262 **נפלאות אל:** על פי איוב לז, יד. **תהלה נאוה:** על פי תה' לג, א, תהילה נאה ורצויה. 263 **רוב...** וחדוה: ברוב עם שמח – "בעשרה לשונות של שמחה נקראו ישראל, גילה, שישיה, שמחה, רנה, פצחה, צהלה, עלצה, עלזה, חדוה, תרועה" (שיר השירים רבה פרשה א). 264 **משאלות לבו:** על פי תה' לז, ד. **אשר...** קוה: קיווה לאלוהיו. 265 **תאוה נהיה:** על פי מש' יג, יט, תאוותו מגיעה ובאה, והיא ערבה לנפשו. 266 **אודה אזמר:** על פי תה' ז, יח. **שוכן...** ערץ: (מלך קדוש, יוצר ב לראש השנה) כינוי פיוטי לקדוש ברוך הוא. **ערץ:** תוקף, כינוי פיוטי לשמים. 267 **הביא...** קרץ: על פי יר' מו, כ, הביא עליהם אויב מצפון. **קרץ:** שוחט, כינוי לאויב. 268-269 **הנאמר...** המוריה: הוא אברהם. **לך...** מוריה: על פי בר' כב, ב. 270 **עם קדושו:** כינוי לישראל, ראו יש' מט, ז. 273 **ונפשו...** חיה: על פי תה' כב, ל. 274 **ראותינו:** בעינינו ראינו את הנס הגדול. **מעבידים:** כינוי לאויב. 275 **זרע אדום:** כינוי לאויב הנצור.

הַתְּיָלוּת וְהַסְפִּינוֹת נְעִים וְנָדִים
וְרוּחַ הַקָּדִים הוֹבִישׁ פְּרִיָּה

הֵלֵא לְזֹאת הַיְיִתִי מְקוּהָ לָךְ צוּר גְּאוּנִי
תְּכַפֵּר וְתִמְחֹל פְּשְׁעֵי וָזְדוּנִי
וְלָרַעַת אוֹיֵב וְנִקְמָתוֹ* רְאֵתָה עֵינֵי
צוֹפִיָּה

כ”י ל: ונקמתי

280

מֶלֶךְ מְלָכִים רְאֵה אֶת דְּמַעְתִּי
וְהִטָּה אוֹזֵן לְרִנְתִּי וְשׁוֹעֲתִי
כִּי* בְּצָרָה הַיְיִתִי עַד אֲשֶׁר זָעַקְתִּי
אָמַרְתִּי לֹא אֶרְאֶה* יְהִי

כ”י ל: ליתא

כ”י ל: יראה

285

הַקָּטוֹן וְהַגָּדוֹל כְּלָם יִקְדִּישׁוּהוּ
עֵנִי וְעֲשִׂיר דָּל וְאֶבְיוֹן יִשְׁבַּחְהוּ
עַמִּים וְלְאֻמִּים הַכֹּל יִפְאַרְהוּ
בַיּוֹם הַהוּא יְהִיֶּה יִשְׂרָאֵל שְׁלֵשָׁה

בְּרָכָה בְּקֶרֶב הָאָרֶץ מִשְׁחָרֵי פְּנִיךָ
בְּאִמּוֹר לָהֶם עִם יְיָ רִנָּן וְרִנְיָךְ
בְּנִיךָ כְּשִׁתִּילִי זְתִים סָבִיב לְשִׁלְחָנִיךָ
אֲשַׁתְּךָ כְּגִפֹּן פּוּרִיָּה

290

276 נעים ונדים: מטטלים, מתנוודדים בחזקה מעצמת הרוח. 277 ורוח... פריה: על פי יח' יט, יב. 278 צור גאוני: כינוי לקדוש ברוך הוא. 280 ראתה עיני: את אויבי בנפילתו, על פי "כי מכל צרה הצילני ובאיבי ראתה עיני", תה' נד, ט. 281 צופיה: (מש' לא, כז) כאן – צפתה, ראתה. 282 מלך מלכים: כינוי לקדוש ברוך הוא, על פי יח' כו, ז. ראה... דמעתי: על פי יש' לח, ה, ראה את צערי ומצוקתי. 283 והטה... לרנתי: על פי תה' פח, ג, שמע תפילתי. 285 אמרתי... יה: על פי יש' לח, יא, כמעט נואשתי, חששתי שלא אזכה לראות את ישועתו בימי חי'. 286-287 הקטון... ישבחוהו: הכול ידברו בשבח, מגדול ועד קטון. 288 עמים... יפארוהו: כל אומות העולם יהללוהו על שהושיע לעמו. 289 ביום... שלשיה: על פי יש' יט, כד. שלשיה: המעצמה השלישית בעולם כנגד מצרים ואשור. 290 ברכה... הארץ: על פי יש' יט, כד (נמשך מן המחרוזת הקודמת). משחרי פניך: על פי מש' ז, טו, מבקשך. 291 באמור... יי: על פי יח' לו, כ. רנן רנניך: זמר שיר הלל על ההצלה. 292-293 בניך... פוריה: על פי תה' קכח, ג, תיאורים מטפוריים לישראל.

כ"ו ל: אשר
 295 יְחִיד אֲשֶׁר * אֵלָיו כָּל עֵינַיִם פּוֹנוֹת
 יִלְדִים וְיִלְדוֹת זְקֵנִים וְזַקְנוֹת
 מִי יַעֲמֹד לְפָנָיו זֹכֵר רֵאשׁוֹנוֹת
 אִם עֲנוֹת תִּשְׁמֹר יְהוָה

כ"ו ל: ליתא; מרים
 300 עֲבָדָיו עֲלֵיהֶם גָּבַר קְדוּשֵׁי
 חֲסֵדָה וְכָל עַת אֲתָה תִשְׁמֹר * וּמְרִים * רֵאשֵׁי
 כִּי הִחַיִּיתָנִי וְהַצַּלְתָּ נַפְשִׁי
 מִשְׂאוֹל תַּחְתָּיָהּ

כ"ו ל: מנוקד ושם ושאר לציון קריאה בתנועת e
 305 קְדוֹשׁ רָאָה רַעַת אוֹיְבֵי קוֹשֵׁר קִשָּׁר
 אָמַר אֲנִי אֶכְחִידָה וְשֵׁם וְשֵׁאֲרָ * וְעוֹשֵׁר
 אוֹיְבֵיךָ וְאִם בֵּין כּוֹכְבִים תִּשְׁוֶה קִנְיָה כְּנִשָּׁר
 מִשֵּׁם אוֹרֵיךָ אִם תִּגְבֶּיָהּ

כ"ו ל: כעתיים; כ"ו ל: מנוקד ובדבר
 בְּךָ שִׁמְנוּ תִמְיֵד הַתְּקוּהָ וְהַשֹּׁבֵר
 כִּי קוֹיִי יִי יַחְלִיפוּ כַח וְכְנִשְׁרִים יַעֲלוּ אֶבֶר
 וְאִם עֲתִים * תִּיָּסֵר בְּרָעַב וּבְדָבָר *
 אֲשֶׁרִי הִגְבַּר אֲשֶׁר תִּיָּסְרוּנִי יְהוָה

כ"ו ל: כאשר
 310 אֶבֶר טוֹב וּמְטִיב לְדוֹרְשָׁיו נִמְצָא
 עַל עֲבָדָיו חֲסָה עֲשֵׂה אֲשֶׁר * רָצָה

294 יחיד: כינוי לקדוש ברוך הוא, על פי יג העיקרים. 296 מי... לפניה: על פי תה' עו, ת, אין מי שיוכל להילחם בך ולהתנגד לך. זכר ראשונות: כינוי לקדוש ברוך הוא, על פי יש' סה, יז. 297 אם... יה: על פי תה' קל, ג, אתה סולח לנו ומוחל עוונותינו. 299 ומרים ראשי: על פי תה' ג, ד. 300-301 והצלת... תחתיה: על פי תה' פ, יג. 302 קדוש: כינוי לקדוש ברוך הוא, על פי יש' ו, ג. ראה... קשר: נתן דעתו לתחבולות האויב ומזימותיו. קושר קשר: ראו מ"ב יב, כא. 303 אמר: הקדוש ברוך הוא כלפי האויב. שם ושאר: על פי "שם ושאר", יש' יד, כב, וכוונתו שיכרות את האויב בלי להשאיר לו זכר. 304-305 ואם... תגביה: על פי עו' א, ד, לא תוכל להסתתר מפני ה'. 307 קווי... אבר: על פי יש' מ, לא, יתחזקו. 308-309 ואם... יה: גם אם מדי פעם בפעם אתה גוזר עלינו גזרות קשות, אנו מקבלים את הייסורים באהבה. ברעב ובדבר: על פי יר' יד, יב. אשרי... יה: על פי תה' צד, יב. 310 טוב ומטיב: כינויים לקדוש ברוך הוא, מן התפילה (חוזר בכמה מקומות). לדורשיו: למבקשי ה'. 311 עשה... רצה: ראו תה' קמה, יט, נענה לתפלת בני עמו ומילא בקשתם. חסה: חמל, חס, וגזרון המילה כאן הוא על דרך גזרת ל"ו.

כִּי הוּא בּוֹחַן לֵב גְּדוֹל הַעֲצָה
וְרַב הָעֲלִילָה

אָמְרוּ וּקְבְּלוּ עִמִּי יוֹם נִסְלַ צְרִיָּהֶם
לְעִשׂוֹתוֹ מְשֻׁתָּה וְשֻׁמְחָה לְבִינֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם 315
וּמְשֻׁלוֹחַ מְנוֹת לְאִין נִכּוֹן לוֹ וּמִתְנוֹת לְאָבִיוֹנֵיהֶם*
וְהִיתָה לָהֶם תְּרוּמָה

כ"ו ל: לאביונים

אָבִי הַשְּׁקִיף עַל בֵּת אָדוּם מִמַּעַל

וְהַשְּׁקֵם כּוֹס תְּרַעְלָה וְסֹף* רַעַל
זַעֲמָה וּבִכְתָּה כִּי הַשְּׁלִיךְ עָלֶיךָ תַעֲל* 320
וְדַמְעָתָה עַל לַחֲיָה

כ"ו ל: וכף

כ"ו ל: נעל

רְחוּם הַפֶּךָ לְהַנְחָה אֶת אֲנִיחֵי
וְלֹא שֻׁמְחָה אֲוִיבִתִּי כִּי נִפְלֵתִי קִמְתִּי
אֲשֻׁמַח עֵת בְּאָדוּם צְרִתִּי
רְאִיתִי שְׁעָרֵהָ 325

הַיָּל אֲשַׁפּוֹךְ לְפָנֶיךָ תַחֲנוּנֵי

וְנִשְׂאֵתִי לָךְ מִדֵּי יָמַי* וְשָׁנִי
לְהִיּוֹת בֵּת אָדוּם עוֹבְדָת לִי וּלְבִנֵּי
וְעִשְׂתָּה לְעֵינַי אֶת הַבְּרִיָּה

כ"ו ל: ליחא

312 **בוֹחַן לֵב:** על פי דה"א כט, יז. 313-312 **גדול...** **העליליה:** כינויים לקדוש ברוך הוא, על פי יר' לב, יט; רב מעשים ותושיות. 314 **וקבלו...** **צריהם:** בדומה לפורים. 315-316 **לעשותו...** **לאביונים:** ראו אס' ט, כב. 317 **והיתה...** **תרומיה:** על פי יח' מת, יב, תרומה מיוחדת. 318 **אבי:** כינוי לקדוש ברוך הוא. **בת אדום:** כינוי לאויב הנמצרי, על פי איכה ז, כא. 319 **כוס תרעלה:** על פי יש' נא, יז. **וסף רעל:** על פי זכ' יב, ב, ספל רעל. 320 **תעל:** צ"ל נעל, וכך בדפוסים. 321 **ודמעתה...** **לחיה:** על פי איכה א, ב, דמעת בת אדום. 322 **רחום:** כינוי לקדוש ברוך הוא, על פי שמ' לד, ו. **להנחה:** להקלה ומרגוע (אס' ב, יח). 323 **ולא...** **קמתי:** על פי מיכה ז, ח. 325 **ראיתי שערוהיה:** על פי הושע ו, י, ראיתי אותה במפלתה. 326 **אשפור...** **תחנוני:** ראו תה' קמב, ג. 327 **מדי...** **ושני:** כל חיי. 329 **ועשתה...** **הבריה:** על פי שמ"ב יג, ה, היא (המשרתת) תכין לי אוכל.

330 **מְשָׁמִים נִלְחַמוּ עַד** הָיָה לְשֹׂאוֹל לְרַעֲיָה
וְשָׁלַח בָּם חֲרוֹן אַפּוֹ עֲבָרָה וְכָלֶיָּהּ
וְהַפְסִיד מֵאֲכָלָהּ בָּרַךְ וְלָחֵם וּמִזֶּזֶן וּמִחַיָּהּ
וְהַשְׁתִּיָּהּ

335 **טָבְעוּ בַיָּם מוֹשְׁלִים וְגִדּוּלִים**
וּבֹשׁוּ עוֹבְדֵי פְסִילִים וְאֱלִילִים
וְלִהְיֹת הַשְּׁלִיכוֹ כְּלֵי חֶמְדַּת הָעֵרִילִים
וַיִּטְּלוּ אֶת הַכְּלִים אֲשֶׁר בָּאֲנִיָּה

340 **וְלַעֲמוֹ בְּצֶל כְּנָפָיו יִסְתִּירָהוּ**
אוֹרֶךְ יָמִים יִשְׁבִּיעָהוּ
וְלִרְשֵׁת אֶרֶץ יְרוּמָמָהוּ
וַיַּעֲלֶהוּ אֶל הָעֵלְיָהּ

345 **אוֹיְבִים חֲשָׁמְנִים יֵאָתִיו יְהִמּוּ**
יִבְכוּ וַיָּבֹלוּ לֹא יִשְׁלִי
מִדְּרָךְ יִשְׁרָה נָטְיוֹ וְלֹא חָיָה
הָיָה כְּקִשְׁתֵּי רְמִיָּה

חֲנֹן מִהָרַחֵם הַיִּשְׁרָר עֲקוּב
וְתִשְׁמְרֵנוּ מִקְּטוּב* וְכַף אוֹיְבִים תִּתְּנֵנוּ

כ"י ל: סוף שורה ראשונה

330 **משמים נלחמו:** על פי שופ' ה, כ. **עד...** **לרעייה:** על דרך הפסוק "כצאן לשאול שתו מנות ירעם", תה' מט, טו. 331 **ושלח...** **עברה:** על פי תה' עח, מט. 332-333 **והפסיד...** **והשתיה:** כל מזונם ומשקאותיהם אבדו כשמשמים נלחמו בהם. **בר...** **ומזון:** על פי בר' מה, כג. **והשתיה:** אס' א, ח. 334 **טבעו בים:** על פי שמ' טו, ד. 335 **עובדי...** **ואלילים:** כינוי לאויב הנוצרי. 336 **ולהקל:** להקל ממשא אניתיהם המיטלטלות בסערה. **כלי חמד:** ראו דנ' יא, ח. **הערילים:** כינוי לאויב הנוצרי. 337 **ויטילו...** **באניה:** על פי יונה א, ה. 338 **בצל...** **יסתירה:** על פי תה' יז, ח, ישמור על עמו ויגן עליו. 339 **אורך...** **ישיביעהו:** על פי תה' צא, טז. 340 **ולרשת...** **ירוממהו:** על פי תה' לז, לד. 341 **ויעלהו...** **העליה:** על פי מל"א יז, יט, ירומם אותו וישיאהו מעלה. 342 **חשמנים יאתיו:** על פי תה' סח, לב, אבירים יבואו. 343 **לא ישליו:** לא ייהנו משלוהו. 344 **מדרך ישרה:** על פי תה' קז, ז, בניגוד. **נטיו:** נטו, סטו (תה' עג, ב). 345 **היו...** **רמיה:** על פי הושע ז, טז, כקשת מעוותת שחיציה סוטים ממסלולם. 346 **תישר עקוב:** על פי יש' מ, ד. 347 **ותשמרנו מקטוב:** ראו תה' צא, ו, תשמרנו מגפה ומכיליון, צורה פיוטית. **וכף...** **תנקוב:** תחורר את כף ידם.

אָז יאָמרו עַת אוֹתוֹ תִּקְלַל וְתִקּוֹב
כִּי יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יְה

350 זְמִירוֹת וְתוֹשֵׁבְחוֹת אֶתְנֶה לוֹ
כִּי אֲנַחֲנוּ עִמּוֹ קָהְלוּ חֻבְלוּ וְגוּרְלוֹ
וְלֹאֵיב יִשִּׁיב בְּרֵאשׁוֹ גְּמוּלוֹ וּמִפְּעָלוֹ
לֹא הִמְתִּימִים יְהִלְלֶינָהּ

355 קָרַב קַץ גְּאוּלְתֵי צוּרֵי וּמַחְסֵי
כִּי אֶתָּה תִּמְיֵד מִבְּטַחֵי וּמְנוּסֵי
בְּשִׁמְךָ וּבְךָ אָרִים דְּגָלֵי וְנוֹסֵי
כּוֹסֵי רִוְיָהּ

360 לָעַד אוֹתֵי לֹא יִמְכּוֹר
בְּיַד עַם סָכַל וְשִׁכּוֹר
וְכַעַת אוֹתָם יִדְקוֹר יַעֲכּוֹר
אֶזְכּוֹר מֵעַלְלֵי יְה

365 נִצַּח יִדְךָ הַגְּלִיָּה וְהַיְדוּעָה
הַרְאָה לְאוּמָה* צוֹלְעָה וְתוֹעָה
אָז נֹאמַר הִנֵּה אֶלְהִינוּ זֶה יְהִי לִי לִישׁוּעָה
עָזִי וְזִמְרַת יְה

כ"ו ל: לאום

348 עת... ותקוב: תקלל את אויבי ישראל. ואולי כוונתו להזכיר את בלעם שרצה לקלל את ישראל ויצא מברכו (במ' כג, יא). 349 כי... יה: על פי תה' קלה, ד. 350 זמירות ותושבחות: על פי ברכת הגאולה. 351 קהלו... וגורלו: על פי מיכה ב, ה, עם ישראל הוא מנת חלקו של ה'. 352 ישיב... גמולו: על פי עו' א, טו. 353 לא... יהללויה: על פי תה' קטו, יז. 354 צורי ומחסי: כינויים לקדוש ברוך הוא, על פי תה' יח, ג. 355 מבטחי ומנוסי: מחסי; רש"י לאיוב יא, כ אומר: "ומנוס – הוא מבטח". 356 ארים... ננסי: ראו יש' מט, כב. 357 כוסי רייה: על פי תה' כג, ה. 358 לא... ימכור: על פי שמ"א יב, ט, בניגוד, לא ימסור ביד זרים. 359 עם סכל: על פי יר' ה, כא, האומות המבקשות לפגוע בישראל. 360 וכעת... יעכור: כשהקדוש ברוך הוא עושה בהם שפטים. 361 אזכור... יה: על פי תה' עז, יב, אזכור את כל מעשיו המופלאים. 362-363 נצח... ותועה: בקשה לגאולה שלמה, שה' יראה את כוחו הגדול לאומתו הסובלת בגלות. אומה צולעה: ישראל החבולה. 364-365 אז... יה: אז נהללו ונספר תהלותיו. ויהי... יה: על פי שמ' טו, ב.

וְעַד רָגְלֵינוּ לֹא תִמְעַד
 וְאוֹיְבֵנוּ יֵאָחֶזֶם סֵעַר וְרַעַד
 וּבִי צוֹר עוֹלָמִים לְבָבֵנוּ יִסְעַד
 בְּטַחוּ בִּי עַדִּי עַד כִּי בִּיָּה

- 370 **סְלָה** עַל תְּשׁוּעָה זֹאת* יִרְנְנוּ בְּטוֹב טַעַם
 וַיִּצְהָלוּ בְּגֵאוֹן וְיִרְנְנוּ וּבְנוֹעַם
 לְצוֹר יִשְׁעֵם מַלְכְּכֶם וְרוֹעֵם
 וְעַם נִבְרָא יִהְלֵלְיָהּ
- 375 בְּרוּךְ וְיִלְעוֹלֵם אָמֵן וְאָמֵן בְּפִי כָּל בְּרִיָּה
 מְהוֹלֵל וּמְפֹאָר בֵּין גְּרֵי נְשִׂיָּה
 אֲזַמְר לָךְ בְּאַרְצְךָ וְתוֹךְ* מַחְמַדֵּי נְשִׂיָּה
 יְרוּשָׁלַם הַבְּנוּיָה
- 380 אֲבִיר לְבִיאַת* מְשִׁיחִי וּבְנֵן קִדְשִׁי עֵינֵי תְלִיָּה
 הַמְקוֹם אֲשֶׁר אֶקְרִיב לָךְ תּוֹדָה רְצִיָּה
 בְּמִקְדָּשְׁךָ יִשׁוּרְרוּ מִשְׁפָּחוֹת כְּהוֹנָה וְלִנְיָה
 שְׁשֵׁם עָלֶיךָ שְׁבָטִים שְׁבָטֵי יָהּ
- טְהוֹר עֵת תִּזְמַר שׁוֹבוּ לְכֶם לְאַהֲלֵיכֶם
 שְׁמִיחִים וְטוֹבֵי לֵב וּבְרַכּוּ שֵׁם אֱלֹהֵיכֶם

366 **ועד** ... **תמעד**: נעמוד איתן לעד. 367 **יאחזם** ... **ורעד**: על פי שמ' טו, טו. 368 **וביי** ... **עולמים**: נאזור כוח מתוך אמונתנו בה'. 369 **בטחו** ... **ביה**: על פי יש' כו, ד. 370 **על** ... **טעם**: במילים נאות נשיר ונזמר על ישועתנו. **בטוב טעם**: על פי תה' קיט, סו. 371 **ויצהלו** ... **ברנה**: ראו יש' כד, יד. 372 **לצור ישעם**: לעזרת הקדוש ברוך הוא. צור ישעם – כינוי לקדוש ברוך הוא, על פי תהלים צה, א. **מלכם**: כינוי לקדוש ברוך הוא. **ורועם**: כינוי לקדוש ברוך הוא, על פי תה' כג, א. 373 **ועם** ... **יה**: על פי תה' קב, יט, עמו ישראל יהללו. 374 **ברוך** ... **ואמן**: על פי תה' פט, נג. **בפי** ... **בריה**: בפי כל בראיו. 375 **גרי נשיה**: שוכני תבל. **נשיה**: כינוי פייטני לעולם, על פי תה' פח, יג. 376 **אזמר** ... **בארצך**: ראו תה' סו, ד. 377 **ירושלם הבנויה**: על פי תה' קכב, ג. 378 **אביר**: (יש' א, כד) פנייה לקדוש ברוך הוא. **עני תלויה**: צופיה ומייחלת. 379 **המקום** ... **רצויה**: שם אקריב שלמי תודה. 380 **משפחות** ... **ולוייה**: משפחות הכהנים והלוויים שוב ישרתו במקדש. 381 **ששם** ... **יה**: על פי תה' קכב, ד. 382 **טהור**: כינוי לקדוש ברוך הוא. **שובנו** ... **לאהליכם**: על פי דב' ה, כז. 383 **שמחים** ... **לב**: על פי מל"א ח, סו. **וברכו** ... **אלהיכם**: על פי דה"ב כ, כו.

וְהִתְבַּשְׂרוּ קוֹמְמִיּוֹת אוֹלָה אֶתְכֶם
 הִנֵּה אֲנֹכִי שׁוֹלַח לָכֶם אֶת אֵלֶיָּה 385

אֲכַן נִזְדָּה נְבִירָה בְּיוֹם תְּהַפּוּךְ אֶבְלָנוּ לְגִילָה
 וַיִּזְדַּע בְּעַמִּים כִּי לָהּ הַמְּמַשְׁלָה
 בְּצִיּוֹן אֱלֹהִים תְּהַלָּה
 לָהּ דוּמְיָה

384 קוֹמְמִיּוֹת... אַתְכֶם: עַל פִּי וו' כו, יג, אוֹבִיל אַתְכֶם זְקוּפֵי קוֹמָה. 385 הִנֵּה... אֵלִיָּה: עַל פִּי מ' ג, כג, לַקֶּרֶב
 הַגְּאוּלָּה. 386 תְּהַפּוּךְ... לְגִילָה: רֵאוּ יר' לֹא, יב. 387 הַמְּמַשְׁלָה: הַמְּלוּכָה. 388-389 בְּצִיּוֹן... דוּמְיָה: עַל פִּי
 תְּה' סה, ב, ה' הַשׁוֹכֵן בְּצִיּוֹן לֶךְ מִצַּפָּה תְּהִילָה. דוּמְיָה: לְשׁוֹן צִפְיָה.

אַבִּיר יַעֲקֹב חֶסֶדְךָ הַפֶּק / אַבְרָהָם בֶּן שְׁלֹמֹה הַצְרַפְתִּי

פיוט 'מי כמוך' בסיפור מעשה הנס. פותח במוטו הקבוע לסוג זה, ואחריו 89 מחרזות של ארבעה טורים: שלושה טורי ענף + טור שהוא סיומת מקראית החותמת במלה קבועה 'לי' או בחרוז 'לי'. הטור האחרון של המחרזות האחרונה חוזר על המוטו.

חריזה: א/א/א/ת/ב/ב/ב/ת

משקל: אינו מכוון, כמקובל בסוגה זו.

סימן: א"ב, אני אברהם בן רבי שלמה הצרפתי חזק, א"ב, אברהם בן רבי שלמה צרפתי הקטן חזק

מקור: כ"י בימד"ל נ"י, מיק. 4540, דף 8 ע"א

נזכר: דוידזון, א 254

מי כמוך ואין כמוך / מי דומה לך ואין דומה לך

אַבִּיר יַעֲקֹב חֶסֶדְךָ הַפֶּק
לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל הַנִּדְחַ בְּכָל אֶפְרַיִם
שְׁעָרֵי רַחֲמִים בְּכָל יוֹם דּוֹפֵק
הַט אֲזַנְךָ לִי

5

בָּךְ יי שְׁמֵתִי מִבְּטַחִי
מִשְׁדֵּי אֲמִי וּמִבְּטָן גּוֹחִי
וְעַתָּה שְׁפַכְתִּי לָךְ שִׁיחִי
אֶל יי בְּצַרְתָּה לִי

גְּבַר חֶסֶדְךָ עַל יְרֵאָיו
כְּגִבּוֹהַ שָׁמַיִם לְעֵין כָּל רוֹאֵיו

10

ביאור ומקורות: 1 **מי כמוך**: על פי שמ' טו, יא. **ואין כמוך**: על פי תה' פו, ח. **מי... לך**: מתוך ברכת גבורות בתפילת העמידה. 2 **אביר יעקב**: כינוי לקדוש ברוך הוא, על פי ישעיהו מט, כו. **הפק**: לשון הוצאה ונתינה. 3 **הנדח... אפיק**: המושלך באפיקי נחלים. 4 **שערי... דופק**: מידפק בתפילתו על שערי שמים; ובמדרש תה' ד, ג נאמר: "שערי רחמים אינם ננעלין לעולם". 5 **הט... לי**: על פי תה' יז, ו. 6 **בר... מבטחי**: על פי תה' מ, ה. 7 **משדי... גוחי**: על פי תה' כב, י; כאן – בר שמתני מבטחי מיום בואי לעולם. 8 **שפכתי... שיחי**: על פי תה' קב, א. **שיחי**: דברי צערי. 9 **אל... לי**: על פי תה' קכ, א. 10-11 **גבר... שמים**: על פי תה' קג, יא, בחסדו הרב המציא ישועה לעמו. **יראיו**: כינוי לעם ישראל. **לעין... רואיו**: על פי יח' כח, ית, קבל עם ועדה.

וְחִסְדּוֹ תִּמְיֵד עַל בְּרוּאִיו
כְּבוֹר יְדֵי יִשׁוּב לִי

דָּוָר וְדוֹר אַח הַבְּהִילֵנִי
15 וְעַד נִפְשׁ תְּהוּם יִסּוּבְּבִנִי
זַעֲקוֹתַי אֶל יְיָ וַיַּעֲנֵנִי
קִרְאתִי מִצָּרָה לִי

הוֹד וְהִדָּר לִי נִתְּתִי
20 עַת בְּשׁוֹרָה שְׁמַעְתִּי
וְאַנִּי אֶמְרָתִי נִגְרַשְׁתִּי
עִם מְרִיעִים מִי יָקוּם לִי

וְהִי בִימֵי תוֹגְרָמָה
וּבְאָדוּם עֲשׂוּ נִקְמָה*
וְכָכָל עִם וְעַם יְדוֹ רָמָה*
25 חָנָם טָמְנָה פֶּחַ לִי*

כ"ו ל: לבש האל בגדי נקמה
כ"ו ל: ועל אדום שפרך כאש חמה
כ"ו ל: טמנו גאים פח לי

זָמַם אָדוּם וְבָא בְּשַׁנַּת זָרַע
גוֹי אֲשֶׁר הוּא חָנָף וּמִרַע
וּבִסְפִינוּתָיו הָיָם יִקְרַע*
וַיֹּאמֶר הַגִּישָׁה לִי*

כ"ו ל, נ"א: קרע
כ"ו ל: צרי ילטוש עיניו לי

12 **ברואיו**: כינוי לעם ישראל. 13 **כבור**... לִי: על פי תה' יח, כא, כמידת ניקיון כפיי. 14 **דור**... **הבהילני**: בכל דור ודור אחי עשיו פגע בי ושעבד אותי. **אח**: הוא עשיו אחי יעקב, המסמל את הנוצרים. 15 **ועד**... **יסובבני**: על פי יונה ב, ו, עד שהורידני שאולה. 16 **זעקתי**... **ויענני**: על פי מיכה ג, ד. 17 **קראתי**... לִי: על פי יונה ב, ג. 18 **הוד והדר**: על פי תה' כא, ו, היללחיו. 19 **עת**... **שמעתי**: על תשועתנו. 20 **ואני**... **נגרשתי**: על פי יונה ב, ה, כשאיבדתי כל תקווה לקבל עזרה מאת ה'. 21 **עם**... לִי: על פי תה' צד, טז. רש"י במקום מפרש: "זכות מי יעמוד לנו בין המריעים הללו", ורד"ק אומר: "זהו לאות ולעד כי האל רואה בעיניו, כי לולא זה כבר כלינו כולם". 22 **ויהי**: על דרך פתיחת סיפור המגילה (אס' א, א), וכך גם אצל ריה"ל ב'מי כמור' לשבת זכור. **תוגרמה**: כינוי קבוע לתורכיה. 23 **ובאדום**: אדום – כינוי לאויב הנוצרי. **עשו נקמה**: על פי תה' קמט, ז, כוונתו לפעולות הנקמה שעשו התורכים בספרדים. 24 **ובכל**... **ועם**: על כל העמים. **ידו רמה**: על פי יש' כו, יא, ידו של האויב. 25 **טמנו**... לִי: על פי תה' קמב, ד, על לא עוול בכפי. 26 **בשנת זרע**: היא שנת רע"ז (1517). 27 **חנף ומרע**: על פי יש' ט, טז. 28 **ובספינותיו**... **יקרע**: יחצה ימים. 29 **ויאמר**... לִי: על פי בר' כז, כה, כאן מוסב על האויב המבקש לכבוש את ארצם, והוא כבולע הכול.

- 30 **ח**נן השיב אָחור יְמִינוֹ
וַיִּקָּם עָלָיו שָׁטָן לְשָׁטְנוֹ
וּבְמַצּוּלוֹת יָם הַשְּׁלִיף מְרָכְבוֹת גָּאוֹנוֹ
הָאֵל הַנּוֹתֵן נְקָמוֹת לִי*
- כ"י ל: זה ידעתי כי אלהים לי
- 35 **ט**וב יי ומטיב* לְכָל
וְתִלָּה* עוֹלָם כְּמוֹ אֶשְׁכּוֹל
וְאַתָּה רָם עַל כָּל יֻכּוֹל
יְיָ קָרְאתִיךָ חוֹשֶׁה לִי*
- כ"י ל: טוב ומטיב יי
כ"י ל, נ"א: ותולה
- כ"י ל: כי היתה משגב לי
- 40 **י**ודיע יי ימי תמימים
וְעַמּוֹ הַמְּפֹזָר בֵּין הָעַמִּים*
וְעַתָּה שְׁלַח לָנוּ רַחֲמִים*
וְהַנִּיחַ יי לִי*
- כ"י ל: והשקיף בחמלה ורחמים
כ"י ל: לעמו המפוזר בין העמים
כ"י ל: הן יי אלהים יעזר לי
- 45 **כ**רת אָדום וְעַמּוֹ* וְהַעֲבִירָם בְּבְרִית
לְעֵבוֹר בְּעִיר לְהַשְׁמִיד וְלַהֲכָרִית
וְלִשְׂרוֹף אוֹתוֹ בְּאֵשׁ וְגַפְרִית
וְהָשִׁיב יי טוֹבָה לִי
- כ"י ל: כל עם אדום ועמו
- ל**מה יי תַעֲמִיד בְּרַחֵק
וְרֵאָה אָדוֹם הַפְרוֹ דָּת וְחוֹק

30 **חנן**: כינוי לקדוש ברוך הוא, על פי שמ' לד, ו. **השיב**... **ימינו**: על פי איכה ב, ג, מנע אותו מלתקוף.
31 **ויקם**... **שטן**: על פי מל"א יא, כג. 32 **ובמצולות**... **מרכבות**: ראו שמ' טו דה (שירת הים). 33 **האל**... **לי**:
על פי תה' יח, מח. 34 **טוב**... **ומטיב**: על פי תה' קיט, סח. 35 **ותלה עולם**: ראו איוב כו, ז. 36 **רם**... **כל**: על
פי תה' קיג, ד. 37 **יי**... **לי**: על פי תה' קמא, א. 38 **יודיע**... **תמימים**: על פי תה' לז, יח; רש"י אומר: "מכיר את
מעשי ימיהם", ולפי רד"ק: "משגיח עליהם להאריך ימיהם ומכיר עליהם לטובה". 39 **ועמו**... **העמים**: על פי
אס' ג, ח. **שלח**... **רחמים**: ראו בר' מג, יא. 41 **והניח**... **לי**: על פי דה"ב יד, ה, נתן לי מנוחה מאויביי. 42 **כרת**...
בברית: המלך ואנשיו נשבעו שלא לחמול על אנשי העיר, ראו דב' כט, יא ורש"י במקום. 43 **לעבור בעיר**:
על פי יח' ט, ה. **להשמיד ולהכרית**: על פי יש' י, ז. 44 **באש וגפרית**: על פי תה' יא, ו; כאן – באש תותחים.
45 **והשיב**... **לי**: על פי שמ"ב טז, יב, תחת כוונותיהם הזדוניות. 46 **למה**... **ברחוק**: על פי תה' י, א, למה
תעלים כביכול עין בעת שהאויב מתהלל. **הפרו**... **וחוק**: שבכל מעשיהם עוברים על התורה.

וְעוֹן עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל מְרוֹק וּמְחוֹק
אֲנִי לְדוֹדֵי וְדוֹדֵי לִי

מְלֶכֶךְ מְלָכִים הַקָּשֶׁב לְנִיבִי 50
כִּי בְנֵי אִמִּי נִחְרוּ בִּי
וְאַתָּה תֵּאִיר נְתִיבִי
כִּי הִטָּה אֶזְנוֹ לִי

נֹרָא וְנִשְׁגָב עֲנִי 55
וּמִיּוֹן מְצוּלָה הַמְשֵׁנִי
וּבִיד אַחִי* אֶל* תְּתַנְנִי
מִי יִתְּנֶךָ כָּאֵח לִי

כ"י ל: ליתא; כך מנוקד בכה"י (למנוע קריאה בצירי: 'אל')

סוּמְךָ יי לְכֹל הַנוּפְלִים
וְרָאָה עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל הַדְּלִים
וְרַבִּים אוֹיְבֵינוּ וְקִלִּים 60
בְּנֵי צָרָה וְלָכֶם מָה לִּי

עֲנִי יי עֲנִי
וּבִיד רְשָׁעִים אֶל* תְּתַדְּנִי
אַרְוִמְךָ יי כִּי דְלִיתָנִי
וְלֹא שְׂמַחַת אוֹיְבֵי לִי 65

כך מנוקד בכה"י (למנוע קריאה בצירי: 'אל')

48 **ועון עמך**: על פי תה' פה, ג. **ועונו**... **ומחוק**: מחוק את חטאי עמך, טהר אותו ומחל לו. 49 **אני**... **לי**: על פי שה"ש ו, ג. 50 **מלך מלכים**: כינוי לקדוש ברוך הוא, על פי יח' כו, ז. **הקשב לניבי**: האזן לניב שפתיי ושמע תחינתי. 51 **בני**... **בי**: על פי שה"ש א, ו. **בני אמי**: כינוי לאויב הנוצרי, מצאצאי אדום. 52 **תאיר נתיבי**: ראו איוב מא, כד. 53 **כי**... **לי**: על פי תה' קטז, ב. 54 **נורא**: כינוי לקדוש ברוך הוא, על פי שמ' טו, יא. **ונשגב**: כינוי לקדוש ברוך הוא, על פי יש' לג, ה. 55 **מיון מצולה**: על פי תה' סט, ג, מצרה המשולה לבוץ ולטיט. **המשני**: הוציאני. 56 **וביד אחי**: בידי עשוי, אויבי. **אל תתנני**: על פי תה' כז, יב. 57 **מי**... **לי**: על פי שה"ש ת, א. **כאח**: אוהב ומנחם. 58 **סומך**... **הנופלים**: על פי תה' קמה, יד. 60 **ורבים**... **וקלים**: רבים וקלי רגלים, המיטיבים לרדוף (כעשהאל בן צרויה). 61 **בני**... **לי**: על פי שמ"ב יט, כג. **בני צרויה**: כינוי לאויב, צוררים. 62 **ענני**... **ענני**: על פי מל"א יח, לז. 63 **וביד**... **תנידני**: על פי תה' לו, יב. **תנידני**: תעשיני נע ונד. 64-65 **ארומך**... **לי**: על פי תה' ל, ב. **דליתני**: הגבתה אותי.

- פועל ישועות עמך מלט
 ואויבי* בי אל* תשלט
 מצר תצירני רני פלט
 אתה סתר לי
- 70 צדיק יי יושב בציון
 ורצה אויב לתתי ציון
 ואני עני ואביון
 יי יחשוב לי
- 75 קראתיה יי בכל לבי
 ויראה ורעד יבא בי
 ושבתני בשלום אל בית אבי
 והיה יי לי
- 80 ראה עוניי והצילני
 וריבה ריבי וגאלני
 שמע יי וחסני
 יי היה עוזר לי
- שאו מרום עיניכם ותנו תהלה
 אָשֶׁר הִסִּיר* זאת המַחֲלָה
 כִּי לָחֵם יוֹמָם וְלֵילָה
 דָּמַעְתִּי הִיתָה לִי
- 85

כ"י ל: אסיר

66 פועל ישועות: כינוי לקדוש ברוך הוא, על פי תה' עד, יב. עמך מלט: מיד צריו. 67 ואויבי... תשלט: כהצלת ימי הפורים ההם (אס' ט, א). 68-69 מצר... לי: על פי תה' לב, ז; פרצתי בקול שמחה, כשהגנת עלי מפני צר והיית לי למחסה. 70 צדיק יי: על פי תה' ה, יג. 71 לתתי ציון: לעשותי כציון על גבי קבר, להמיתני. 72-73 ואני... לי: על פי תה' מ, יח, הקדוש ברוך הוא יזכור אותי המעונה, התאב לישועתו. 74 קראתיה יי: על פי תה' פח, י. 75 ויראה... בי: על פי תה' נה, ו, משום כבודך וגדולתך. 76-77 ושבתני... לי: על פי בר' כח, כא. 78 ראה... והצילני: על פי תה' קיט, קנג. 79 וריבה... וגאלני: על פי תה' קיט, קנד. 80-81 שמע... לי: על פי תה' ל, יא. 82 שאו... עיניכם: על פי יש' מ, כו. 83 הסיר... המחלה: על פי שמ' כג, כה, כאן – הצילנו מצרה. 84-85 לחם... לי: על פי תה' מב, ד, וכונתו כאן שהצרות והבכי היו מנת חלקם מדי יום ביומו.

תבא תְּחַנְּתֶם לְפָנַי
 וְאֲנִי אֲשִׁיר בְּרַנְּנַי
 וְהִגִּינוּ לְבִי לְפָנַי
 ॥ צוּרֵי וְגוֹאֲ-לִי

90 **אַחַר** כָּל אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים
 בָּאוּ עֲלֵינוּ נְכָרִים וְצָרִים
 וְזֹאת סִפְרוֹהָ בְּנִים עִם הָאֲרִים
 בְּרוּךְ ॥ אֲשֶׁר הִפְלִיא חֲסֵדוֹ לִי

95 **נִרְאוּ** וְנִגְלוּ עֲלֵינוּ בְּיוֹם רְבִיעִי
 בָּאוּ לְעַקוֹר דָּת שְׁעִשׂוּעִי
 וְגַמְרוּ לְקַחַת אֶת כָּל יְגִיעִי
 כָּל מַחְשְׁבוֹתַם לִי

100 **יַעֲבְרוּ** אֲנִיּוֹת כְּזֹה וְכִזֶּה
 לְכָרוֹת עַמִּי הַרְּזָה
 וַיֹּאמֶר ॥ מִי עָשָׂה אֶת הַדְּבָר הַזֶּה
 וְגַם אֲמָה לֹא הִגְדַּת לִי

אֲסַפֵּר אֶפְרָסֶם אֱלוֹ הַנְּסִים
 אֲשֶׁר עָשָׂה ॥ בְּפָרִיצִים

86 **תבא**... **לפניך**: על פי תה' קיט, קע. 87 **ואני**... **ברנניך**: ראו תה' נט, טז. 88-89 **והגינו**... **וגואלי**: על פי תה' יט, טו. **הגינו לבי**: מחשבותיי. 90 **אחר**... **הדברים**: אחרי כל השמועות וההכנות; על פי סיפור המגילה – "אחר הדברים האלה" (אס"ב, א), ובעקבות פיוט המי כמוך' של ריה"ל לשבת זכור. 91 **באו עלינו**: באו לכלותנו. **נכרים וצרים**: האויבים. 92 **וזאת**... **הורים**: יספרו את סיפור המעשה מדור לדור מראשיתו ועד סופו הטוב. 93 **ברוך**... **לי**: על פי תה' לא, כב. 94 **נראו**... **רביעי**: הוא היום שבו נראו לראשונה ספינות האויב באופק. 95 **דת שעשועי**: כינוי פייטני לתורה, על פי מש' ת, ל. 96 **כל יגיעי**: על פי הושע יב, ט, כל רכושי ויגיע כפיי. 97 **כל**... **לי**: על פי איכה ג, ס, בכוונה לפגוע בי. 98 **כזה וכזה**: על פי שמ"ב יא, כה, כאן – כמות רבה. 99 **הרזה**: הדל. 100 **מי**... **הזה**: על פי בר' כא, כו, ומשתמע משאלה זו האיסור שבדבר, בבחינת 'אוי לו'. 101 **וגם**... **לי**: שם, לא גילית לי את כוונותיך. 102 **אספר**... **הנסים**: אפרסם ברבים. 103 **פריצים**: כינוי לאויב.

וְהוּא עוֹמֵד בֵּין הַהֲדָסִים
כִּי רַבִּים לוֹחֲמִים לִי 105

כ"ל: ל: לחרב
בְּשֵׁנַת אוֹר הַבֶּקֶר
בָּאוּ אֲדוּם בְּתָרֵב* לְדַקֵּר
וַיִּי הַשְּׁקִיף מִשְׁמַיִם וּבִיקֵר
לְמַעַן יִיטֵב לִי

רְאִינוּ קֶצֶת מֵהֶם יוֹם חֲמִישִׁי 110
וַחֲשׂוּבוּ* לְהַתְּרִיב מְקוֹם מְקַדְּשִׁי
וַיִּי פְּדָה בְּשָׁלוֹם נַפְשִׁי
מִקְרוֹב לִי

כ"ל: וחשב

הָמוּ עָלֵינוּ רַבִּים בְּיוֹם שְׁשִׁי 115
וַיְבֹאוּ כְּצַפְעוֹנֵי לְהַפְרִישִׁי
וַיִּי בְּסוּמְכֵי נַפְשִׁי
הִנֵּה אֱלֹהִים עוֹזֵר לִי

מְרוֹמֵם עַל כָּל יַתְבָּרָךְ וַיִּתְעַלָּה 120
מֵה הוֹסִיפוּ בְּיוֹם שַׁבַּת הַנִּפְלָה
וְכָל רוֹאֵיו יֵאמְרוּ: הַפְּלֵא וְפָלֵא
וְכָל אֲשֶׁר אָתָּה רוֹאֶה לִי

בְּרוּךְ יְיָ אֲשֶׁר לֹא נִתְּנָנוּ טָרֶף
וַחֲסִדֵּי תַמִּיד מַעֲמָנוּ אֶל יָרֵךְ

104 והוא... ההדסים: עטור תהילה ומשגיח על עמו, על פי זכ' א, ח. הדסים: כינוי לישראל. 105 כי... לי: על פי תה' נ, ג. לי: בשבילי. 106 בשנת... הבקר: שנת ה'בקר' היא שנת ש"ב (1541). 107 באו... לדקר: באו חילות האויב לפגע. 108 ויי... וביקר: ה' הביט ממקום משכנו וראה ופיקח. 109 למען... לי: על פי בר' יב, יג. 110 ראינו... חמישי: למחרת היום. 111 מקום מקדשי: על פי יש' ס, יג, וכוונתו כאן לבית הכנסת. 112 פדה... לי: על פי תה' נה, יט. 114 המנו... ששי: נראו בהמוניהם. 115 כצפעוני להפרישי: על פי מש' כג, לב, באו להמיתו כקמת הנחש בארסו. 116-117 ויי... לי: על פי תה' נד, ו, הקדוש ברוך הוא הוא סומך נפשי ובא לעזרי. 119 ביום... הנפלה: שהוא שונה מיתר ימי השבוע, וכוונתו ליום שבו עגן כל הצי מול העיר. 120 וכל... ופלא: כל ראינו ישתוממו. הפלא ופלא: על פי יש' כט, יד. 121 וכל... לי: על פי בר' לא, מג, וכל זאת הוא עשה לי לישועה. 122 ברוך... טרף: על פי תה' קכד, ו.

<p>כ”ל: ירף בכה”י מנוקד רואי</p>	<p>וַיֹּאמֶר הַחִיל אֶל הַמֶּלֶךְ הָרָף* כָּל רוּאִי* יִלְעִיגוּ לִי</p>	<p>125</p>
	<p>נִפְשֵׁי בְכָפֵי אֲשִׁים תְּמִידִי מִפְּנֵי עֲשׂוֹ לְשָׂכִים לְצַדִּי וְשִׁבְעַת כְּבָשׂוֹת תִּקַּח מִיָּדִי בְּעֵבֶר תִּהְיֶה לִּי</p>	
	<p>רְחוּם רַחֵם עַל עַם כְּמֵהֵם וְרֵאָה עֲמָךְ נוֹהֵים וְרוֹהֵים וְאַבּוֹאָה אֶל מִזְבַּח אֱלֹהִים לְדוֹד שְׂמַחְתִּי בְּאוֹמְרִים לִי</p>	<p>130</p>
<p>כ”ל: וירדו כ”ל: החישה</p>	<p>בָּאוּ וְעַדוּ* בְּיוֹם רֵאשׁוֹן אָדוּם וְכָל נִינֵי דִישׁוֹן וְנָטוּ עֲלֵינוּ כְּנֶהַר פִּישׁוֹן אֲחִישָׁה* מִפֹּלֵט לִי</p>	<p>135</p>
	<p>יּוֹם לְיוֹם יִבְיַע אוֹמֶר וְכָלִי קָרֵב עָלַי גּוֹמֶר עָלַי כָּל יוֹם אוֹיֵב יִזְמֶר בְּכֶסֶף מָלֵא יִתְנַנֶּה לִּי</p>	<p>140</p>

124 **ויאמר**... הרף: אולי כוונתו שאנשי הצבא יעצו למלך לחדול (משום תנאי מזג האוויר הקשים). 125 **כל**... לי: על פי תה' כב, ח. 126 **נפשי**... **תמיד**: על פי תה' קיט, קט, אני בסכנה תמידית. 127 **עשו**: כינוי לאויב הנוצרי, המבקש להרחיקם מדתם ולפגוע בהם. **לשכים לצדי**: על פי במ' לג, נה, וכוונתו שהוא לזכרנים. 128-129 **ושבעת**... לי: על פי בר' כא, ל, בתפילתי אהיה כמקריב קרבנות למען תצילני; ואולי כיוון לתפילות העמידה בשבת שיש בהן שבע ברכות. 130 **רחום**: כינוי לקדוש ברוך הוא, על פי שמ' לד, ו. 131 **נוהים ורוהים**: פוחדים. 132 **ואבואה**... **אלהים**: על פי תה' מג, ד, לבית הכנסת. 133 **לדוד**: דוד – כינוי לקדוש ברוך הוא, על פי שה"ש ה, ו. **שמחתי**... לי: על פי תה' קכב, א, שמחתי כשנתבשרתי על הנס. 134 **באו**... **ראשון**: ירדו לחוף בהמוניהם. **באו ועדו**: באו ועברו. 135 **אדום**... **דישון**: עשיו וצאצאיו (ראו בר' לו), וכוונתו לאויב הנוצרי ולנספחים אליו. 136 **ונטו**... **פישון**: הקיפום, כאותו נהר קדום של סיפור בר' (בר' ב, יא). 137 **אחישא**... לי: על פי תה' נה, ט. 138 **יום**... **אומר**: על פי תה' יט, ג, יום ירדוף יום. 139 **וכלי קרב**: על פי קה' ט, יח. **עלי גומר**: על פי תה' נז, ג, כאן – גומר בלבו להשמידני. 140 **עלי**... **זמר**: אפשר לבארו כלשון נגינה שהיא לעג ושחוק (איכה ג, יד), ואפשר שכוונתו קיצוץ וזמירה – פגיעה פיזית. 141 **בכסף**... לי:

- שְׁתוּ מִי נְהַר אֵל חֲרָאשׁ**
אֲנָשִׁים וְנָשִׁים וְטָף וְכָל פָּרֶשׁ
וְאַתָּה יי אֵל* תִּתְחַרֵּשׁ
אֶקְרָא אֵל יי בְּצַר לִי 145
- כך מנוקד בכה"י (למנוע קריאה בצירי: 'אל')
- לֹנוּ שָׁם אָדוּם בְּכָל סְבִיבֵי**
וְלִבֵּי יַחִיל בְּקִרְבֵּי
וְאִימוֹת מְנוֹת יְבָא בֵי
אֵל* יִשְׁמְחוּ אוֹיְבֵי לִי
- כך מנוקד בכה"י (למנוע קריאה בצירי: 'אל')
- מִשָּׁם נָסְעוּ לְמַעַן אֵל חֲאמָה** 150
וַיִּי הַפִּיל עֲלֵיהֶם תְּרַדְמָה
וַיִּשְׁימֶם כְּצַבִּיִּם כְּעַמּוֹרָה וְכֶאֱדָמָה
וַיֵּצֵא הַשָּׂדֶה וַיִּצְדָּה לִי
- כ"י ל: העביר
- הָעֵבֶר* תְּרַפְתִּי אֲשֶׁר יְגוֹרְתִי** 155
כִּי מִפְּנֵי אוֹיֵב זָחַלְתִּי
כָּל הַיּוֹם פָּחַד פְּחַדְתִּי
וְלִילָה וְלֹא דוֹמְיָה לִי
- כ"י ל: ליתא
- הַיּוֹם אֲשֶׁר חָשַׁב לְהוֹרִיד* כָּל אַבְנֵי בִּלְסָקְרָאוֹת**
וְלַהֲחָרִיב הָעִיר מְכֹל פְּאוֹת

על פי בר' כג, ט, וכוונתו כי כל פגיעה קשה היא ובמחיר מלא'. 142 **שתנו... נהר:** על פי יר' ב, יח. **אל חראש:** שם מקום, שם, בשפך הנהר ירד האויב מספינות המלחמה. 143 **אנשים... וטף:** על פי יר' מ, ז, וכוונתו כאן לילדי האויב ולנשותיו, שהצטרפו למסע. 144 **אל תחרש:** על פי תה' כח, א. 145 **אקרא... לי:** על פי תה' יח, ז. 146 **לנו:** לשון חנייה ולינה. **בכל סביבי:** על פי רש"י לאיוב ל, יח, הקיפו ונצמדו כמלבוש. 147-148 **ולבי... בי:** על פי תה' נה, ה. 149 **אל... לי:** על פי תה' כה, ב. 150 **משם נסעו:** על פי במ' כא, יב. **למען אל חאמה:** ששם עצרו במסעם הרגלי לעבר העיר. 151 **וי... תרדמה:** על פי בר' ב, ב. כא. 152 **כצבויים... כאדמה:** הכתוב על פי דב' כט, כב, וההקשר על פי בר' יד – הכם מכה ניצחת כבמלחמת אברהם בחמשת המלכים וכמהפכת סדום ועמורה, שבסיפור בר'. 153 **וצא... לי:** על פי בר' כז, ג, כאן – לכדם כלכוד חיה בשדה. 154 **העבר... יגורתי:** על פי תה' קיט, לט. 155 **זחלתי:** (איוב לב, ו) נתייראתי מאוד. 156 **פחד פחדתי:** על פי איוב ג, כה. 157 **ולילה... לי:** על פי תה' כב, ג, לא היה לי מנוח. **חשב:** זמם. **אבני בליסטראות:** נשק כבד (תותחים). 159 **מכל פאות:** מכל עברי העיר.

160 וְהִנֵּה כְּגִבּוֹר יִצָּא אֱלֹהֵי הַצְּבָאוֹת
וַיֹּאמֶר חֲלִילָה לִּי

צָר וְאוֹיֵב בָּא לְרֹאס תַּאפּוּרָה
וְסַבֵּב אֶת הָעִיר לְהִיּוֹת שְׂמוּרָה
וַיִּי אָמַר אֶדְרוֹךְ אוֹתוֹ כַּפּוּרָה
כִּי הִיִּיתָה עֲזָרְתָה לִּי 165

רָאָה הָעִיר וַיִּבְזֶז כָּל יְגִיעֵי
הָעַל זֹאת בָּאוּ כָּל חִילֵי וּמַסְעֵי
וַאֲנִי אֲגִילָה בְּאֵלֵהֶי יִשְׁעֵי
הָאֵל הַנוֹתֵן נְקָמוֹת לִי

170 פִּירָאדוֹר קָרָא לְעֵמוֹ יוֹם שְׁנֵי
הָעִיר וְכָל אֲשֶׁר בָּהּ שְׁלִי הִיא וּמְנִינִי
הַבְּנִים בְּנֵי וְהַבְּנוֹת בְּנוֹתֵי וְהַצָּאן צֹאנֵי
וְכָל אֲשֶׁר אֵתָה רֹאָה לִי

תַּאבְתִּי לִישׁוּעָתְךָ יי
וַאֲלִיךָ נְשֹׂאתִי אֶת עֵינֵי
שְׁפַכְנֹו שִׁיחָה נְעָרֵי וְזִמְיֵי
אֵל יי בְּצָרְתָה לִי 175

160 **כגבור יצא**: על פי יש' מב, יג. 161 **ויאמר**... **לי**: על פי בר' מד, יז, לא ולא! – דברי הקדוש ברוך הוא.
162 **צר**... **בא**: על פי איכה ד, יב. **לראס תאפורה**: שם החלו להקים מצור על העיר. 163 **וסבב**... **העיר**:
על פי יהוש' ו, טו, כיתר את העיר. 164 **אדרוך**... **כפורה**: על פי יש' סג, ג, ארטש אותו (את האויב) כדריכת
הענבים. 165 **כי**... **לי**: על פי תה' סג, ח. 166 **ויבז**... **יגיעי**: על פי תה' קט, יא, הביט בבזז בעיר ובכל אשר לה.
167 **העל זאת**: על שום כך (עמ' ח, ח). אפשר שהלשון כאן על דרך החיווי ואפשר שהיא מבטאת רהב וזלזול.
חילי ומסעי: החיל והצי. 168 **ואני**... **ישעי**: על פי חב' ג, יח. 169 **האל**... **לי**: על פי תה' יח, מת. 170 **פיראדור**:
[=אנפראדור, מצביא, מגן]. **יום שני**: במהלך המצור. 171 **העיר**... **בה**: על פי יהוש' ו, יז, העיר וכל הרכוש יהיו
לי לשלל. 172-173 **הבנים**... **לי**: על פי בר' לא, מג, כל הנפש שבי לי, והכול שלי הוא. 174 **תאבתי**... **יי**: על פי
תה' קיט, קעד. 175 **נשאתי**... **עיני**: על פי תה' קכג, א, בתחינה. 176 **שפכנו שיחה**: ראו תה' קמב, ג, בתפילה.
177 **אל**... **לי**: על פי תה' קכ, א, פנינו אל ה' בעת צרה.

כ"י ל: נדיבים(?)

יְעֲצוּהוּ יוֹעֲצָיו שָׂרִים * וְשׁוֹעִים
מָחַר גִּלְגָּל בְּעִיר תּוֹקְעִים וּמְרִיעִים
בְּקָרוֹב עָלַי מְרִיעִים 180
לְאָכֹל אֶת בֶּשָׂרִי צָרִי וְאוֹיְבֵי לִי

כ"י ל: ובפרשיו

חָשַׁב לְלִכּוֹד הָעִיר בְּגִאֲוֹתָו
בְּרָכְבוֹ וּפְרָשָׁיו * וּמְרַכְבָּתוֹ
וּגְזָרָה עוֹמֶדֶת לְעוֹמָתוֹ 185
וְהָיָה יי לִי

אָבֹד טוֹב זָבַדְנִי אֱלֹהִים
וְאוֹיְבֵי חֲרָדִים וְתַמְהִים
וְאֲנִי כְזִית רַעְנָן בְּבֵית אֱלֹהִים
חֲבָלִים נָפְלוּ לִי

קָרוֹב יי לְנִשְׁבְּרֵי לֵב 190
וְלֹא נָתַן עִמּוֹ בְּיַד עַרְלֵי לֵב
וְאֲנִי תַמִּיד אוֹדָה בְּכָל לֵב
עָזִי וְזַמְרַת יְהוָה יְהִי לִי

כ"י ל: מעון(?)

אֲוֹסְפוֹ יַחַד כָּל עֲדָתִי 195
בְּמִקְדָּשׁ מְעוֹנוֹ * בֵּית תַּפְלְתִּי
וַיֵּאמְרוּ יי סִלְעֵי וּמִצֻּדְתִּי
וּמִפְלְטֵי לִי

178 שרים ושוועים: נכבדים. 179 תוקעים ומריעים: בתרועות מלחמה ותרועות מנצחים. 180-181 בקרוב... לי: על פי תה' כז, ב, להרגני כחיית טרף. 183 ברכבו ופרשיו: על פי שמ' יד, יז. 184 וגזרה... לעומתו: ה' גזר עליו לחובה. 185 והיה... לי: על פי בר' כח, כא, בעזרי. 186 זבד... אלהים: על פי בר' ל, כ. 187 ואויבי... ותמהים: המומים מעצמת מפתלם. 188 ואני... אלהים: על פי תה' נב, י, תיאור ציורי של ישראל. 189 חבלים... לי: על פי תה' טז, ו, שפר גורלי. 190 קרוב... לב: על פי תה' לד, יט. נשברי לב: כינוי לישראל. 191 ערלי לב: כינוי לגויים, על פי יר' ט, כה. 192 אודה... לב: על פי תה' ט, ב. 193 עזי... לי: על פי תה' קיח, יד, דברי הלל לקדוש ברוך הוא. 194-195 אוספו... תפלתי: כל בני הקהילה נתאספו בבית הכנסת להתפלל להצלחם. בית תפלתי: על פי יש' נ, ז. 196-197 יי... לי: על פי תה' יח, ג.

בְּכִינוּ בְּכֶשֶׁרוֹן לֵב וּבְכוֹשֶׁר
וְנִדְרֵנוּ צְדָקָה בְּיוֹשֶׁר
וְשִׁמְרֵנוּ בְּדַרְךְ הַזֶּה אֲשֶׁר 200
אֲנֹכִי הוֹלֵךְ וְנִתֵּן לִי

גְּדֹלוֹ אֲגִיד לְעֵינֵי הָעַמִּים
יוֹם בָּאוּ* אָדוֹם אֱלֹמִים אֱלֹמִים
וְעַתָּה זֶה שְׁלֹט* פְּעָמִים 205
אֲשֶׁר שָׁמַע אֱלֹהֵי לִי

כ"ו ל: בוא

כ"ו ל: שלש זה

דְּרִשְׁתִּי אֶת יי וְעַנֵּנִי
וּמְכַל מַגְרוּתִי הֲצִילֵנִי
אֲרוּמְמָךְ יי כִּי דָלִיתִנִי
וְלֹא שִׁמַּחְתָּ אוֹיְבֵי לִי

הַקִּיפוּנֵי סִבְבוּנֵי יי בּוֹגְדֵיךְ 210
וְהִטִּיחוּ דְבָרִים נִגְדֵיךְ
וְאֵנִי אֲרַגֵּן לְבַקֵּר חֲסֵדֵךְ
כִּי הָיִיתָ מְשֻׁגָּב לִי

וְהִי בְיוֹם הַשְּׁלִישִׁי
נִגְלָה עָלַי מִמְּעוֹן קִדְשִׁי 215
וְצַעַקְתִּי אֵלָיו בְּמִיטֵב רַחֲשִׁי
וְאֵנִי קָרַבְתָּ אֱלֹהִים לִי

198 בכינו... ובכושר: בכינו והתחננו לקדוש ברוך הוא בלב שלם וכשר. 199 צדקה: גמילות חסדים. 200-201 ושמרני... לי: על פי בר' כ, כח, הגן עלי והצילני מכל התלאות האלה. 202 גדלו... העמים: אפרסם את מעשה הנס ברבים. לעיני העמים: על פי דב' ז, ו. 203 אלומים אלומים: ראו בר' לז, ז, וכוונתו כאן – גדודים גדודים. 204 זה... פעמים: במ' כד, י, וכוונתו לשלוש מתקפות הספרדים על אלג'יר (ראו במבוא). 205 אלהי לי: על פי מל"א ה, יח. 206-207 דרשתי... הצילני: על פי תה' לד, ה. 208-209 ארוממר... לי: על פי תה' ל, ב. דליתני: הגבתה אותי. 210 הקיפוני סבבוני: ראו תה' כב, יז. בוגדיך: עובדי עבודה זרה. 211 הטיחו... נגדך: השמיעו דברי לעג כלפיך. 212-213 ואני... לי: על פי תה' נט, יז, אספר בכל בוקר ברנה ובזמרה את חסדך, כי ביום צר לי היית לי למחסה. 214 ויהי... השלישי: על פי שמ' יט, טז – כאן הוא יום מפלת האויב, יום הנס. 215 נגלה... קדשי: ראו זכ' ב, יז. 216 וצעקתי אליו: קראתי בקול. במיטב רחשי: בתפילה ובדברים נאים הבאים מהלב, ראו תה' מה, ב. 217 ואני... לי: על פי תה' עג, כח.

- כ"ו ל: עליו רידידי
- 220 זְכַר חֶסֶדוֹ וְאַמּוֹנָתוֹ דִּוְדִי
וְלֹא גָלָה עָלַי יְדִידִי*
וְאַתָּה יי הַפְּכֶתָּ מִסִּפְדִי
לְמַחֹל לִי
- 225 חֲמוּל עַל עֲנִיִּים וְאַבְיוֹנִים
בְּיַדִּי אֲדוֹנִים קָשִׁים מְשׁוּנִים
כִּי חֲרַבְתֶּם שְׂמַעְתִּי כְּקוֹל פְּעֻמוֹנִים
לְשִׁמְעַ אֹזֶן יִשְׁמָעוּ לִי
- 230 טָרָם מִכָּה הַקְּדִים רְפוּאָה
יי אֱלֹהִים כִּי גָאָה גָאָה
לְךָ לְאֵדוֹם וְקָרָא אֶת הַקְּרִיָּאָה
הַזְּבָחִים וּמִנְחָה הַגִּשְׁתֶּם לִי
- 230 יְהִי אַחֲרִיתוֹ לְהַכְרִית
כִּי הִפִּירוּ דָּת וּבְרִית
וְהִמְטִיר עָלֶיהָ אֵשׁ וְגִפְרִית
יי בְּעֻזְרִי לִי

218 זכר... ואמונתו: על פי תה' צח, ג. דודי: כינוי לקדוש ברוך הוא, על פי שה"ש ו, ג. 219 ולא... עלי: לא עזבני ולא נסתר ממני. ידידי: כינוי לקדוש ברוך הוא. 220-221 הפכת... לי: על פי תה' ל, יב, שינית גורלי. 222 עניים ואביונים: כינוי לישראל בגלותם, על פי יש' מא, יז. 223 בידי... קשים: על פי יש' יט, ד, ביד נוגש אכזר. משונים: צ"ל מעונים, וכונתו שישראל מעונים כעבדים הנתונים בידי אדונים אכזרים. 224 כי... פעמונים: שמעתי קול חזק של שקשוק החרבות. 225 לשמע... לי: על פי תה' יח, מה, נמשך מהטור הקודם. 226 טרם... רפואה: על פי ש"ברא הקדוש ברוך הוא רפואה למכה", מגילה יג ע"ב, והשוו "טרם מכה ציץ רפואה פרח", ריה"ל, מ'י כמוך' לשבת זכור. 227 כי... גאה: על פי שמ' טו, א, יצא בגאון אל מול אויבי ישראל. 228 וקרא... הקריאה: על פי יונה ג, ב; כאן – קריאת גירוש. 229 הזבחים... לי: על פי עמ' ה, כה, והה"א היא ה"א השאלה. במקור רצונו לומר שאין הקדוש ברוך הוא חפץ בזבח ובמנחה, ואילו כאן הזבח והמנחה הם סמל לנאמנות לקדוש ברוך הוא. כאן השאלה היא שאלה רטורית המופנית לאויב, שאינו נמנה עם נאמני הקדוש ברוך הוא. 230 יהי... להכרית: תה' קט, יג. 231 הפירו... וברית: ראו יש' כד, ה. 232 והמטיר... וגפריית: על פי בר' יט, כד, וכונתו לומר שחיילי האויב נפגעו בשוגג מהאש שנורתה לעבר העיר. 233 יי... לי: על פי יש' ג, ז; יד אלוהים הייתה בדבר.

כ”ו ל: פה; פה

כי סױ רְשַׁע וּפִי* מְרַמָּה
 בָּאוּ בְּחִזְקָמָה וּבְעֶרְמָה 235
 וַיִּי חָרָה אַפּוֹ עֲלֵיהֶם בְּחִמָּה
 זֹאת הֵיטָה לִי

לי קוּ רְשָׁעִים לְאַבְדָּנִי
 וְעַד עֵתָה שְׁטוּם יִשְׁטַמְנִי 240
 עַל הַבְּכוּרָה אֲשֶׁר מְכַרְנִי
 מְכָרָה כִּיּוֹם אֶת בְּכוֹרְתָךְ לִי

כ”ו ל: והנהלאה

מי שָׁמַע כְּזֹאת וּמִי רָאָה
 אֶת הַיָּד הַנִּפְלְאָה וְהַנּוֹרָאָה
 לְשִׂאֲרֵית הַצּוֹלְעָה וְהַנֶּאֱלָאָה* 245
 כִּי אָשַׁב בְּחֶשֶׁךְ יי אֹזֶר לִי

נַעַר הֵייתִי גַם זְקֵנְתִי
 וְנִס כָּזָה לֹא רָאִיתִי
 זַעַף יי אֲשָׂא כִי חֲטָאתִי
 כִי נִפְלָתִי קִמַּתִּי לִי

סִמֵּר בְּשָׂרֵי מִפְתַּח אָחִי עָרִיצִי 250
 וּמִבְטָן עָלַי פִּשְׁעֵי וְלוּחֲצִי
 וְנִס מוֹאֵב צִיר רְחֲצִי
 שִׁיחוֹת כָּרוּ לִי

234 כִּי... **מרמה**: על פי תה' קט, ב. 235 **באו**... **ובערמה**: באו בתחבולות. 236 **ויי**... **בחמה**: ראו יש' מב, כה.
 237 **זאת**... **לי**: על פי תה' קיט, נו. **לי**: לטובתי. 238 **לי**... **לאבדני**: על פי תה' קיט, צה. 239 **ועד**... **ישטמני**:
 מאז ברכת יצחק ליעקב (ראו בר' כז, מא). 240 **על**... **מכרני**: בנייד עדשים (בר' כה, לד). 241 **מכרה**... **לי**:
 על פי בר' כה, לא, כאז כן היום. 242 **מי**... **ראה**: על פי יש' סו, ת. 243 **היד**... **והנוראה**: יד ה'. 244 **לשארית**...
והנאלאה: על פי מיכה ד, ז, לעמו המיוסר. **והנאלאה**: צ"ל והנהלאה. 245 **כי**... **לי**: על פי מיכה ז, ת, כאשר
 אני שרוי במצוקה ה' יגאלני. 246 **נער**... **זקנתי**: על פי תה' לז, כה. 248 **זעף**... **חטאתי**: על פי מיכה ז, ט.
 249 **כי**... **לי**: על פי מיכה ז, ת, נפלתי על שום חטאי ונושעתי. 250 **סמר**... **מפתח**: על פי תה' קיט, קכ. **אחי**
עריצי: הוא עשיו, כינוי לאויב. 251 **מבטן**... **ולוחצי**: אחי עשיו ומעשה הרמיה מלווים אותי מבטן אמי. **ולוחצי**:
 כינוי לעשיו, הוא האויב. 252 **מואב ציר רחצי**: על פי "מואב סיר רחצי", תה' ס, י; והחליף בדרך החידוד 'סיר'

עֵינֵי כָלוּ לִישׁוּעָתְךָ
 255 וְרָאָה אֲדוֹם הַפֶּרוֹ תוֹרְתְךָ
 וְאֵנִי בְרוֹב חֲסִדְךָ אָבָא בֵיתְךָ
 שְׁעָרֵי צְדָק פִּתְחוּ לִי

פְּלָאֵי פְּלֹאוֹת הָרָאָנוּ יי
 260 בְּחִנּוֹת עָלֵינוּ קִיסָר רֹאשׁ שׁוֹטְנֵי
 זְכוֹר זֹאת אוֹיֵב חֲרָף יי
 כּוֹרְתֵי בְרִיתֵי חֲסִידֵי אֶסְפוּ לִי

צָרוֹת רְבוֹת צָרְרוּנִי
 265 בְּרֹאוֹת חֲרָב וְכִידוֹן וְשָׁרְיִין יִלְהַטְנִי
 וַיֵּאמֶר יי אֶעֱנֶהוּ עֵת יִקְרָאֵנִי
 לְאֲבֹדְנִי רְשָׁעִים קוּה לִי

קָרְבוּ רוֹדְפֵי כְּאֵשׁ בְּתוֹךְ שְׂבִיבִים
 וַיִּי הִזְיֵל עֲלֵיהֶם רְבִיבִים
 מִן שְׂמַיִם נִלְחַמוּ הַכּוֹכְבִים
 יי בְּגִבּוֹרִים יִרְדּוּ לִי

270 **רְאֵה אוֹיְבֵי וְצָרֵי כִי רַבּוּ**
 וְחַנּוּם מִחֲשָׁבוֹת עָלֵי חֲשָׁבוּ

ב'ציר', שהוא לשון כאב. 253 **שיחות**... לי: על פי תה' קיט, פה, כרו בורות להיות לי לפח ולמוקש. 254 **עיני**... **לישועתך**: על פי תה' קיט, ככג. 255 **הפרו תורתך**: על פי תה' קיט, ככג. 256 **ואני**... **ביתך**: על פי תה' ה, ח, אבוא לחסות בצלך. 257 **שערי**... לי: על פי תה' קיט, יט. 258-259 **פלאי**... **שוטני**: נסים גדולים הראה לנו ה' בשעה שהאויב הגדול מכולם צר על העיר. **פלאי פלאות**: על פי ברכות נו ע"ב. **הראנו יי**: על פי דב' ה, כא. 260 **זכור**... יי: על פי תה' עד, יח, זכור לו לרעה. 261 **כורתני**... לי: על פי תה' נ, ה, היאספו יחדיו כל יראי ה'. 262 **צרות**... **צרונוני**: צרות רבות באו עלי. 263 **חרב**... **ילהטני**: יבהיקו מולי. 264 **אענהו**... **יקראני**: על פי תה' צא, טו. 265 **לאבדני**... לי: על פי תה' קיט, צה. 266-267 **קרבו**... **רביבים**: קרבו אליו מאוד, עד שכמעט שהרגוני באש זעמם, אך גשמי הזעף שפקדו אותם סיכלו מזימתם וכיבו את האש הזאת. **קרבו רודפי**: על פי תה' קיט, קג. **כאש**... **שביבים**: ראו דנ' ג, כב. **רביבים**: כוונתו לגשמי זעף. 268 **מן**... **הכוכבים**: על פי שופ' ה, כ. 269 **יי**... לי: על פי שופ' ה, יג. **ירד**: לשון שלטון ורודנות. 270 **ראה אויבי**: על פי תה' כה, יט. **וצרי**... רבו: על פי תה' ג, ב. 271 **מחשבות**... **חשבו**: על פי יר' יא, יט, מזימות.

הָשֵׁב עֲלֵיהֶם כְּפָעַלְם אֲשֶׁר שָׁגַבּוּ

פִּשְׁעֵי אֵל * תִּזְכּוּר כְּחִסְדְּךָ זְכוּר לִי

כך מנוקד בכה"י (למנוע קריאה בצירי: 'אל')

שֹׁמֵר תָּם וְרָאָה יִשְׂרָאֵל

כִּי חָנוּ עֲלֵיהֶם אָדוּם וְכָל טַפְסָר 275

אָז אָמַרְנוּ הִיד יִי תִקְצַר

כִּי תִבֵּל וּמְלוּאָה לִי

תְּשׁוּעָה זֹאת לְדוֹר אַחֲרוֹן נִכְנָה

בְּהִתְאַנֵּף אָדוּם מְכַל פְּנָה

וְאַנְיוֹת תְּרִשִׁישׁ כְּבָרְאֲשׁוֹנָה 280

יִקּוּ אֵיִים לִי

אֲכַלּוּ רַעִים * שְׁתוּ וְשָׂרוּ חֲבָרִים

וַיְמִי פִירָאדוֹר זָכְרוּ לְדוֹר דּוֹרִים

יְהַלְלוּ אֵת יִי זְקִנִים עִם נְעָרִים

אֲלֵהֶיךָ צִיּוֹן הַלְּ-לִי 285

בכה"י מנוקד רעים לציון תנועת e

בְּטַחוּ בַּיִי צוּר כָּל עוֹלָמִים

וְשִׁמְחוּ עִמִּי בְּאֵלוֹ הַיָּמִים

בְּאַרְבַּעָה בְּמִרְחָשׁוֹן רְשׁוּמִים

בְּבִקְרָה בְּבִקְרָה יַעִיר לִי

272 השב... כפעלם: ראו מש' כד, יב. אשר שגבו: על פי דב' ב, לו. שגבו: רבו. 273 פשעי... לי: על פי תה' כה, ז, מחל על עוונותי בחסדך. 274 שמר... ישר: על פי תה' לז, לז; 'תם' ו'ישר' – כינויים לישראל. 275 חנו עליהם: על פי יר' ג, כט, צחו עליהם. אדום... טפסר: האויב ופקידים מטעמו. 276 היד... תקצר: על פי במ' יא, כג. 277 כי... לי: לה', על פי תה' ג, יב. 278 לדור... נכונה: תיזכר לעד, כדרך ריה"ל, 'מי כמוך' לשבת זכור. 279 בהתאנף... פנה: כשהאויב תקף בחרון אף מכל עבר. 280-281 ואניות... לי: על פי יש' ס, ט – היגד דו משמעי: אפשר לבארו על פי הכתוב המקראי כבשורת גאולה (והוא נראה ביותר); אך אפשר גם שכוונתו לומר שהאניות תקפו הפעם כבפעמים קודמות, ויושבי העיר (המשולים ליושבי איים) ציפו לישועת ה'. 282 אכלו... חברים: על פי שה"ש ה, א, נהגו כמנהג פורים; והשוו' מי כמוך לריה"ל. 283 וימי פיראדור: את הנס של הימים ההם. לדור דורים: על פי יש' נא, ח, זכרו לעד. 284 יהללו... יי: על פי תה' קמח, א, זקנים... נערים: על פי תה' קמח, יב. 285 אלהיך... הללי: על פי תה' קמז, יב. 286 בטחו... עולמים: על פי יש' כו, ד. 288 בארבעה במרחשון רשומים: יום הנס, הוא פורים שני. 289 בבקר... לי: על פי יש' ג, ד, רמז למתקפה ההיא שהחלה עם שחר וממנה נשע ישראל, ורמז לשנת הנס.

290 **רְחוּם רַחֵם וְשַׁלַּח צְרוּר הַמּוֹר**
וְתִשְׁמֵד אוֹיְבֵינוּ הַחַל וְגִמּוֹר
פֶּן יִתְפָּאֵר יִשְׂרָאֵל עָלַי לֵאמֹר
יָדִי הוֹשִׁיעָה לִּי

295 **הִקָּם אֶת סוֹכַת נְפִילְתִּי**
וְהִצְמִיחַ צֶמַח יְשׁוּעָתִי
וְאֵז יִנְקוּם אֶת נַקְמָתִי
אֵל תִּשְׁמָחִי אוֹיְבֵתִי לִי

300 **מִי כְמוֹךָ בְּאֵלִים !!**
וְלָכֵן אֲשִׁיר שִׁיר חֲדָשׁ בְּרַנְנִי
וְכֵה לְחַי עִם לְוִי וְכֵה־נִי
נְאֻם !! לָכֵן חֲכֹנוּ לִי

305 **בָּבֶם* צַעִיר צַעִירִי הַתְּלִמִּידִים**
לְפָרְנֶס* הַנֶּס בֵּין חֲבֵרִים וְדוֹדִים
וְשָׁמְעוּ אֶתְם וְאָמְרוּ מוֹדִים
לְשׁוֹן לְמוֹדִים !! אֱלֹהִים נָתַן לִי

נְסִים גְּדוֹלִים וְנוֹרָאִים
אֶתְאֲנוּ לְחַלּוֹת בְּכָל יוֹם בְּאֵים

כ"ו: ל: בא

כ"ו: ל: לפרסם

290 **צרוּר המור:** על פי שה"ש א, יג, וכוונתו כאן למלך המשיח. 291 **ותשמיד ... וגמור:** האבד את כל אויבי ישראל והשלם את המלאכה. 292-293 **פן ... לי:** על פי שופ' ז, ב, פן יזקוף ישראל את הניצחון ליד בשר ודם. 294 **הקם ... נפילתי:** על פי עמ' ט, יא, קרב את הגאולה. 295 **והצמיח ... ישועתי:** הבא את ימות המשיח. 296 **ינקום ... נקמתי:** על פי יר' נא, לו. 297 **אל ... לי:** על פי מיכה ז, ח. 298 **מי ... יי:** על פי שמ' טו, יא. 299 **אשיר ... חדש:** על פי תה' קמד, ט. 300 **וכה לחי:** על פי שמ"א כה, ו, ורש"י במקום אומר: "כה יהיה לשנה הבאה מזל חי וקיים". 301 **נאם ... לי:** על פי צפ' ג, ח. 302 **בם ... התלמידים:** אחרון התלמידים, וכוונתו לכולם, מגדול ועד קטון. 303 **לפרנס:** צ"ל לפרסם, וכך בב"א. 305 **לשון ... לי:** על פי יש' ג, ד, וכוונתו לומר כי מאחר שניתנו לו לשון לימודים וכישרון כתיבה מוטל עליו לספר ולכתוב על הנס. 306-307 **נסים ... באים:** באנו להתפלל ולהודות על הנסים שנגעשו לנו ועל הנסים שבכל יום, על פי ז'על נס"ך שבכל יום עמנו, ברכת מודים. 307 **אתאנו:** באנו. **אתאנו לחלות:** על פי פתיחה לחזרת הש"ץ לימים נוראים: 'אתאנו לחלות פניך'.

כ”ו:ה.

וְכִיּוֹם פִּרְעָה *וְנִזְכָּרִים וְנִמְקָרִים
כָּזֶה וְכָזֶה יַעֲשֶׂה לִּי

310 רַבִּים אֹמְרִים פֹּר אֶסְתֵּר הוּא הַפּוּרִים
וְלָכֵן נִשְׁמָרִים וְנִזְכָּרִים
כִּי הַדַּת נִתְּנָה לְהַשְׁמִיד כָּל הָעִבְרִים
וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל גִּד צַר לִי

315 בָּרוּךְ יי אֲשֶׁר נָתַן בְּלִבֵּנוּ
לְהַבְדִּיל בֵּין פֹּר אֶסְתֵּר לְפָרֵינוּ
מֵאֵת יי הִיְתָה זֹאת הִיא נִפְלְאֵת בְּעֵינֵינוּ
אֶל יַעֲלֶצוּ אֹיְבֵי לִי

כ”ו:ל: ליתא; יי

320 יְחִיד וּמְיֻחָד כְּמָה נִאֲדָרָתָּ
בְּבִשְׁת אָדוּם וּמַלְכָּם אֲשֶׁר חֲרַפְתָּ
בְּרַכְיָ *נִפְשֵׁי אֵת יי * אֱלֹהֵי גְדֻלָּתָּ
יי אֱלֹהֵי וְאֵל יִשְׁמְחוּ לִי

שִׁירוֹ אֶחָד לְאֶחָד מֵה נִזְרָא יוֹם מְעוֹזֵי
וּמְנוֹסֵי בְיוֹם צַר לִי עוֹזֵי
אוּ יַחְזִיק בְּמְעוֹזֵי
שְׁלוֹם יַעֲשֶׂה לִי 325

308 וְכִיּוֹם פִּרְעָה: כמו נס יציאת מצרים שיש חובה לזכרו ולספר עליו. 309 כֹּזֶה... לִי: על פי שופ' יח, ד, כך ננהג אנחנו. 310 רַבִּים... הַפּוּרִים: היו שטענו כי אין לתקן יום מיוחד לזכר הנס אלא יש לכרוך אותו עם חג פורים, לפי שגדולה ההצלה כאן כהצלה מידי המן הרשע. 312 הַדַּת נִתְּנָה: ראו אס' ח, יג. הַדַּת: החוק והמנהג. 313 וַיֹּאמֶר... לִי: על פי שמ"ב כד, יד, וכוונתו להמשיך הפסוק 'נִפְלְאָה נָא בְיָד ה' כִּי רַבִּים רַחֲמָיו, וּבְיָד אָדָם אֶל אֶפְלָה'. 314 בָּרוּךְ... נִתְּן: על פי מל"א ח, נו. 315 לְהַבְדִּיל... לְפָרֵינוּ: ולקיים יום מיוחד לפורים שלנו. 316 מֵאֵת... בְּעֵינֵינוּ: על פי תה' קיח, כג. 317 אֵל... לִי: על פי תה' כה, ב. 318 יְחִיד וּמְיֻחָד: כינוי לקדוש ברוך הוא. 319 בְּבִשְׁת... חֲרַפְתָּ: בהשפילך את חיל האויב ומלכּם הראית את גדולתך. אָדוּם: כינוי לאויב הנוצרי. אֲשֶׁר חֲרַפְתָּ: שמ"א יז, מה. 320 בְּרַכְיָ... גְדֻלָּתָּ: תה' קד, א. 321 יי... לִי: על פי תה' לה, כד, אל ישמחו לאידי. 322 אֶחָד לְאֶחָד: שירו לקדוש ברוך הוא שהוא אחד ויחיד. מֵה... מְעוֹזֵי: יום זה של ניצחון ה' מעורר יראה. 323-322 מְעוֹזֵי וּמְנוֹסֵי: כינויים לקדוש ברוך הוא, על פי ה' עָזָי וּמְנוֹסֵי, יר' טז, יט. וּמְנוֹסֵי... עוֹזֵי: ראו תה' נט, יז, ה' הוא כמחסה לִי. 324-325 אֹנִי... לִי: ישמש לי מקום מקלט מפני אויבי, על פי יש' כז, ה.

לַיהוּדִים הַיְתֵה אֹרְהָ וְשִׁמְחָה
וְשִׁתוּ בְגִיל וְרוּחָה
וּפְדוּיֵי יְיָ יִשׁוּבוּ וְנָסוּ יַגֹּן וְאַנְחָה*
וְאַרְשִׁתֶּיךָ לְעוֹלָם לִי

כ"י ל: ופדויי יי ישובו ונא לציון בשמחה

מִי הָאִישׁ הַחֹפֵץ חַיִּים 330
יְחוּס בְּזָה בְּפֹרִים עַל עֲנִיִּים
וּמְשֻׁלָּח מְנוּחַ לְרַעְהוּ* בְּלִבּוֹת נְקִיִּים
לֵב טָהוֹר בְּרָא לִי

כ"י ל: איש לרעהו

הָאֵל הָעוֹנֶה אוֹתִי בְּכָל צָרוֹתֵי
יְהִי לְרָצוֹן לְפָנָיו כָּל זְמִירוֹתֵי* 335
אֲשֶׁר פָּצוּ שְׂפֹתַי
וְדַבַּר פִּי בְּצַר לִי

כ"י ל: מזמנתי

צִדְקַתְךָ יְיָ כְּהַרְרֵי אֵל
בְּבִנְיָן אֶפְרַיִן וְהַהַרְאֵל
וְגִבְרִיאֵל עִם מִיכָאֵל וְהַגָּאֵל 340
שְׁשׁוֹן יִשְׁעֶךָ הַשִּׁיבָה לִי

כ"י ל: ליתא

רְאִשִׁית חֲכָמָה יִרְאֵת יְיָ
בְּרוּכִים אַתֶּם לַיְיָ הַמּוֹנֵי
כִּי הִגְדִּיל לַעֲשׂוֹת עִם אַמּוֹנֵי
טוֹב לִי 345

326 ליהודים... ושמחה: על פי אס' ח, טז. 327 ושתו... ורווחה: שתייה כדת וכדין. 328 ופדויי... ואנחה: על פי יש' לה, י. 329 וארשתוך... לי: על פי הושע ב, כא. 330 מי... חיים: על פי תה' לד, יג. 332 ומשלוח... לרעהו: על פי אס' ט, יט, ויקיים מצוות משלוח מנות. 333 לב... לי: על פי תה' נא, יב. 334 האל... צרותי: על פי בר' לה, ג. 336-337 אשר... לי: על פי תה' סו, יד. זמירותי: שירי ההלל לקדוש ברוך הוא. 338 צדקתך... אל: על פי תה' לו, ז. הררי אל: הרים גבוהים הראויים שתשרה עליהם שכנת האל. 339 אפריון וההראל: כינויים לבית המקדש. 340 וגבריאֵל... והגאֵל: המלאכים ילוו את המשיח בבואו. 341 ששון... לי: על פי תה' נא, יד, וכיוון כאן לגאולה שלמה. 342 ראשית... יי: על פי תה' קיא, י. 343 ברוכים... ליי: על פי תה' קטו, טו. המוֹנֵי: כינוי לישראל. 344 כי... לעשות: על פי יואל ב, כ. עם אמוני: כינוי לישראל, על פי שמ"ב כ, יט. 345 טוב לי: על פי תה' קיט, עב, הגדיל לעשות טוב.

כ"י ל: פתי הוא אשר לא ישים הזה לחק
פִּתְי' הוא אָשֶׁר לֹא יֵאֱמִין וַיִּשִׂים הַיּוֹם לְחֹק
 כִּיּוֹם מוֹעֵד לְשָׁתוֹת וְלִשְׁחֹק
 וַיִּתֵּן עֵינָו בְּכּוֹסוֹ כִּי כֵן הַחֹק
 וַיִּגְבֵּר חֲכָם שׁוֹמֵעַ לִי

350 **הַקֶּטֶן** בַּעֲדַת מִי מָנָה
 יִהְיֶה גְדוֹל וְרֹאשׁ פָּנָה
 כִּי אַחֲרֵי בְּלוּתִי הִיָּתֶה לִי עֲדָנָה
 כָּל הַשׁוֹמֵעַ יִשְׁחַק לִי

355 **חֲזָקוּ** עַמִּי וְגִילוּ כָּל נְבוֹנֵי
 כִּי קָרוֹב קָץ חֲזִיוֵנִי
 וְאָז נְשִׁיר כָּל־* שְׁרֵי וְנוֹגְנֵי
 מִי כְמוֹךָ בְּאֵלִים ִּי

כ"י ל: עם כל

346 **פתי**... **יאמין**: על פי מש' יד, טו, והגרשים מורים על שלוש מאותיות החתימה. **וישים**... **לחוק**: ראו שמ"א ל, כה, לקיימו לדורי דורות. 347 **כיום מועד**: על פי הושע ט, ה, כיום חג. **לשתות ולשחוק**: כמנהג פורים. 349 **ויתן**... **בכוסו**: על פי מש' כג, לא. 349 **וגבר**... **לי**: על פי איוב לד, לד, לקיים פורים שני. 350-351 **הקטן**... **פנה**: עד אחרון בניו יגדל ויתעלה על כל גוי. **מי מנה**: כינוי לכנסת ישראל, על פי "מי מנה עפר יעקב ומספר את רבע ישראל", במ' כג, י. 351 **יהיה גדול**: על פי חגי ב, ט. **וראש פנה**: על פי תה' קיח, כב. **אחרי**... **עדנה**: בר' יח, יב, כאן – אחרי הסבל באה הישועה. 353 **כל**... **לי**: על פי בר' כא, ו, בתדהמה. 354 **חזקו**... **נבוני**: פנייה לקהל. 355 **כי**... **חזיוני**: הגיעה עת קיום חזון הנביאים לגאולת ישראל. 356 **שרי ונוגני**: ראו תה' סח, כו, כל היודעים לשיר ולנגן יהללוהו ויכריזו "מי כמוך באלים ה'". 357 **מי**... **י**: על פי שמ' טו, יא.

כ"י ל: מחרוזת נוספת: בנה מקדש אריאל / ??? / ובוא לציון גואל / ולשבע פשע יעקב

אַל יַחִיד וּמְיֻחָד בְּלִבְבּ יְדִידִים / אַבְרָהָם בֶּן שְׁלֹמֹה הַצְרַפְתִּי

רשות' לקדיש. שיר אזור שלו מדריך דו־טורי חד־צלעי ושמונה מחרוזות בעלות ארבעה טורים חד־צלעיים. בכל מחרוזת שני טורי ענף ושני טורי אזור.

חריזה: ת/ת א/א/ת/ת ב/ב/ת/ת

משקל: אינו מדויק

חתימה: אברהם בה"ר [בן הרב] שלמה צרפת חזק

כתובת: קדיש

מקור: כ"ו בימד"ל נ"י, מיק. 4540, דף 12 ע"א

נזכר: דוידזון, א 3706

אַל יַחִיד וּמְיֻחָד בְּלִבְבּ יְדִידִים
יִתְגַּדֵּל וְיִתְקַדֵּשׁ בְּקֹהֶל חֲסִידִים

בְּשִׁמְךָ נְבוֹס קָמִינוּ

כִּי אַתָּה הוּא אֲדוֹנֵנוּ

וְלָךְ מִיְחָלוֹת עֵינֵי נַעֲמִים וְנָדִים 5

קִבְּלָ* אֶל הַר צִיּוֹן לְהַקְרִיב תְּמִידִים

כ"ו ל: קבצ

רוֹמֵם יְהִי קָרֶן רְאֵשֵׁינוּ

וְרִיבָה גַם אֶת רִיבֵינוּ

וְרָאָה עִם יְשׁוּרְאֵל עוֹלָיִם וְיִוְרְדִים

בְּיָנוּת עִם פְּרִיץ חַיִּוֹת מַלְכּוֹת הַזְּדִים 10

ביאור ומקורות: 1 אל... ומיוחד: השווו ילקוט שמעוני ואתחנן, תתלג: "אבל כבודי יחיד ומיוחד בעולם שנאמר שמע ישראל". ידִידִים: כינוי לישראל, אהבי ה', על פי תה' ס, ז ועוד, והשוו ספרי דברים שנב, יב. 2 יתגדל ויתקדש: מתוך הקדיש, רמז ליעוד הפיוט. בקהל חסידים: כינוי לישראל, על פי תה' קמט, א. 3 בשמך... קמינו: על פי תה' מד, ו, נרמוס את אויבינו. 4 אתה... אדונו: על פי תפילת 'אין כאלוהינו'. 5 ולך... עיני: ראו תה' סט, ד. נעים ונדים: כינוי לישראל בגלותם. 6 להקריב תמידים: לכשייגאלו. 7 רומם... קרן: ראו תה' פט, יח, קרן – משל לעוז ותוקף. 8 וריבה... ריבינו: על פי תה' מג, א. 9 עולים ויורדים: על פי בר' כת, יב, וכיוון כאן לנודדי הגלות. 10 בינות... הזדים: בקרב האומות הפוגעות ועושקות את ישראל. עם... חיות: כינוי לאומות העולם, על פי יש' לה, ט. מלכות הזדים: שלטון רשע.

הוא אֱלֹהֵי כָּל הָעוֹלָם
רוֹאֶה וּמְבִין אֶת כָּל נַעֲלָם
וּבְנֵה מִקְדָּשׁ נְעִים חֲמֻדָּת חֲמוּדִים
פֶּנֶת אֶבֶן יִקְרָת וְיִסֵּד יְסוּדִים

15 מוֹשִׁיעַ הוּא וְגַם גּוֹאֵל
וְיִפְדֶּה עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל
מִבֵּין הָעַתִּים לְהִיּוֹת נְגִידִים
יִשְׂרָאֵל וְיִהְיֶה חֲבָרִים וְזוּדִים

20 בְּהַר יַעֲלוּ כָּל יִשְׂרָאֵל
וּבְשִׁיר יַעֲנוּ עִם הַגּוֹאֵל
בְּיוֹם קְדוֹשׁ יוֹם* נוֹרָא כּוֹרְעִים וְקוּדִים
לְאֵל יְחִיד וּמְיוֹחַד מְכַל אֲחָדִים

כ"י ל: ביום

25 שְׁלֵמָה יִבְנֶה אֶפְרַיִם
לְאֵל נוֹרָא וְגַם עֲלִיּוֹן
וְיִבְנֶה הַר צִיּוֹן לְהִיּוֹת עֲתִידִים
תּוֹרָה לְלַמּוֹד נְתַן לְשׁוֹן לְמוּדִים

צִרְפַּתְנוּ בְּכוֹר גְּלוּת
וּמַחְסָה* תְּהִיָּה בְּיוֹם עֲלוֹת

כ"י ל: ומחסי

12 רואה... נעלם: שאין נסתר ממנו דבר. 13 נעים חמדת: כינוי לבית המקדש. חמודים: כינוי לישראל שבית המקדש הוא חמדתם. 14 פנת... יסודים: כינויים לבית המקדש, על פי יש' כח, טז. 15 מושיע... גואל: על פי ברכת הגאולה בתפילת 'יוצר'. 16 ויפדה... ישראל: על פי תה' קל, ח. 17 מבין העתים: יודע זמנים ומועדים. 17 להיות נגידים: מורמים מעל כל עם. 18 ישראל... ודודים: בארצם, במלכות מאוחדת. 19 בהר... ישראל: כל ישראל יהיו ראויים לעלות אל הר סיני, ולא כמו במעמד הר סיני – שאז לא הורשו לעלות (ראו שמ' יט, יג). בשיר יענו: ראו שמ' טו, כא, וימרו. 20 עם הגואל: עם בוא הגואל. 21 ביום... וקודים: מפחד יום פקודה. קודים – לשון קידה; כורעים וקודים: גררה 22 יחיד... אחדים: שיחידותו אינה על פי המושגים המקובלים, השוו 'כתר מלכות' לרשב"ג. 23 שלמה... אפיריון: ראו שה"ש ג, ט, וכאן שלמה הוא כינוי למשיח. 24 לאל... עליון: כינויים לקדוש ברוך הוא. 25 ויבנה... ציון: מקום משכנו של הקדוש ברוך הוא, השוו יש' ח, יח. להיות עתידים: על פי אס' ח, יג. במקור עניינו יום נקם, כאן – יום גאולה, ושני ענינים אלה מתקשרים לפורים. 26 נתן... למודים: על פי יש' ג, ד, משל לתורה ישראל הנחשקת. 27 צרפתנו... גלות: יצרפו בכור הגלות כפי גזרת החכמה האלוהית (כדברי אברבנאל לבר' טו, טו). 28 ומחסה תהיה: על פי תה' סא, ד, לשבים לציון.

5 ומִיד צָרִים הַצִּלָּת / וּבְנֵה בְּכוֹרֶךָ גְּאֻלָּתְךָ
צוּרֵי גְאֻלָּתְךָ אֶת עַמְּךָ / וְחִישׁ בְּבִנּוֹ אוֹלְמָךָ

כ"ל: מונינו?

יוֹם בּוֹ אֲשֶׁר הִצִּילָנוּ / הָאֵל מִיַּד אוֹיְבֵינוּ
נְשַׁמַּח בְּנִקְמַת שׁוֹנְאֵינוּ* / וּבְמַסְפֵּלֶת צוּרֵינוּ
זָמְרוּ אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ / וְהִרְנִינוּ כְּבוֹד אֱלֹהֵינוּ
וְאוֹדָה אֲזַמְּר לְשִׁמְךָ / יי מִי כְמוֹךָ

4 ומִיד... הַצִּלָּת: על פי ברכת הגאולה, וראו תה' קז, ב. **ובנך בכורך**: כינוי לישראל, על פי "בְּנֵי בְּכוֹרֵי יִשְׂרָאֵל", שמ' ד, כב. 5 **צורי**: כינוי לקדוש ברוך הוא, על פי תה' יח, ג. **וחיש**... **אולמך**: זרז בניין בית המקדש. 6 **הצילנו**... **אויבינו**: על פי תה' לא, טז. 7 **נשמח**... **שונאינו**: ראו תה' נח, יא. 8 **זמרו אלהים**: על פי תה' מז, ז. **והרנינו**... **אלהינו**: על פי תה' פא, ב. 9 **ואודה**... יי: על פי תה' יח, נ. **מי כמוך**: על פי שמ' טו, יא.

אָדוּן אֲשֶׁר לוֹ תֵאוֹת מְלוּכָה / מִשֵּׁה מִשִּׁישׁ

פיוט 'מי כמוך' בסיפור מעשה הנס. פותח במוטו דוֹטוּרִי (הקבוע לסוג זה), ואחריו 54 מחרוזות בנות ארבעה טורים: שלושה טורי ענף + טור שהוא סיומת מקראית החותמת במילה קבועה – 'עקב' חריזה: א/א/א/ת/ב/ב/ב/ת משקל: אינו מכוון, כמקובל בסוגה זו סימן: אִב, אִב, אני משה ברבי יצחק משיש חזק מקור: כ"י בימד"ל נ"י, מיק. 4540, דף 12 ע"ב נזכר: דוידזון, א 574

מִי כְמוֹךָ וְאִין כְּמוֹךָ / מִי דוֹמָה לָךְ וְאִין דוֹמָה לָךְ

אָדוּן אֲשֶׁר לוֹ תֵאוֹת מְלוּכָה
גָדוֹל וָרֵם עַל כָּל בְּרָכָה

ביאור ומקורות: 1 **מי כמוך**: על פי שמ' טו, יא. **ואין כמוך**: על פי תה' פו, ח. **מי**... **לך**: מתוך ברכת גבורות בתפילת העמידה. 2 **אדון**: כינוי לקדוש ברוך הוא, על פי תה' קיד, ז ועוד. **לו**... **מלוכה**: ראו יר' ג, ז. 3 **גדול ורם**: על פי תה' צט, ב. **על**... **ברכה**: על פי נחמ' ט, ה.

וּלְמַכְתָּנוּ הַעֲלֵה אֲרוּכָה
כְּאֲשֶׁר רָאָה יַעֲקֹב 5

בּוֹרָא עוֹלָם וְתִלָּה עַל בְּלִימָה
וּמַחְזִיר לְמַתִּים נְשָׁמָה
אֱלוֹהֵ אֲשֶׁר יֵצֵר כָּל בְּחֻקָּמָה
מְגִיד דְּבָרָיו לְיַעֲקֹב

גְּדוֹל וּמְהוֹלָל יי אֱלֹהֵינוּ
רְאִינוּ נְסִיוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו בְּעֵינֵינוּ
וְהַצִּילֵנוּ מִיַּד אוֹיְבֵינוּ
כִּי פָדָה יי אֶת יַעֲקֹב 10

כ"י: ל: ישבח

דְּדוֹר לְדוֹר יִשׁוּבַח* מַעֲשָׂיו
עוֹשֶׂה נְקָמָה בְּמַכְעִיסָיו
וּלְעַמּוֹ* יִקַּל עוֹל נוֹגְשָׁיו 15

כ"י: ל: ומעל עמו

כ"י: ל: ועת

כִּי עַת* צָרָה הִיא לְיַעֲקֹב

הַיּוֹם אֲזַכִּיר נִפְלְאוֹת אֱלֹהִים
גְּבוּהָ עַל כָּל גְּבוּהִים
אֲשֶׁר עָשָׂה בְּתוֹךְ עַם לְשִׁמּוֹ כְּמֵהֵם 20
פְּלִיטַת בֵּית יַעֲקֹב

4 ולמכתנו... ארוכה: על פי יר' ל, יז, כשהצילנו מכף אויב. 5 כאשר... יעקב: על פי בר' כט, י, עשה את הנס הזה לנגד עינינו. 6 בורא... בלימה: על פי איוב כו, ז. 7 ומחזיר... נשמה: בתחיית המתים, על פי 'המחזיר נשמות לפגרים מתים', ברכות ס ע"ב. 8 אלוה... בחכמה: על פי ברכת 'אשר יצר', וראו תה' קד, כד. 9 מגיד... ליעקב: על פי תה' קמז, יט. דברו: דבר תורתו. 10 גדול... אלהינו: על פי תה' מח, ב. 11 ראינו... ונפלאותיו: נסי ההצלה מידי אדום, והשוו ילקוט שמעוני שלח, תשמג. 12 והצילנו... אויבינו: על פי שמ"א יב, י. 13 כי... יעקב: על פי יר' לא, י, הצילו מיד אויבו. 14 דור... מעשיו: על פי תה' קמה, ד. על פי מקור זה צ"ל יִשְׁבַח, וכן בדפוסים. 15 עושה נקמה: על פי תה' קמט, ז. במכעיסיו: בעובדי עבודה זרה, ראו יש' סה, ג; כאן – כינוי לגויים. 16 ולעמו... נוגשיו: ראו יש' ג, יב, יצילם מיד הזרים. 17 עת... ליעקב: על פי יר' ל, ז. 18 אזכיר... אלהים: בהשפעת ריה"ל בפינט' מי כמוך' לשבת זכור. גבוה... גבוהים: הגדול מכולם. 20 אשר... לשמו: ראו דב' יא, ג. בתוך... כמהים: בתוך עמו ישראל. עם לשמו כמהים: כינוי לישראל. 21 פליטת... יעקב: על פי יש' י, כ.

וְיִהי בְיָמֵי פָרְס בְּשָׁנַת עֲזָר
בָּאוּ אָדוּם לְגַרְשָׁנוּ וּלְפִזָּר
וַיֵּי אָמַר לֹא יבֹא מִמָּזַר
כֹּה אָמַר בּוֹרְאֵךְ יַעֲקֹב 25

כ”י ל: פעם ראשונה ושניה

זָדוּ וְהִרְשִׁיעוּ בְּפַעַם שְׁנֵייהָ*
וּבָאוּ אֵלֵינוּ לְהִלָּחֵם בְּאֵנְיָה
וַיֹּאמְרוּ לֹא יִרְאֶה יְהוָה
וְלֹא יָבִין אֱלֹהֵי יַעֲקֹב

חֲטָבוּ לְלִכּוּד אֶת הָעִיר בְּשָׁנַת בְּקָר
וַיֵּי הַשְּׁקִיף בְּאַשְׁמוּנֹת הַבְּקָר
וְעָשׂוּ בְּהֵם נִקְמָה עַד אֵין חֶקֶר
זְכוֹר אֱלֹהֵי יַעֲקֹב 30

כ”י ל: אינפנדור

טָעָה אַנְפֵּרָאדוֹר* וְאָמַר הַזֹּאת הִיא הָעִיר
דְּעָלָה אַרְגִּישַׁת כָּל בְּנֵי שַׁעִיר 35
וְתַבְּז בְּעֵינָי* אִישׁ שַׁעִיר
אֶחָ עָשׂוּ לְיַעֲקֹב

כ”י ל: בעיניו

22 ויהי... פרס: בימי שלטון התורכים באלג'יר. פרס: כינוי לתורכיה, ורמז לנס פורים ובדמיון לו. בשנת עז"ר: היא שנת רע"ז (1517), והגרשיים מדגישים את משחק הלשון בין המילה 'עזר' שהיא לשון עזרה, ובין ציון התאריך. 23 אדום: כינוי לאויב הנוצרי. 24 לא... ממזר: על פי דב' כג, ג, כאן כוונתו שהנוצרים לא הצליחו במשימתם, ובכינוי 'ממזר' נרמזת אמירה בגנות משיחם. 25 כה... יעקב: על פי יש' מג, א. 26 זדו והרשיעו: כמעשה זדון ורשע. בפעם שנייה: הניסיון הקודם היה בשנת 1516-1517, כנאמר בשורה 1. 28-29 ויאמרו... יעקב: על פי תה' צד, ז, וכוונתו שהקדוש ברוך הוא, אלוהי ישראל, לא יעצרנו. 30 ללכוד... העיר: ראו יהוש' נ, כ, לכבשה. בשנת בקר: היא שנת ש"ב (1541). 31 ויי... הבקר: ראו שמ' יד, כד, הפנה את תשומת לבו לבני עמו והשגיח עליהם. 32 ועשו... חקר: הכה אותם מכה נוראה. עד... חקר: על פי איוב ט, י, עד שאי אפשר לחקור אחריה ולהבינה. 33 אלהי יעקב: על פי תה' כ, ב. 34 אנפראדור: [=המצביא המגן הגיבור] הוא האדמירל אנדי דוריאי. ואמר... העיר: על פי איכה ב, טו. 35 דעלה ארגישת: שעליה גרמתי התרגשות ומהומה בקרב 'בני שעיר', ואלו דברי זלזול. בני שעיר: כינוי לאויב הנוצרי. 36 ותבז... שעיר: ראו בר' כה, לד; זלזל בעיר וביושביה, והכתוב המקראי מאזכר את יחסי יעקב ועשיו ומעשה הבכורה. 37 אח... ליעקב: על פי מל"א, ב.

יַחַד נֶאֱסַפּוּ וּבָאוּ עָלֵינוּ
 לְשָׁלוֹל בְּנֵינוּ נְשֵׁינוּ וְטַפֵּנוּ
 וְאַנְחָנוּ לֵי קוּיָנוּ 40
 אַבִּיר יַעֲקֹב

כָּכָה עָשׂוּ אֲנָשֵׁי רַמְיָה
 עַתָּה בָּאוּ אֵלֵינוּ בְּצַדִּיקָה
 וְיֵי לֹא הוֹתִיר לָהֶם מַחִיָּה
 וַיֵּאָמֶר יַעֲקֹב 45

לֹא הֶאֱמִינוּ אֲנָשֵׁי הָעִיר
 כִּי הָאֵיִב חֲרוֹנוֹ הָעִיר
 וְהַיָּם הוֹלֵךְ בְּסַעַר מִסַּעִיר
 מִלִּפְנֵי אֱלֹהֵי יַעֲקֹב

מִלֵּךְ גָּדוֹל בָּא בְּכָל חַיִּילוֹתָיו 50
 וּמֵלֵא בְּכָל מַלְחָמָה סְפִינוֹתָיו
 וְנִגְדָנוּ דָרָךְ אוֹיֵב חֲרָבוֹ וְקִשְׁתוֹתָיו
 מִי נִתַּן לְמִשְׁפָּה יַעֲקֹב

נִרְאָה וְנִגְלָה עָלֵינוּ בְּזָה הַחֲדָשׁ 55
 וַאֲמַר בְּלִבּוֹ הַמַּלְחָמָה לְחֲדָשׁ
 וְאַחֲלַל שְׂרֵי קִדְשׁ
 וַאֲתַנְּה לְחֶרֶם יַעֲקֹב

38 יחד נאספו: על פי שמ"ב י, טו, באו להתקיפנו. 38-39 ובאו... לשלול: ראו יח' לח, יג, לקחמם שלל. 40 ליי... קוינו: על פי יש' כה, ט. 41 אביר יעקב: כינוי לקדוש ברוך הוא, על פי יש' מט, כו. 42 כך... רמיה: זממו את מעשה הנבלה. אנשי רמיה: כינוי לכופרים, על פי יר' מח, י. 43 בצדיה: בכוונה רעה (במ' לה, כ). 44 מחיה: אוכל למחיה. 45 ויותר יעקב: על פי בר' לב, כה (כד), מזימתם הופרה - ה' עשה בהם שמות ועם ישראל חי. 47 חרונו העיר: עורר כעסו של ה'. 48 והים... בסער: על פי יונה א, יא, הסערה שהקדוש ברוך הוא הביא עליהם. 49 מלפני... יעקב: על פי תה' קיד, ז. 50 מלך... בא: ראו קה' יד, ט, ומרמזים דברים אלו שהמלך עצמו הגיע עם חילוטיו. 52 דרך... וקשתותיו: ראו תה' לו, יד. 53 מי... יעקב: על פי יש' מב, כד, וכונתו לומר כי ה' שנתן את ישראל בידי שוסיו, הוא שיצילו מידיהם. 54 בזה החדש: מרחשוון. 55-56 ואמר... קדש: גמר אומר לחקוף את העיר ולפגוע בעם קדוש. המלחמה לחדש: לפתוח במערכה נוספת (אחרי הקודמת שנחל בה מפלה). 56-57 ואחלל... יעקב: על פי יש' מג, כח. שרי קדש:

סמר שְׁעַרַת בְּשָׂרֵינוּ מִפְּחָדִים
 וְכִפְיֵנוּ נְגוּאָלוּ בְּדָם
 וְלֹא נִוְתָרָה נְשָׁמָה בְּבִנֵי אָדָם
 וַיִּבְרַח יַעֲקֹב

כ"ו ל: העיר בעוני(?)

ערכו מִלְחָמָה בְּיוֹם שְׁנֵי
 וְחָשְׁבוּ לְלִכּוֹד אֶרְצֵי וּמַעוֹנֵי*
 וְאַנִּי יָרָא פֶן יִגְרוֹם עוֹנֵי
 מִי יָקוּם יַעֲקֹב

פחד קָרָאֵנִי וְרַעְדָה
 כִּי הָאוֹיֵב נִפְשֵׁי צָדָה
 יִבְאוּ לִי חֲבָלֵי יוֹלְדָה
 כִּי אֶכֶל אֶת יַעֲקֹב

צָרָה וּמְצוּקָה מְצַאֲתֵנוּ
 לֵיל הַשְּׁלִישִׁי בְּמִצְדָה הַבְּאֲתָנוּ
 וּבִבְקָר לְרוּחוֹהָ הַבְּאֲתָנוּ*
 גָּאֵל יְיָ אֶת יַעֲקֹב

כ"ו ל: הוציאתנו

קָרְבוּ אֶל הָעִיר אַחַר זֹאת* הַתְּשׁוּעָה
 וְהוֹצִיאֵם הַשֵּׁם מִרְעָה אֶל רְעָה

כ"ו ל: עת

לוויים, כינוי לישראל. 58 סמר... מפחדם: על פי איוב ד, ידטו. 59 וכפינו... בדם: על פי יש' נט, ג, נראה שמשום פחדם הרב שרטו את בשרם עד זוב דם. 60 ולא... נשמה: על פי יהוש' יא, יא, נעתקה נשימתם. 61 ויברח יעקב: על פי הושע יב, יג, ברח והסתתר מפני האויב. 62 ערכו... שני: הוא היום שבו הטילו מצור על העיר. 65 מי... יעקב: על פי עמ' ז, ב, מי יצילו. 66 פחד... ורעדה: על פי איוב ד, יד. 67 נפשי צדה: על פי שמ"א כד, יא, ארב לי להרגני. 68 יבאו... יולדה: על פי הושע יג, יג, גופי התכווץ וכאב מרחב פחד. 69 כ... יעקב: על פי תה' עט, ז, הפחד כביכול אכל את גופי, או שכוונתו למזימת האויב לתקוף את ישראל ולבלעו. 70 צרה ומצוקה: על פי צפ' א, טו. 71 ליל... הבאתנו: מוונתו לבית הכנסת שבו הסתתרו בלילה שבין שני לשלישי. 72 ובבקר... הבאתנו: לאחר שנלחמת בהם בים. 73 גאל... יעקב: על פי יש' מד, כג. 74 קרבו... העיר: נסו העירה משום הסערה. השם: הקדוש ברוך הוא. כינוי זה מצוי מעט, ומשמש כאשר הדברים נאמרים מפי הדובר שלא על פי פסוק מקראי. 75 מרעה... רעה: על פי יר' ט, ב, מן הפח אל הפחת – מן הסערה שבים לידיהם של מגני העיר.

וְלֹא נִשְׂאָר בָּהֶם חֲכָמָה וְדַעָה
מִדְבָּר עִם יַעֲקֹב

ראשׁ נִשְׂאָז צָרִי וְתִמְהוּ בְמַהוּמָה
כִּי נָפַל כּוֹכָבָם עַד הָאֲדָמָה
וְהַשֵּׁם הַפָּדָי אֹתָם כְּסֻדּוֹם וְכָאֲדָמָה 80
אֶל תִּירְאֵי תוֹלַעַת יַעֲקֹב

שוֹרִים חֲנָם רְדִפּוֹנֵי
וְעַדַּת מְרִיעִים הַקִּיפּוֹנֵי
וְחַבְלֵי מִוֹת אֶפְסוֹנֵי
כָּל הַנִּפְשׁ לְבֵית יַעֲקֹב 85

תזָרָם וְרוּחַ סֶעֶרָה תִּפְּיץ אֹתָם
בַּיָּם וּבַיַּבְשָׁה הַשְּׁלִיף בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתָם
וְהַשֵּׁם בְּגִבּוֹרָתוֹ גִּרְשָׁם מִנּוֹתָם
לְשׁוֹבֵב יַעֲקֹב

אלֵךְ אֱלֹהִים יי 90
נִשְׂאָתִי וְאָרִים אֶת עֵינֵי
יוֹשֵׁב בְּשָׁמַיִם שָׁמַע קוֹל תַּחְנוּנֵי
שֵׁם אֱלֹהֵי יַעֲקֹב

76 **ולא**... **בהם**: על פי שמ' יד, כח. **חכמה ודעה**: שיקול דעת ומחשבה צלולה. וכוונת הכתוב "ולא... צלולה" לומר שנתבלבלה דעתם. 77 **מדבר**... **יעקב**: על פי בר' לא, כט, לבקש על נפשם. 78 **ראש**... **במהומה**: ראו תה' פג, ג, כאן – המו משום מפלתם. 80 **והשם**... **וכאדמה**: עשה בהם שפטים כשם שעשה בערים המושחתות, ולא הותיר להם שריד, ראו דב' כט, כב. 81 **אל**... **יעקב**: על פי יש' מא, יד. **תולעת יעקב**: כינוי לישראל. 82 **שורים**... **רדפוני**: על פי תה' קיט, קסא. 83 **ועדת**... **הקיפוני**: על פי תה' כב, יז. 84 **וחבלי**... **אפסוני**: על פי תה' יח, ה. 85 **כל**... **יעקב**: על פי בר' מו, כז, וכוונתו כאן שכל בית ישראל היו נתונים בסכנה. 86-87 **תזרם**... **ובנותם**: חילופי עבר ועתיד מאולצים משום הצמידות למקורות. **תזרם**... **אותם**: ראו יש' מא, טז, וכוונתו כאן לסערה העזה שהשמידה את הצי. **ביים**... **ובנותם**: מעשה טביעתם. **בניהם** **ובנותם**: על פי יר' יא, כב. 89 **לשובב יעקב**: על פי יש' מט, ה, לשמחת לבם של ישראל. 90-91 **אליך**... **עיני**: ראו תה' כג, א, בתחינה. 92 **יושב בשמים**: כינוי לקדוש ברוך הוא, על פי תה' ב, ד. **שמע**... **תחנוני**: על פי תה' כח, ב. 93 **שם**... **יעקב**: על פי תה' כ, ב.

- 95 **בְּנִים אַתֶּם לַיְיָ אֱלֹהֵיכֶם**
הֲרָאָה נִסְיוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו עִמָּכֶם*
וְלַעַם סְגוּלָה לְקַח אֶתְכֶם
שְׂאִירֵי יַעֲקֹב
- כ"ו ל: לעיניכם
- 100 **גְּלִיּוֹת וְצָרוֹת שְׁבַעְתֶּם**
וּבִיד אֹיְבֵכֶם* חֲנֹם נִמְכַּרְתֶּם
בְּאוֹר יְיָ לְכֹוּ וְהִלַּכְתֶּם
בֵּית יַעֲקֹב
- בכה"י מנוקד אויבכם
- 105 **דְּרִשְׁנוּ אֶת יְיָ וְעָנְנוּ**
וּמִיד אֹיְבֵינוּ הִצִּילֵנוּ
וְלִמְנוֹת לֹא נִתְּנָנוּ
וַיְחִי יַעֲקֹב
- 110 **הִבְהִילֵנוּ מְשֻׁמְעוֹתוֹ**
בְּרוֹב סִפִּינוֹתָיו וְכִלֵּי מְלַחְמָתוֹ
לֹא יָשׁוּב עוֹד לְבֵיתוֹ
יִגִּיל יַעֲקֹב
- 110 **וַיְבֹאוּנִי חֲסָדֶיךָ יְיָ**
וְלֹא נִעְלַמוּ מַעֲיָנֵי
אֲשֶׁר הֲרִאִיתֵנִי שׁוֹכֵן מְעוֹנֵי
תַּתֵּן אֶמֶת לְיַעֲקֹב

94 **בנים... אלהיכם:** על פי דב' ז, א. 96 **ולעם... אתכם:** ראו דב' ז, ו, להיות לקדוש ברוך הוא עבד נבחר. 97 **שאירית יעקב:** על פי מיכה ה, ו. 99 **וביד אויבכם:** על פי ו' כו, כה. **חנם נמכרתם:** על פי יש' נב, ג, וכוונתו שהיו בגלות כעבדים ושפחות. 100-101 **באור... יעקב:** על פי יש' ב, ה, דברי עידוד להולכים בדרך ה' והבטחה לגאולה. 102 **דרשנו... ועננו:** על פי תה' לד, ה, ביקשנוהו ונענינו. 103 **ומיד... הצילנו:** על פי שמ"א יב, י. 104 **ולמות... נתננו:** על פי תה' קית, יח. 105 **ויחי יעקב:** על פי בר' מז, כח, ובית ישראל נצלו. 106-107 **הבהילנו משמועותו:** ראו יש' כא, ג. נבהלנו משום השמועה הרעה (על האויב המתקרב בחיל כבד לחופי הארץ). 108 **לא... לביתו:** על פי איוב ז, י, ומוסב כאן לחיל האויב שנחל מפלה, ולא ישוב לארצו. 109 **יגיל יעקב:** על פי תה' יד, ז, ישמח על הישועה. 111 **לא... מעיני:** על פי איוב כב, כא, בניגוד – הראית לי רוב חסדך. 112 **אשר הראיתני:** על פי תה' עא, כ: "אֲשֶׁר הֲרִאִיתֵנִי צָרוֹת רַבּוֹת וְרַעוֹת תְּשׁוּב תַּחֲיֵנִי". **שוכן מעוני:** כינוי לקדוש ברוך הוא מן התפילה לראש חודש שנכנס אחרי השבת. 113 **תתן...**

זָכַר חֶסְדָּיו הַקְּדָמוֹנִים
 115 אֲשֶׁר עָשָׂה עִם אַבֹּתֵינוּ מִלְפָּנִים
 כְּרַחֵם אָב עַל בְּנִים
 יְרַחֵם אֶת יַעֲקֹב

חִמַּל עָלֵינוּ יי אֱלֹהֵינוּ
 וְעַל טַפֵּינוּ וְעַל עוֹלָלֵינוּ
 120 וְהַצִּיל בְּנֵינוּ* וְאֶת בְּנוֹתֵינוּ
 בְּגֵאוֹן יַעֲקֹב

כ"ו ל: את בנינו

טַעַמוּ וְרֵאוּ כִי טוֹב יי
 יוֹם נֶאֱסַפּוּ כָּל חַכְמֵי וְנְבוֹנֵי
 אֲנָשִׁים וְנָשִׁים יְשִׁישֵׁי וְזָקִינֵי
 125 בְּבֵית אֱלֹהֵי יַעֲקֹב

יִוֹם בְּשׁוֹנְרָה הַיּוֹם הַזֶּה
 שְׁעֵנֵנוּ וְקִרְאֵנוּ בְּכֹל נְבִיא וְחוֹזֵה
 וְהַצִּילֵנוּ אֱלֹהֵינוּ זֶה
 קְדוֹשׁ יַעֲקֹב

כָּה אָמַר הָאֵל הַנְּאֻמָּן
 130 עוֹד יָבוֹא עַל אֲדוֹם זָמַן
 וְחַתָּה גִבּוֹרֵיךָ תִּימָן
 מַחְמַס אַחִירֵךָ יַעֲקֹב

ליעקב: על פי מיכה ז, כ, תקיים את הבטחתך הנאמנה, ותעשה עמנו חסד. 114-115 **זכר... לפנים:** החסדים שעשה עמנו מאז ומעולם. 116 **כרחם... בנים:** על פי תה' קג, יג. 117 **ירחם... יעקב:** על פי יש' יד, א. 118 **חמל עלינו:** ראו יואל ב, יח. 120 **והציל... בנותינו:** על פי יש' יד, יח, בניגוד. 121 **בגאון יעקב:** על פי עמ' ח, ז. 122 **טעמו... יי:** על פי תה' לד, ט, נסו והיווכחו לדעת. 123-124 **יום... וזקיני:** נאספו כל בית ישראל מגדול ועד קטון. 125 **בבית... יעקב:** על פי יש' ב, ג, וכוונתו כאן להתכנסות בבית הכנסת מיוחד האויב. 126 **יום... הזה:** על פי מל"ב ז, ט. 127 **שוענו וקראנו:** ראו יש' נח, ט, זעקנו לה' לעזרה. **נביא וחזוה:** התפללנו לנס ולישועה כשם שנעשו לאבות ולנביאים, ורמז לתפילות מעין 'מי שענה לאלהיו בהר הכרמל הוא יעננו', וכיוצא בזה. 128 **אלהינו זה:** על פי יש' כה, ט. 129 **קדוש יעקב:** כינוי לקדוש ברוך הוא, על פי יש' כט, כג. 130 **האל הנאמן:** כינוי לקדוש ברוך הוא, על פי דב' ז, ט. 131 **זמן:** יום נקם. 132 **וחתו... תימן:** על פי עו' א, ט. **תימן:** מערי אדום. 133 **מחמס... יעקב:** על פי עו' א, י, משום מעשיו הרעים ביעקב.

135 **לְקוֹל צַעֲקוֹתֵינוּ שְׁמַע יְיָ**
 וְהַפִּיל אֲנַפְרָאדוֹר וְאַנְדְרֵי דוֹרֵיִיא*
 מִפְּלָה* עֲצוּמָה וּמְכָה טְרִיָה
 מִגְּעַרְתָּךְ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב

כ"ו ל: אנפנדור ואנדרייא
 כ"ו ל: מפלא

140 **מִי זֶה בָּא מֵאָדוּם**
 דִּוְדֵי צַח וְאָדוּם*
 יַעֲט* כְּמַעִיל קְנָאָה וּלְבוּשׁ אָדוּם
 מְלֶךְ יַעֲקֹב

כ"ו ל: מאדום
 כ"ו ל: יעטו

145 **נֹתָן לְאֵין רוֹזְנִים**
 מְלָכִים וְשָׂרִים וְסַגְנִים
 מְאַשְׁפוֹת הַרִים אֲבִיוֹנִים
 עַמְךָ בֵּית יַעֲקֹב

טָר צְלָם* מַעֲלִיָהם
 וַיִּהְיֶה מַחֲשַׁבּוֹתֵיהֶם
 וּמוֹשֵׁךְ חֶסֶד אֶל יְהִי לָהֶם
 פִּי רָדְפוּ אַחֲרֵי בְּנֵי יַעֲקֹב

כ"ו ל: סלם

150 **עֲלִיָהם הַכְּבִיד קֶצְפוּ**
 וַיְהִים עֲלִיָהם הַיָּם וְזַעֲפוּ
 וַיִּחַר עֲלִיָהם אָפוּ
 לֹא עָתָה יְבוּשׁ יַעֲקֹב

134 צעקתנו... יה: ראו שמ' ג, ז. אנפראדור... דוריאי: המצביא הגיבור אנדרי דוריאי (בשיבוש שמו). 136 ומכה טריה: על פי יש' א, ו. 137 מגערתך... יעקב: על פי תה' עו, ז, בגערתך ה' הכנעת אותם. 138 מי... מאדום: על פי יש' סג, א, לאחר שעשה בו שפטים. 139 דודי... ואדום: על פי שה'ש ה, י. דודי: כינוי לקדוש ברוך הוא. 140 יעט... קנאה: על פי יש' נט, יז, כבגדי מלחמה. ולבוש אדום: על פי יש' סג, ב, מדם אויביו. 141 מלך יעקב: כינוי לקדוש ברוך הוא, על פי יש' מא, כא. 142-143 נתן... וסגנים: מורידם מגדולתם. נתן... רוזנים: על פי יש' מ, כד. ושרים וסגנים: על פי עזרא ט, ב. 144 מאשפות... אביונים: על פי תה' קיג, ז. 145 עמך... יעקב: על פי יש' ב, ג, בניגוד. 146 סר... מעליהם: על פי במ' יד, ט, נותרו בלא צנה ומגן. 147 הפר מחשבותיהם: על פי מש' טו, כב, שיבש תכניתם. 148 ומושך... להם: על פי תה' קט, יב, אל יקצא להם אוהב ורע נאמן. 149 רדפו... יעקב: על פי בר' לה, ה, רדפום במטרה להשמידם. 150 קצפו: כעסו. 151 ויהם... וזעפו: בסערה עזה. 153 לא... יעקב: על פי יש' כט, כב.

פְּנֵה אֵלַינִי בְּתַפְלָתְנוּ
 וַיִּקְשֹׁב וַיִּשְׁמַע שְׁוַעַתְנוּ 155
 וַיִּטֶּה אָזְנוֹ אֵלַינִי
 וַיִּקָּם עֲדוּת בְּיַעֲקֹב

צַעֲקוּנוּ אֵל יי וְהוּא הִצִּילְנוּ
 וְאוֹיְבֵינוּ כִּמְעַט כָּלְנוּ
 לוֹלִי יי שְׁהִיָּה לָנוּ 160
 אֱלֹהִים מוֹשֵׁל בְּיַעֲקֹב

קְרֹאתֶיךָ בְּכָל לַב עַנְי
 וּמִיָּד אוֹיְבֵי סִדְנִי
 קְרֹאתֶיךָ הוֹשִׁיעֵנִי
 וַיִּשָׁב יַעֲקֹב 165

רִיבָה רִיבִי וּגְאֻלִּי
 חוֹשָׁה מְהֵרָה לְהִצִּילְנִי
 תָּרַב גְּדוֹלְתִי וְתַסּוֹב תְּנַחֲמֵנִי
 וְזַכְרְתִי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקֹב

שְׁדֵי נְתַמְלֵא עֲלֵינוּ רַחֲמִים 170
 וְשִׁפְט בְּאוֹיְבֵינוּ הַקָּמִים
 עֲלֵינוּ בְּכָל יוֹם מַעֲרִימִים
 יִקְרָא בְּשֵׁם יַעֲקֹב

154 פנה... בתפלתנו: נענה לתחינתנו. 156 ויטה אזנו: ראו תה' פח, ג. 157 ויקם... ביעקב: על פי תה' עת, ה, וכוונתו כאן שקבע את היום הזה שבו עשה נסים ונפלאות לעמו לזיכרון עד. 158 צעקנו... הצילנו: על פי תה' קז, ו. 160 לולי... לנו: על פי תה' קכד, ב. 161 אלהים... ביעקב: על פי תה' נט, יד. 162 קראתיך... ענני: על פי תה' קיט, קמה. 164 קראתיך הושיעני: על פי תה' קיט, קמו. 165 וישב יעקב: על פי בר' לז, א, וכוונתו שהקדוש ברוך הוא יניח להם מאויביהם וישיבם לבטח בארצם. 166 ריבה... וגאלני: על פי תה' קיט, קנד, הילחם את מלחמתי והצילני. 168 תרב... תנחמני: על פי תה' עא, כא, לאחר שהצלת אותי הוסף והעלני לגדולה ושוב נא לנחמני. 169 וזכרתי... יעקב: על פי וי' כו, מב, אזכור את ההבטחה לרשת את ארץ אבותי. 171 ושפט... הקמים: דן אותם לפי צדק, הענישם כגמולם ועשה בהם שפטים. 172 עלינו... מערימים: בערמתם מתגודדים עלינו להרע. 173 יקרא... יעקב: על פי יש' מד, ה.

- 175 **תְּבֵא תַחֲנַתֶּם לְפָנַי**
 תַּעֲלֶה לְשָׁמַי מְעוֹנַיִךְ
 תִּכְיִן לְבָם תִּקְשִׁיב אֲזַנְיֶךָ
 הַקּוֹל קוֹל יַעֲקֹב
- 180 **אֲנִי אֶל אֱלֹהִים אֲדַרֹּשׁ**
 לוֹ הַמִּמְלָכָה וְהַמְתַּנְשֵׂא לְכָל רֹאשׁ
 הַרְוֵה אוֹיְבֵינוּ לַעֲנֵה וְרוּשׁ
 וַתַּחֲי רֹחַ יַעֲקֹב
- 185 **מְרוֹם הַבַּט נָא לְעוֹנֵינוּ**
 וְאַל תִּפְּן לְרוֹב מְרִינֵינוּ
 וּפְדֵינוּ מִבּוֹר שְׁבִינֵינוּ
 וַיֵּצֵא יַעֲקֹב
- שְׁמַעוּ עַמִּים וְרַגְזוּ וְחִלוּ**
 כִּי נִכְנַע אוֹיְבֵינוּ וַתֵּאָחוּז לֹא נִתְּנָה לוֹ
 וְהָשִׁיב יָשִׁיב לוֹ בְּרֹאשׁוֹ גְמוּלוֹ
 לְהִקִּים* אֶת שְׁבִטֵי יַעֲקֹב
- 190 **הָאֵל עוֹשֶׂה* נִפְלְאוֹת וְנִסִּים**
 אֵל אֲדוֹן עַל כָּל הַמַּעֲשִׂים
- כ"י ל: להרים
- כ"י ל: העושה

174 **תבא... לפניך:** על פי תה' קיט, קע. 175 **תעלה...** **מעוניך:** תגיע עד מקום שבתך. 176 **תכין...** **אזניך:** על פי תה' י, יז, מלא משאלתם והאזן לקריאתם. 177 **הקול...** **יעקב:** על פי בר' כז, כב, קול קריאת ישראל עמך. 178 **א"ני:** הגרשיים באים לרמז שכל אותיותיה של המילה משולבות באקרוסטיכון. **אני...** **אדרוש:** על פי איוב ה, ח. 179 **לו...** **ראש:** על פי דה"א כט, יא, הוא מלכו של עולם. 180 **הרוה...** **רוש:** השביעם מרורים. **לענה ורוש:** על פי איכה ג, יט. 181 **ותחי...** **יעקב:** על פי בר' מה, כז. 182 **מרום:** כינוי לקדוש ברוך הוא, על פי תה' צב, ט. 182-183 **הבט...** **מרינו:** ראה את מצוקתנו ואל תזכור את חטאינו שבשלהם נענשנו וסבלנו כל כך. **לעונינו:** את שפלותנו ומצוקתנו. 185 **ויצא יעקב:** על פי בר' כח, י, נגאל. 186 **שמענו...** **וחלו:** על פי שמ' טו, יד, רגשו ונבהלו. 187 **כי...** **לו:** הובס ולא השיג את מבוקשו. 188 **והשיב...** **גמולו:** על פי יואל ד, ד. 189 **להקים...** **יעקב:** על פי יש' מט, ו, להחיותם. 190 **האל...** **נפלאות:** על פי תה' עז, טו. 191 **אל...** **המעשים:** כינוי לקדוש ברוך הוא, על פי תפילת יצר לשבת.

פְּדָה לְעַם בְּךָ חוֹסִים
שְׁבֵת שְׁבִית יַעֲקֹב

בְּרַבִּי עֵי בְּמַרְחֶשׁוֹן נוֹשְׁעֵנו
195 לא בּוֹשְׁנוּ וְלֹא נִכְנַעְנוּ*
וְלֹא נֹאמַר לְרִיק יִגְעֵנו
לְמָה תֹאמַר יַעֲקֹב

כ"י ל: נכלמו

יְצַחֵק וְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ
תִּפְדֶּה זְרָעָם וְקַבֵּץ נְדוּדֶיךָ
200 וַיִּנְדַע בְּעַמִּים כְּבוֹדֶיךָ
לְרַעוֹת בְּיַעֲקֹב

מְרוֹם שְׁעָה יְהוָה שְׁיֹחֵי
כִּי אֲתָה מִבְּטֶן גֹּחֵי
וְעַל שְׂדֵי אֶמִי מִבְּטִיחֵי
205 וְהֶאֱכַלְתִּיךָ נַחֲלַת יַעֲקֹב

חֲנוּן וְרוּחַם נִמְצָא לְעֶזְרָה
נִשְׁגָּב לְעַתּוֹת בְּצָרָה
הַחִישׁ וְהִבִּיא בְּשׁוֹנְרָה*
אֲסוּף אֲאָסוּף* יַעֲקֹב

כ"י ל: יום בשורה

כ"י ל: תאסוף

193 **שבת... יעקב:** על פי יח' לט, כה. **שבית:** שבות, בחילופי קרי וכתוב. 194 **ברבי"עי:** הגרשיים באים לרמז שארבע מאותיותיה של המילה (ברבי) משולבות באקרוסטיכון. **ברבי"עי... נושענו:** ב'ד' במרחשוון, ובו נקבע יום חג. 195 **לא... נכנענו:** לא הושפלנו ולא הובסנו. 196 **ולא... יגענו:** על פי יש' מט, ד, בניגוד, לא לשווא יגענו בתפילותינו ובתחנונינו. 197 **למה... יעקב:** על פי יש' מ, כז. 198 **יצחק וישראל:** כינויים לעם ישראל. הגרש בשם הפרטי 'יצחק' בא לרמז שהוא משולב באקרוסטיכון. 199 **נדודיך:** כינוי לישראל, לפי שהוא עם שבע נדודים, על פי "וַיִּנְדְּחֵם... וַאֲיִן מִקְבָּץ לְנִדְד", יר' מט, ה. 201 **לרעות ביעקב:** רמז למשיח בן דוד, על פי תה' עת, עא. 202 **מְרוֹם... שְׁיֹחֵי:** הגרש בארבע המילים בא לרמז שאותיותיהן הראשונות (משיש) משולבות באקרוסטיכון. 203-204 **כי... מבטיחי:** על פי תה' כב, י, שומרי ומגני מיום היוולדי. 205 **והאכלתיך... יעקב:** על פי יש' נח, יד. 206 **חנון ורוחם:** כינויים לקדוש ברוך הוא, על פי שמ' לד, ו. 207 **נשגב... בצרה:** על פי תה' ט, י. 209 **אסוף... יעקב:** על פי מיכה ב, יב.

210 אָכְרוּ זָה הַיּוֹם שְׂמוּרִים
 לַעֲשׂוֹתוֹ שְׂמֵחָה וּמְשֻׁתָּה כִּימֵי הַפּוּרִים
 מִשָּׁנָה לְשָׁנָה לְדוֹר דּוֹרִים
 דַּבֵּר* שְׁלַח !! בֵּיעֶקֶב

הניקוד נמצא בכה"י

215 קוֹלִי שְׂמֵעָה אֶתְּהָ אֵל
 וְאַסּוּף נִדְחֵי יְהוּדָה וַיִּשְׁרְאֵל
 וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל
 וּלְשִׁבְי פְּשַׁע בֵּיעֶקֶב

210 שמורים: שיש לשמרו ולקיימו. 211 לעשותו... ומשתה: על פי אס' ט, יט. כימי הפורים: יום חג שמנהגיו דומים למנהגי הפורים. 212 לדור דורים: על פי יש' נא, ח. 213 דבר... ביעקב: על פי יש' ט, ז. 214 קולי שמעה: על פי תה' קיט, קמט. אתה האל: על פי תה' עז, טו. 215 ואסוף... וישראל: על פי יש' יא, יב. 216-217 ובא... ביעקב: על פי יש' נט, כ, ומכאן הקשר לתפילת 'ובא לציון' הנאמרת אחר הפיוט. שבי פשע: החוזרים בתשובה.

אם קמי לְחַרְדְּתִי עָלִי נוֹסְדוּ יַחַד / בחתימת יעקב

שיר מעין־אזור שלו מדריך דו־טורי דו־צלעי (הטור השני משמש רפרון) וארבע מחרוזות שלהן שלושה טורי ענף דו־צלעיים ומעין־אזור דו־צלעי.
 חריזה: א/ב / א/ב / ג/ד / ג/ד / א/ב / ה/ו / ה/ו / ו/ז / א/ב
 משקל: U _ _ _ / U _ _ _ (בחריגות קלות)
 כתובת: גאולה, ובכתב אחר: רשות
 מקור: כ"ו בימד"ל נ"ו, מיק. 4540, דף 15 ע"א
 נזכר: דוידזון, א 5476
 נדפס: אעירה שחר, עמ' כז-כח

אם קמי לְחַרְדְּתִי / עָלִי נוֹסְדוּ יַחַד
 [...] הִנֵּה אֵל יְשׁוּעָתִי / בּוּ אֶבְטַח וְלֹא אֶפְחֵד

5
 יוֹן הַחַרְדִּי / וְאָדוּם בְּעַדִּי גָדַר
 וְעָרַב הוּא הַיְיָדִי / לְפָאֵת אֶהְלִי קָדַר
 קוֹדֵר הַעֲמִידִי / לֹא תוֹאֵר וְלֹא הָדַר
 הֵם נִתְצוּ נִתְיַבְּתִי / נִינָם אָמְרוּ יַחַד // הִנֵּה

כ"ו ל: הן; בדפוסים: אם

10
 עֲלִיוֹן הֵם * בְּקוּם צָרִי / וּבְהוֹסְדָם עָלִי
 פִּתְחַת לְמוֹסְרִי / וְתַט חֲסָדְךָ אֵלַי
 וְתַנְעַר בְּמִסְגְּרִי / וּבִהְלֹ מוֹשְׁלִי
 וּבְקוּמָךָ לְעִזָּרְתִּי / אֶךְ שָׁם פָּחַדוּ פָּחַד // הִנֵּה

ביאור ומקורות: 1 אם... יחד: אם כל אויביי יתקבצו להשמדני. עלי... יחד: נאספו, ראו תה' ב, ב. 2 הנה... אפחד: על פי יש' יב, ב. 3 יון... ואדום: כינוי לאויבים. בעדי גדר: על פי איכה ג, ז. 4 וערב: (כמשמעו) בני ערב השולטים בנו עכשיו. אהלי קדר: על פי תה' קכ, ה, כאן – בארץ גלותנו. קדר: כינוי לישמעאלים הוא הידני: גירשני וגרם לי להיות נעווד. 5 לא... הדר: על פי יש' ג, ב, מראהו נתעב ובזו. 6 נינם: יחידאית, אולי משרוש ינ' שהיא לשון הרס והשמדה. 7 נינם... יחד: על פי תה' עד, ח, כאן כוונתו למיזמת האויב שביקש להאבידם. הנה: מילת ההתחלה של הרפרון מן השורה השנייה, "הנה אל ישועתי". 7 עליון: כינוי לקדוש ברוך הוא, על פי "ה' אֵל עֲלִיוֹן קִנְהָ שְׁמַיִם וְאָרֶץ", בר' יד, כב. בקום... עלי: ראו תה' ג, ב. בהוסדם עלי: ראו שורה 1 לעיל. 8 פתחת למוסרי: על פי יש' נב, ב, ניתקת את כבליי: כוונתו לומר שה' בחסדו שחרר את עמו משביו. ותט... אלי: על פי בר' לט, כא. 9 ותנער במסגרי: במאספים אחרי ומזנבים ב'. ויבהלו מושלי: בדומה לאלופי אדום שבשירת הים (שמ' טו, טו). 10 ובקומך לעזרתי: ראו תה' לה, ב. שם... פחד: כשה' בא לעזרת עמו, על פי תה' יד, ה.

קָדוּשׁ אֶתְּ מִנַּת חֻבְלִי / צִוְהָ אֶת תְּשׁוּעוֹתַי
 קִרְבָּתְךָ תִּקְרַב לִי / כִּי בָהּ* תַעֲנוּגוֹתַי
 אֲרִימָה בְּשִׁיר קוֹלִי / וְאַיִגָּן נְגִינוֹתַי
 לֵאלֹהֵי תְהַלְתִּי / וְלַעֲבָדוֹ שְׂכָם אֶחָד // הִנֵּה

כ"ו ל: בא; בדפוסים: בר

15 **בְּשִׁרְתִּי בְּקֶהֱל רַב / צִדְקָתְךָ כְּהַרְרִי אֵל**
לֵאמֹר עַתְּ פְּדוּת קִרְב / אֵל צִיּוֹן וּבָא גּוֹאֵל
יִדְעוּ אֶז אָדוּם וְעָרַב / כִּי אֱלֹהִים בְּיִשְׂרָאֵל
יִגָּאֵל אֶת גְּאֻלְתִּי / לֹא בְמַחִיר וְלֹא בְשׁוֹחַד
הִנֵּה אֵל יְשׁוּעָתִי / בּוֹ אֶבְטַח וְלֹא אֶפְחַד

11 **קדוש:** כינוי לקדוש ברוך הוא. **צוה...** ישועותי: על פי "צוה ישועות יעקב", תה' מד, ה. **את...** חבלי: אתה גורלי ומנת חלקי. 12 **כי...** תענוגותי: בקרבך, ככתוב: "והתענג על ה'" (תה' לו, ז). 13 **ארימה...** נגינותי: לשבח ולהלל. 14 **לאלהי תהלתי:** על פי תה' קט, א. **ולעבדו...** אחד: על פי צפ' ג, ט, יחדיו. 15 **בשרתי...** רב: על פי תה' מ, י, הכרזתי קבל עם ועדה. **צדקתך...** אל: על פי תה' לו, ז, מידת הצדקה שאתה נוהג בה עם בני עמך עצומה וחזקה כהרים הענקיים. 16 **עת...** קרב: הגיע זמן הגאולה. **אל...** גואל: על פי יש' נט, כ. 17 **ידעו...** בישראל: ראו שמ"א יז, מו, אויבי העם יכירו בגדולת ה'. 18 **יגאל...** גאולתי: ראו רות ד, ו. **לא...** בשוחד: על פי יש' מה, יג, בלי לשלם ממון לשובי תמורת פדיוני. 19 **הנה...** אפחד: חזרה על הרפרין.

רשימת קיצורים וביבליוגרפיה

- ביתן־כהן, תשס"ו
- ר' ביתן־כהן, **בחינות ספרותיות בפיוטי עמרם משלם בר יעקב**, עבודה לשם קבלת תואר מוסמך, אוניברסיטת בר־אילן, רמת גן תשס"ו.
- בן דוד, 1887
- ספר הקבלה לרבי אברהם בן דוד, בתוך: א' נויבאוואר (עורך), **סדר החכמים וקורות הימים** (Mediaeval Jewish Chronicles), אוקספורד 1887, עמ' 67.
- ג'ג, תרמ"ח-תרמ"ט
- א' ג'ג, **זה השלחן: [...] מנהגי ק"ק אלג'יר**, אלג'יר תרמ"ח-תרמ"ט.
- דזידזון, תרפ"ה-תרצ"ג
- י' דזידזון, **אוצר השירה והפיוט א-ד**, ניויורק תרפ"ה-תרצ"ג. ח"ז הירשברג, **תולדות היהודים באפריקה הצפונית א-ב**, ירושלים תשכ"ה.
- וינשטיין, תשל"ה
- מ' וינשטיין, **הקהילות היהודיות באלג'יר בין השנים 1300-1800**, עבודה לשם קבלת תואר דוקטור, אוניברסיטת בר־אילן, רמת גן תשל"ה.
- חזן, תשל"ט
- א' חזן, **השירה והפיוט בצפון אפריקה – המשך וחיזוש, פעמים**, 2 (תשל"ט), עמ' 39-47.
- חזן, תשמ"ז
- א' חזן, **גלגוליו של פיוט: דרכו של פיוט מי כמוך מספרד לשלוחותיה בצפון אפריקה ובמזרח**, בתוך: י' דן (עורך), **תרבות והיסטוריה**, ירושלים תשמ"ז, עמ' 67-76.
- חזן, תשס"ט
- א' חזן ור' חייטין-משיח, **פיוטי "מי כמוך" על תשועת ישראל במלחמת ששת הימים: צורה, סגנון ולשון, מים מדליו** 22-23 (תשע"א-תשע"ב), עמ' 153-185.
- חזן וחיטין-משיח, תשע"ג
- א' חזן ור' חייטין-משיח, **מי כמוך: פיוטים על נס והצלה מקומיים בקהילות צפון אפריקה**, באר שבע תשע"ג.
- טובי, תשנ"א
- י' טובי, **פיוט לא נודע לרבי יצחק לוזון על פורים בורגול** (טריפולי תקנ"ה/1795), בתוך: י' בן-עמי (עורך), **מחקרים בתרבותם של יהודי צפון אפריקה**, ירושלים תשנ"א, עמ' 75-82.
- ירדן, תשל"ח
- ד' ירדן (מהדיר), **שירי הקודש לרבי יהודה הלוי א**, ירושלים תשל"ח.

- ליון, תשל"ו-תש"ם
 י' ליון, **שירי הקודש של אברהם אבן עזרא**, ירושלים
 תשל"ו-תש"ם, עמ' 451-453.
- ליונסקי, תשכ"ה
 י' ליונסקי, **ספר המועדים** ו, תל אביב תשכ"ה.
- ממן, תשס"ג
 א' ממן, 'מילונים וגלוסריום מאוסף בית המדרש לרבנים
 באמריקה: הערות ומבוא', **לשונו** סה (תשס"ג), עמ' 303-314.
- מרכוס, 1977
 א' מרכוס, **העימות בין ישראל לעמים בסיפורי עם של
 יהודים יוצאי ארצות האיסלם**, עבודה לשם קבלת תואר
 דוקטור, האוניברסיטה העברית, ירושלים 1977, עמ' 184-191.
- מרציאנו, תש"ס
 א"ר מרציאנו, **ספר מלכי ישורן ושבחי חכמי אלג'יריה**,
 רחובות תש"ס.
- משאש, תשכ"ט
 י' משאש, **ספר נר מצוה**, ירושלים תשכ"ט.
- סאנדבדיליוס, תשנ"ו
 א' סאנדבדיליוס, 'תולדות הלשון העברית והכנסת שיר
 האזור לבית הכנסת בימי הביניים', **ברית עברית עולמית:
 מחקרים בלשון העברית ובספרותה**, כנס שטרסבורג,
 שטרסבורג תשנ"ו, עמ' 134-140.
- פליישר, תשל"ל
 ע' פליישר, 'מבנים סטרופיים מעין איזוריים בפיוט הקדום',
הספרות ב (תשל"ל), עמ' 194-240.
- פליישר, תשל"ה
 ע' פליישר, **שירת הקודש העברית בימי הביניים**, ירושלים
 תשל"ה.
- קפלן, תשל"ה
 צ' קפלן, 'פורים', **האנציקלופדיה העברית**, ירושלים – תל
 אביב תשל"ה, עמ' 541-542.
- שושנה, תשל"ט-תשמ"ג
 ח"ר שושנה (מהדיר), **אעירה שחר** א-ב, באר שבע תשל"ט-
 תשמ"ג.
- שמרוק, 1978
 Ch. Shmeruk, "Purim Shpil", *Encyclopaedia Judaica* 13,
 Jerusalem 1978, pp. 1396-1400.
- תירוש־בקר, תשס"ז
 ע' תירוש־בקר, 'שרח לפיוט "מי כמוך" לרבי יהודה הלוי
 בערבית יהודית מאלג'יריה', **מסורות** יג-יד (תשס"ז),
 עמ' 315-369.

